insan • düşünce • kültür

insicam 59

14 Asırlık İslam Yurdu: KIBRIS

Ulvi Keser:
Bilgi Kirliliği, Kıbrıs'ta Psikolojik Algı ve Kara Propaganda

Kemal Kahraman:
Zaman ve Mekânın Ötesinde Şeyh Nazım Kıbrısi

Ahmet Koç:
Kuzey Kıbrıs'ta Din Eğitimi: Hafıza, Kimlik ve Gelecek Arasında Bir Yolculuk

Mustafa Özel:
Hepimiz EBÛ UBEYDE'YİZ

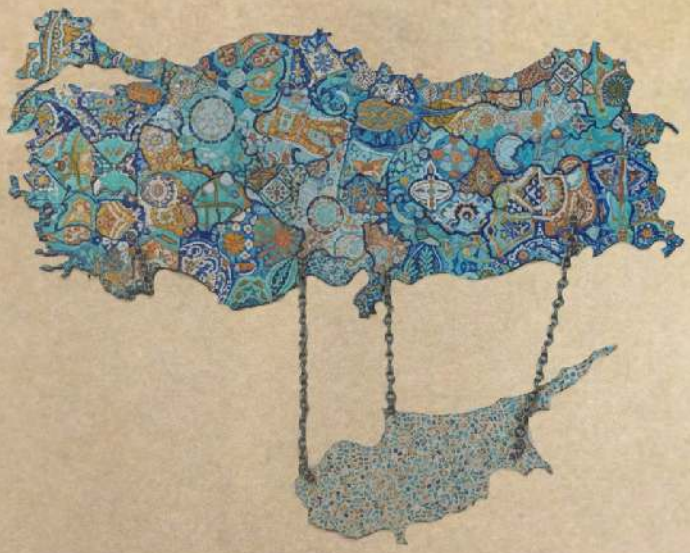

Kassâm Tugayları'nın Yeni Sözcüsü Ebû Ubeyde'nin İlk Konuşması: "Şehîdlere Selam Olsun!"

Ali Emre ile "Mağribli Güvercin Fâtımâ Fihrî" Adlı Romanı Üzerine Bir Röportaj

SAYI 59 • Ocak • 2026

Hilal Özder • Mustafa Eser / Çünkü'nün Terbiyesi • Öznur Görür Kısar / İyilik Yap, İz Bırak • Ata Atun & Yurdagül Atun: Doğu Akdeniz'de Yeni Egemenlik Girişim • Haci Çetinkaya / Kıbrıs'ın Gözden Kaçan Stratejik Rolü: Siyonizm ve İsrail'in Ada'daki Yüz Yıllık Planları • Ahmet Erhan Şekerci / Eğitimle Yeşeren Umutlar: Yokluktan Varlığa Bir Eğitim Hikâyesi Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi • Hakan Yozcu / Kıbrıs Türk Tiyatrosu Üzerine • Emine Öykün / Kıbrıs ve Anadolu İlahilerinin Sosyo-Kültürel Bağlamda Biçim ve İçerik Açısından Karşılaştırılması • Ertuğrul Aydın / Kıbrıs'ta Tiyatro Kültürünün Gelişimi • Zehra Tunç / Doğu Akdeniz'in Vakıf Kapısı: Kıbrıs, Kudüs ve İslam Coğrafyasının Sessiz Eşiği • Nihal Pakırdaşı / Osmanlı'nın Parmağındaki İnci Yüzük: Kıbrıs • Burak Çetik / Kıbrıs'ın Camilerinde Neler Yapılabilir? • Mucahid Yıldız / Ada Deyip Geçme! • Elif Çevik / Bre Siz Hepiniz Deli! • Yusuf Yazar / Sosyolojileri Değiştiren Tarihî Örnekler ve Bu Bağlamda Gazze'nin Geleceğe Açtığı Pencere (II) • Elif Atabaş / Filistin Topraklarının İşgali: Dreyfus Davası ve Theodor Herzl • Zekeriya Menak / Ahmet Dağ'ın "Kariyer ve Başarı Çağında Genç Olmak" Kitabı Üzerine • Zübeyir Şekerci / Tarihin Seyri Yahut Modern Bir Dikotomi

GAZZE'YE
SICAK YEMEK

Açlıkla mücadele eden Gazze halkı
için **sıcak yemek** çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

insanvakfi.org.tr
ONLINE BAĞIŞ

0212 534 41 61
ÇAĞRI MERKEZİ

YEMEK BEDELİ
1 KİŞİ BEDELİ 250₺

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Reyhan Özsoy

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Gafûr, *Gaffâr* ve *Gâfir* olanın adıyla.

O'ndan bağışlanma niyaz ediyor, O'na sığınıyor, O'na güveniyor, O'ndan yardım diliyoruz. Çünkü O'ndan başka bağışlanma niyaz edilecek, O'ndan başka sığınılacak, O'ndan başka güvenilecek, O'ndan başka yardım dilenecek biri yok. Güvensizlik, günümüzün en başat vasfı. Fertler arasında, toplumlar arasında, devletler arasında kimse birbirine güvenmiyor. Çıkarlar ve menfaatler ahlak, hukuk, din hiçbir şey tanımıyor. 2 yılı aşkın bir süredir Gazze'de yaşananlar ahlaka, hukuka ve dine dayanmayan gücün nasıl bir vahşete dönüşebileceğini gözler önüne serdi. Ahlakı, hukuku ve dini hayatlarının merkezine koyanlar, güçlü olmanın ne kadar elzem olduğunu bir kere daha anladılar.

Batılı devletler; Avrupası, Amerikası ve etki alanlarıyla birlikte zalimliklerini, Gazze'de yaşananlara maddeten ve manen destek çıkarak bir kez daha gösterdi. Dünya, Birinci ve İkinci Cihan Savaşları'nda onların ne kadar ahlak ve hukuk yoksunu olduklarına şahitlik etmişti. Onlar insanlığın bunu daha iyi anlaması için terör devletinin yanında net bir şekilde durarak yeniden gösterdiler.

İnsanlık için bir okul olan Gazze ülkeyi sevmenin, vatanı için fedakârlık yapmanın, kendini var eden kıymetler uğruna ölmenin kitabını yazdı. Gazzeliler bunu bütün terk edilmişliklere, bütün mahrumiyetlere, bütün zorluklara rağmen yaptılar, yapıyorlar. Verdikleri şehîdler, onları asla yollarından alıkoymadı. Bir lider şehîd edildiğinde, "Acaba bir sendeleme, bir tökezleme olur mu?" diye düşünenleri yanılttılar. 2025'in son günlerinde, Ağustos'tan beri şehîd olduğu haberleri dolaşan Ebû Ubeyde'nin şehadet mertebesine ulaştığı ilan edildi. 7 Ekim 2023 Cumartesi günü başlayan Aksâ Tufanı'yla birlikte, Kassâm Tugayları'nın askeri sözcüsü olarak yaptığı açıklamalarla Müslüman olan olmayan herkesin gönlünde taht kuran komutanın asıl adının, Huzeyfe Kahlût (doğumu: 11 Şubat 1985) olduğunu öğrendik. Künyesinin, Ebû İbrahim olduğu ortaya çıktı. Yahya Sinvâr da Ebû İbrahim künyesini taşıyordu. Allah'ın dini bugünlere şehîdlerle geldi, yarınlara şehîdlerle ulaşacak. Biz Müslümanlar, merhum Erdem Bayazıt'ın şu dizelerine (Şiirler, İz Yayıncılık, 2010, syf. 208) yürekten inananlarız:

Ölüm bize ne uzak bize ne yakın ölüm
Ölümsüzlüğü tattık bize ne yapsın ölüm

*M*iladi yeni yılın, 2026'nın ilk sayısında Kıbrıs'ı ele almaya çalıştık. Müslümanlar Kıbrıs'a Râşid halifelerin üçüncüsü Hz. Osman zamanında girdiler. O günden bu yana ada Müslüman yurdu olmayı sürdürdü. 9 Eylül 1570 tarihinde Osmanlı Devleti toprağı olan Kıbrıs, İngiltere ile yapılan bir anlaşma neticesinde 15 Temmuz 1878'de İngiliz idaresi altına girdi. Ve adada Müslümanlar için zor günler başladı. İngiltere, 5 Kasım 1914'te adayı resmen ilhak etti. O günlerden bugüne İngiltere ve Yunanistan tarafından Türkiye'ye karşı bir tehdit unsuru olarak kullanılan yavru vatan Kıbrıs, stratejik olarak büyük bir ehemmiyeti haiz bir bölgedir. Bu ehemmiyete işaret etmek ve dikkat çekmek için böyle bir dosya hazırladık.

2026 yılının ülkemize, Ümmet-i Muhammed'e ve tüm insanlığa hayır, huzur, esenlik ve emniyet getirmesini niyaz ederek siz okuyucularımızı *Gafûr*, *Gaffâr* ve *Gâfir* olana emanet ederiz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

5 *Çizgi* Hilal Özder

6 *Çünkü'nün Terbiyesi*
Mustafa ESER

8 *İyilik Yap, İz Bırak*
Öznur Görür KISAR

10 *Bilgi Kirliliği, Kıbrıs'ta Psikolojik Algı ve Kara Propaganda*
Ulvi KESER

16 *Doğu Akdeniz'de Yeni Egemenlik Girişimi*
Ata ATUN
Yurdagül ATUN

20 *Kıbrıs'ın Gözden Kaçan Stratejik Rolü: Siyonizm ve İsrail'in Ada'daki Yüz Yıllık Planları*
Haci ÇETİNKAYA

24 *Kuzey Kıbrıs'ta Din Eğitimi: Hafıza, Kimlik ve Gelecek Arasında Bir Yolculuk*
Ahmet KOÇ

28 *Eğitimle Yeşeren Umutlar, Yokluktan Varlığa Bir Eğitim Hikâyesi: Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*
Ahmet Erhan ŞEKERCİ

34 *Kıbrıs Türk Tiyatrosu Üzerine*
Hakan YOZCU

38 *Kıbrıs ve Anadolu İlahilerinin Sosyo-Kültürel Bağlamda Biçim ve İçerik Açısından Karşılaştırılması*
Emine ÖYKÜN

44 *Kıbrıs'ta Tiyatro Kültürünün Gelişimi*
Ertuğrul AYDIN

48 *Doğu Akdeniz'in Vakıf Kapısı: Kıbrıs, Kudüs ve İslam Coğrafyasının Sessiz Eşiği*
Zehra TUNÇ

50 *Osmanlı'nın Parmağındaki İnci Yüzük: Kıbrıs*
Nihal PAKIRDAŞI

54 *Kıbrıs'ın Camilerinde Neler Yapılabilir?*
Burak ÇETİK

56 *Zaman ve Mekânın Ötesinde Şeyh Nazım Kıbrısi*
Kemal KAHRAMAN

62 *Ada Deyip Geçme!*
Mucahid YILDIZ

64 *Bre Siz Hepiniz Deli!*
Elif ÇEVİK

70 *"Hepimiz Ebû Ubeyde'yiz!"*
Mustafa ÖZEL

72 *Sosyolojileri Değiştiren Tarihî Örnekler ve Bu Bağlamda Gazze'nin Geleceğe Açtığı Pencere (II)*
Yusuf YAZAR

76 *Kassâm Tugayları'nın Yeni Sözcüsü Ebû Ubeyde'nin İlk Konuşması: "Şehîdlere Selam Olsun!"*
İNSİCAM

80 *Ali Emre ile "Mağribli Güvercin Fâtımâ Fihrî" Adlı Romanı Üzerine Bir Röportaj*
Ezgi KIZILKAYA

84 *Filistin Topraklarının İşgali: Dreyfus Davası ve Theodor Herzl*
Elif ATABAŞ

88 *Ahmet Dağ'ın "Kariyer ve Başarı Çağında Genç Olmak" Kitabı Üzerine*
Zekeriya MENAK

92 *Tarihin Seyri Yahut Modern Bir Dikotomi*
Zübeyir ŞEKERCİ

Çizgi: Hilal Özder

Çünkü'nün Terbiyesi

Mustafa ESER

"Ölür çünkü babalar"
Mihemed Şarman

"Babam bir bahçıvandı. Şimdi bir bahçe."
Georgi Gospodinov, Bahçıvan ve Ölüm

İnsan meseleleri anlamak için pek çok soru sorar. Soruları karşısındakine ise biraz daha kolaydır işi ama soruları kendine ise epeyce zorlanır. Zira soru sormak bir arayıştır. Cevap vermek ise başka bir emek ister. Soru da cevap da aynı mahalde bir araya gelmiş ise işler epeyce zorlaşır. Yani sorusunu kendine soranların dertleri daha derindir. Sorularını başkasına soranlar ise sanki daha kolay yürüyenlerdir. O halde soruyu dışarıya soranlar ile sorusunu içeriye soranlar şeklinde bir ayırım yapabiliriz.

Sorusunu dışarıya soranlar bazı cevaplar alırlar ve bu cevap ile yetinebilirler. Sorusunu içeriye soranlar ise cevabın peşinde değillerdir aslında. Onların derdi cevabın teknik bilgisi değildir. Onlar soru sorabilme kabiliyetleri ile bir muhasebe içindedirler. Bu muhasebe bazen muharebeye dönüşür. Emek ister, vakit ister, özen ister; yaralansa da soru soran ve sorulan, akli ve kalbi bir doygunluk yaşar. Bunun dışındaki makamlar oyalanma halleridir. Biliyor olmalısınız ama mesele itiraf edip kabullenmekte galiba. Hepimize nasip olsun!

Sorusunu dışarıya soranlardan bazıları, sorusunu içeriye sorarken dışarıya da sormuş olurlar. Bunların yaptığı şey, sesli bir iç muhasebedir. Bu sailler, dışarıdan gelen cevabı da içlerine sormalarına sebep olan öz okuma münasebetiyle değerli görürler. Dertleri çoktur. Dertlerinin dermanının da kendilerinde olduğunu bilirler. Dertleri dillenir. Dilleri dertlenir. İç de dış da bazen bir olur nazarlarında. Nereye baksalar, neyi dinleseler, neye dokunsalar karşılaştıkları tek şey, dertleridir. Bu erler zannederim aşk erleridir. Dertlerine dolayısıyla dermanlarına aşık sailler, aşık erler...

Meseleler çeşitlidir. Her alana dair pek çok mesele vardır. Zannediyorum en sahici mesele, ölüm meselesidir. Hayatın anlamını hatta anlamın bizatihi kendisini mümkün kılan ölüm... İnsan ölümü düşünürken ürperir. Başkasının ölümünü düşünürken hüzünlenir. Hele ki bu başkası sevdiği birisi ise hüznü derinleşir. Kendi ölümünü düşünmek ise insanın şimdisine dair bir farkındalık inşa eder. Madem henüz ölmedim o halde hem ölüme hem de ölüm sonrasına dair hazırlığım nedir? Madem ölüm henüz bana gelmedi o halde o gelmeden yapmam gereken, o gelince yapama-

yacağım şeyler nelerdir, diye dertlenmeli, kederlenmeli ve ölüm meselesini sağlam bir kulpa bağlayıp ardından kanatlanmalıdır aklı olanlar: "Madem ölüm tek bir defa gelecek, o da *neden* Allah için olmasın!"

Pek çok soru kalıbı vardır. Soranın ilk neyi sorduğu, o mesele ile ilgili neyi merak ettiğini gösterir bize. İlk neyi merak ettiği ise karakterine dair çok şey söyler. Elbette meselenin bize bakan yönü ile ilgilidir ilk sorumuz ama günlük hayattan tutun da daha derin mevzulardaki sorgulamalarımıza kadar bir düşünelim. İlk aklımıza gelen soru bu olayın özünü, esasını öğrenmek olmalı değil midir? Direkt faili sormak sanki olayın özünü anlama ciddiyetinden uzak bir magazin hevesi gibi görünür sanki: Kim? Bu soruya Kur'an-ı Kerim bir iki istisna dışında cevap vermez. İllaki olaydaki kişi ya da kişiler hakkında bir şey diyecekse Kerim Kitabımız, nasıl birileri oldukları hakkında konuşur. Zira nasıl biri oldukları onların kim olduklarından daha mühimdir. Mesaj açık görüldüğü üzere: kimlikle değil karakterle ilgilenin. Önemli olan kim olduğu değil nasıl birisi olduğudur. Bizler de meseleleri düşünürken Kur'an'dan ilhamla doğru bir soru silsilesi izlemeliyiz. Ne, önemlidir, nasıl, önemlidir, niçin ve neden de önemlidir ama zannediyorum bu önemli soruların dizimi de en az kendileri kadar önemlidir.

Merak şehveti bizi kuşattığında akıldan ziyade duygular devrededir. Duygularını ıslah etmemiş bir bünyeden sadır olan ilk soru tahrip edebilir, meseleyi bir enkaza dönüştürebilir. Dolayısıyla duyguları ıslah etmekten başka yol yok erdemli oluşta. Bu ıslahın ilk adımı da duyguların kabulüdür elbette. Bu duyguların varlığının ve ıslaha ihtiyacının nedenliği, nasıllığı sorgulanmalıdır. Dışarıya da sorulabilir ama asıl sorulması gereken mecra içerisidir. Başlama da oradadır zira bitiş de.

Ne zaman sorusu da mühimdir elbette. Olayın geçtiği zaman olayın anlaşılmasına katkı sunacaktır. Nerede sorusu da hakeza olayın değerlendirilmesinde önemli bir duraktır. Fakat zannediyorum en kavi soru neden ya da niçin sorusudur. Niçin: ne için, sorusu gelecekle ilgili bir cevap bekler; neden: ne eden, sorusu ise geçmişle ilintili bir cevap bekler. Ama ikisi de dikkat ederseniz, vakıanın amacına mercek tutmaktadır. Amaç, olayların ruhudur. Zira amaç, olayın anlamına dair bir meşaledir. Diğer sorular, zahire dair sorular iken niçin/neden sorusu niyete; yani öze yani batına dair sorulardır. İnancımıza göre olayın kendisinden daha mühim olan onun ne niyetle yapılmış olmasıdır. Çünkü niyet, olayın amacını direkt belirler. Bir âdemin niyeti, birilerine bir şeyler göstermek ise mesela, en önemli amellerden biri olan namaz, riya'ya hatta şirke gidecek kadar tehlikeli bir makama doğru ilerler. O halde en sahih soru neden/niçin sorusudur, diyebiliriz. Buradan hareketle "çünkü"lü cevaplar anlam için elzemdir. Çünkü olmadan ikna da olunmaz tatmin de olunmaz. Çünkü; makul, meşru, hakkaniyetli ve sağlam olursa insan kendini güvende hisseder. Şayet bir tenakuz varsa bu güven, ürkek bir kırlangıç misali uçar gider. Çelişkiden kastımız doğrusal mantıktaki tutarlılığın olmaması değildir. Tenakuzdan kastımız, işin içine merhamet, empati, haset, görünme arzusu gibi insani olguların dahil edildiğinde de çelişik kalan durumlardır.

Anlam, amaçtadır. Anlamsızlık mümkün değildir. Zira ne ki vardır, bir anlamı ve amacı vardır. Haşa, Allah abes olanla yani saçma olanla iştigal etmez. Sübhanallah derken bu duruma olan imanımızı tebyin etmiş oluruz. Var olanın amacını çözebilirsek anlamını da çözebiliriz. Herhangi bir şey hakkında soru sorabilirsiniz? Varlığının gayesini masaya yatırabilirsiniz. Ama bu "şey" sizseniz düşünme patinaj yapmaya başlar. Zira düşüncenin öznesi ve nesnesi mülaki olmuş olur. Bu birleşme düşüncenin sıhhatini de etkiler. İnsan, kendine dair düşündükçe zorlanır. Düşünebilme kabiliyetine dair bir düşünün mesela. Düşünceyi düşünmek. Durun, derin bir nefes alın ve düşünebilmeye dair düşünün! Düşünebiliyor olmanın, düşünce üretebilmenin işaret ettiği şey nedir? Burada düşüncenin de Rabbi olan Allah'ın muradı nedir? Bunun anlamı nedir? Ben bu anlama yakın mıyım yoksa uzak mıyım? Vb sorular çetin sorulardır.

Yapabiliyorsam yapmanın bir amacı olmalı, söyleyebiliyorsam söylememin ve söylemin bir amacı olmalı. Bakabiliyorsam, bakmamın ve bakışın bir anlamı olmalı. Nedir bu anlam? Nedir bu amaç? Varlığın amacı nedir? Var olan niçin/neden var olmuştur? Deyu esrarı çözmeye destur alalım. Cevap bulamasak da bir netice elde edeceğiz. Edemesek de yolda olmamızın bir nimet olduğunu belleyeceğiz sailler. Ne büyük ikram!

İyilik Yap, İz Bırak

Öznur Görür KISAR

Bir selam ver. Aydınlık bir selam olsun. Emniyet hissi versin, sevgi ve merhamet dolu olsun.

Bir derde derman ol. Uzattığın el muhatabını kuşatsın, ısıtsın, mevsiminde yeşertsin. Can bulsun.

Bir ses ol. Bir yetime, garibe, mazluma ses ol. Feryatları yankı bulsun. Zalime korku salsın, set olsun.

Bir kötülüğe kalkan ol. Allah Resulü'nün sözü gereği kötülüğe elinle, dilinle, kalbinle buğz edenlerden ol.

Bir iz bırak. Geçtiğin yollardan, iyileştiren, onaran halinle izler bırak, iyiliğe öncülük edenlerden ol.

Bir şey inşa et. Bulunduğun yerde iyiliği, güzelliği, sevgiyi, inşa eden ol.

Bir şifa ol. Gönlüne dokunduklarını iyileştiren halinle kuşat, şefkatinle şifa ol.

İmar et. Bir gönlü, yeryüzünü, canlı, cansız dokunduğun her şeyi mâmur edenlerden ol. İyiliğin, *emr-i bi'l ma'ruf nehy-i anil münkerin* temsilcilerinden ol.

Bir muallim ol. Kendinde olan güzel hasletlerin, en güzel bayraktarı, ziyadeleştireni, öğretmeni ol.

Bir iyilik yap. Durgun suya damlayan tek bir damla misali artarak,

büyüyen halkalar gibi çoğal. Birbirini çoğaltan iyiliklere öncülük et.

Bir sevgi ol. Onaran, iyileştiren, sinesinde güller açtıran şefkat misali bir gül bahçesi ol.

Bir sevgili ol. Sığınılacak en güvenli, en sakin limanlardan ol. Sevginin en saf, en duru haliyle sev.

Bir çare ol. Derdi, sıkıntıyı dinle, anlatanın sende dinlenmesine, sükûn bulmasına vesile ol.

Derman ol. Bir el tut. Sıkıntılardan, derdinden, kederinden çek, çıkar muhatabını. Selamete erdiren ol.

Bir namaz kıl. Şimdiye dek kıldıklarının miracı olsun. Seni sen yapan, kulluğunu zirveye taşıyan bir ibadet olsun.

Bir kul ol. Rabbine sadık bir kul ol. Onun dininin en güzel temsilciliği senin nasibin olsun.

Bir talip ol. Kainat'ın zerreleri adedince güzelliğin yeryüzünde bayraktarı olabilmeyi dile. İçerinde bu yolda ayağı sabit olabilenlerden olma duası ve ümidini taşı.

Bir sabır ol. Dünya dertlerinin her biri üzerine geldiğinde ona sığın. Musibet geldiği ilk anda sabır kalkanıyla direnebilenlerden ol.

Bir dost ol. Gönlünde kocaman bir umman taşır gibi taşı sevdiklerini. İyileştir sevginle, merhem ol, şifa ol, dostlarının yaralarının dermanı ol.

Bir güzellik yap. Elinin dokunduğu, gönlünü ortaya koyduğun işin, insanları felaha çıkarsın, güzellikler sarsın.

Bir gayret ol. Gayret bizden; takdir Allah'tan sözü gereği, çabala, uğraş, didin.

Bir sorgulayan ol. Boyun eğme, sorgula, mücadele et. Böylece iyiliğe yol açan ol.

Bir tohum at. Yeşertecek olana sığın. O ne büyüktür. Emekleri zayi etmeyendir.

Bir çiçek dik. Kokusuyla, güzelliğiyle cemal sıfatının hatırlatıcısı olsun. Şükre vesile olsun.

Bir ateş yak. Derdin için, içindeki mücadele aşkını ateşle. Hak davayı taşınabileceği en güzel mertebeye taşıyacak sebeplerden biri de sen ol.

Bir kitap oku. O kitap öncelikle Kelamullah olsun. Sonra yine kelamların en güzelinden ilham alanlardan oku. İstikametini sırat-ı müstakim olanların bulunduğu makama taşısın.

Bir rüzgâr ol. Kederli gönüllere bir ferahlık olsun. Birinin iyiliğe inanma sebebi ol sözü gereğince meltem rüzgârı güzelliğinde ol.

Bir ışık ol. Karanlığı boğan, zulmetin savaşçılarından ol.

Bir dua et. İnsanlık için selamet dile, iyinin ve doğrunun öncüsü olabilmeyi iste. Kalbinin yörüngesinin iyiden şaşmaması için Mevla'ya münacat edenlerden ol.

İmar et. Bir gönlü, yeryüzünü, canlı, cansız dokunduğun her şeyi mâmur edenlerden ol. İyiliğin, emr-i bi'l ma'ruf nehy-i anil münkerin temsilcilerinden ol.

Bilgi Kirliliği, Kıbrıs'ta Psikolojik Algı ve Kara Propaganda

Ulvi KESER

Prof. Dr.,
Uluslararası Final Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Londra ve Zürih'te görüşülen ve 19 Şubat 1959 günü kabul edilip imzalanan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yapısını ortaya koyan anlaşma Kıbrıs'ta %60'ı Rumlardan, geriye kalanı da Türklerden oluşacak 2000 kişilik bir ordu öngörmektedir. 16 Ağustos 1960 tarihinde Kıbrıs Türk toplumu ile Rumlar arasında uzun, yorucu ve hayli zorlu görüşmeler sonrasında Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın garantörlüğü altında Kıbrıs Cumhuriyeti kurulur. Ancak kurulan bu yeni devlet daha rüştünü ispat edemeden 21 Aralık 1963 günü Rumların Akritas Planı çerçevesinde Megali İdea'yı gerçekleştirmek ve Enosis yolunda adayı Yunanistan'ın bir parçası haline getirmek için giriştikleri topyekûn imha hareketiyle ortadan kalkar. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla beraber ilk günlerde İngiliz idaresinden kalan bazı pullar üzerine Türkçe ve Rumca olarak sürşarj yapılır ve bunlar posta haberleşmesinde kullanılır. Öte yandan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulmasından hemen bir gün önce 15 Ağustos 1960 günü Rumlar tarafından tedavüle çıkartılan **"İngiliz İdaresi'nin Son Günü"** amblemli bir özel zarfın üzerinde Başpiskopos Makarios'la birlikte adayı kan gölüne çeviren Georges Grivas'ın da resimleri bulunmaktadır. Zarfta ayrıca Grivas'ın EOKA faaliyetleri sırasında kullandığı kod ismi **"Dighenis"** ve **"EOKA"** ifadeleri de yer almaktadır.

Böylece Rumlar açısından kurulacak olan yeni devletin hangi anlama geldiği de açıkça kendini göstermiş olur. Aynı gün Türkiye ise iki farklı değerde pul tedavüle çıkartarak Kıbrıs Cumhuriyeti'ni kutlar. Öte yandan Rum propagandalarını destekleyen ve adanın Yunanlaşmasını isteyerek İngiliz politikalarını eleştiren kartpostallar da bugünlerde piyasaya sürülmüş durumdadır. **"Eğer bu bir renk sorunuysa"** yazılı İngilizce, Rumca, Fransızca, Almanca ve Yunanca yazılı renklendirilmiş kartta İngilizler özgürlüğe giden yolda sömürgelerini kullanırken görülmektedir. Aynı temalı bir başka kartta ise **"Kıbrıs'a dünya özgürlüğü için ihtiyacımız var."** denilirken ada bir İngiliz topunun üzerine bağlanmış durumdadır. Yapılan anlaşmaya göre Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından basılan bütün değerli kâğıtların üzerinde (resmi pul, damga pulu, posta pulu, para, vb) Türkçe, Rumca ve İngilizce olarak Kıbrıs ifadesi yazılı olacaktır; ancak bütün bunlar sadece kâğıt üzerinde kalır ve devlet idaresi sadece Rumlara hizmet eden bir kurum haline dönüşür. Posta İdaresi tarafından tedavüle çıkartılan her yeni pul serisinde Türkçe ibareler devamlı olarak küçültülür ve bu durum 1963 yılına kadar bu şekilde devam eder. Türk toplumu üzerinde baskılarını gittikçe arttıran Rumlar bir yandan da uyguladıkları ince taktiklerle uluslararası platformlarda Türklerin hep oyunbozan ve kuralları hiçe sayan bir davranış içinde oldukları mesajını verirler. Örneğin Kıbrıs Cumhuriyeti tarafından 5 Mayıs 1964 tarihinde tedavüle çıkartılan pul serisi **"BM Kararlarına Saygı"** konuludur. Bu dönemde Rumların propagandaya yönelik olarak uyguladıkları bir başka damga ise **"Self-Determination for Cyprus"** damgasıdır ve adada nüfus çoğunluğunu ellerinde tuttuklarını belirten Rumlar kendi kaderlerini kendilerinin tespitini istemektedirler. Kıbrıs'ta Rum saldırılarıyla birlikte olayların artarak devam etmesi sonrasında Kıbrıs'ta 17 Mart 1964 tarihinde BM Barış Gücü göreve başlar. Bu dönemde olaylar özellikle Erenköy bölgesinde yoğunlaşır ve Ağustos 1964 döneminden itibaren artarak devam eder. Özellikle Yzb. Cengiz Topel'in de aralarında bulunduğu Türk pilotları idaresindeki savaş uçakları aracılığıyla bölgede uyarı uçuşları yapılması, ancak bu uyarıların dikkate alınmaması üzerine Hava Kuvvetleri tarafından uyarı amaçlı harekâta başlanması üzerine Rumlar da karşı propaganda faaliyetine başlarlar ve posta yoluyla özellikle Kıbrıs dışına gönderilen her türlü mektup üzerine iki tarafında Napalm bombası bulunan **"Turkish Bombs on Cyprus Endangered World Peace–Kıbrıs'ta Türk Bombaları Dünya Barışını Tehdit Ediyor."** şeklinde bir damga vururlar. Kıbrıs'ta neler olup bittiğini bilmeyen dünya kamuoyu ise Rumlar tarafından gönderilen mektupların üzerinde Napalm bombalarını görünce ne olup bittiğini anlamadan hemen ön yargılı bir düşüncenin içerisine girerler. Rumların bu damgayı ada içerisinde değil sadece ada dışına gönderilecek mektup, kart, paket, kutu, gazete ve dergiler üzerine vurmasıyla da istedikleri sonuç fazlasıyla elde edilir. Bu damga uygulamasını Rumlar özellikle BM Barış Gücü'nün mektupları başta olmak üzere İngiltere, ABD, Almanya, Fransa gibi Avrupa ve dünya devletlerinde ve özellikle bu ülkelerdeki Rum ve Yunanların destekleri ve propaganda faaliyetleri aracılığıyla çok iyi uygularlar.

20 Temmuz 1974

Kıbrıs'ta önce EOKA, daha sonra da EOKA-B'yi kuran ve yüzlerce insanı katleden Grivas'ı destekleyen Yunan Cuntası, EOKA-B' ye Makarios'a karşı harekete geçil-

mesi emrini verir. Bunun üzerine askerlik kısaltılır ve bir temizlik hareketi başlatılır. Yunanistan darbeyi organize etmek üzere 14 temmuz 1974 tarihinde Tuğgeneral Mihail Georgitsiz komutasında bir grup subayı Lefkoşa'ya gönderir. Makarios'un milis ve polis teşkilatında aldığı tedbirler üzerine darbenin gündüz yapılması kararlaştırılır ve Afrodit-3 Harekâtı, 15 temmuz 1974 saat 08.00'de "Makarios Hastaneye Girdi." mesajıyla başlatılır. Darbe gerçekleşir ve makarios'un kaçtığı Baf hariç bütün bölgeler Sampson'un adamlarınca kontrol altına alınır. Makarios'u ortadan kaldırmak, Nikos Sampson'u "Kukla Başkan" yapmak için başlatılan hareketin hedefi, Enosis'e yönelik olarak Makarios'tan kurtulup adanın Yunanistan'a bağlanmasını sağlamak ve adada yaşayan Türklerin yok edilmesidir. 21 Aralık 1963 tarihinde Akritas Planı çerçevesinde Kıbrıslı Türkleri topyekûn yok etmeye ve adayı Yunanistan'a bağlamaya yönelik olarak harekete eden Rumlar aynı girişimi 15 Temmuz 1974 günü bir kere daha tekrarlarlar. Garantörlük Anlaşması'na bağlı olarak adadaki oldubittiye müdahale ve ortak harekât konusunda İngilizler son derece isteksiz davranırlar. Yunanistan'ın umursamaz ve isteksiz davranışları sonucunda da Garanti Anlaşması'na göre Türkiye'ye müdahale hakkı doğar ve harekât 20 temmuz 1974 günü Pladini Plajı'nda başlatılır. Bu arada harekâtın başlamasıyla beraber mukavemet göstermeyen, elindeki silahını teslim eden Rum ve Yunanların koruma altına alınacağı ve kendilerine zarar verilmeyeceği yönünde bildiriler hazırlanır ve Türkçe-Rumca hazırlanan bu duyurular bütün cadde ve sokaklara asılır. Türkiye Cumhuriyeti PTT Genel Müdürlüğü de 20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı için 26 Ağustos 1974 tarihinde özel pul ve özel bir damga uygulaması gerçekleştirmiştir. Bu dönemden sonrası Rumların gerek Kıbrıs Türkleri, KTKD ve KKTC gerekse Türkiye aleyhindeki propagandalarının en yoğun yaşanacağı dönem olacaktır. Özellikle Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasının ardından Dünya Postalar Birliği (Universal Postale Union-UPU)'nin Rumlar ve Yunanlar lehine karar vermesiyle KTKD ve bugün de KKTC "yasadışı" ve "yok" kabul edilir ve Kıbrıs Türkleri tarafından özellikle İngiltere, ABD, Avustralya, Kanada gibi Rumların ve Yunanların da yoğun olarak yaşadıkları yerlere gönderilen mektupların üzerindeki KTKD veya KKTC pulları üzerleri boyayla kapatılmak suretiyle imha edilir. Yurtdışından Mersin-10 Turkey kod numarası yazılmadan KTKD veya KKTC'ye gönderilen mektuplar da GKRY posta idaresinin eline geçtiğinden bu mektuplar da ya imha edilerek alıcısına teslim edilmez ya da pulların üzeri boyanıp karalanır.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrası Rum Propagandası

20 Temmuz 1974 sonrasında adanın fiilen ikiye ayrılmasının ardından Rum Posta İdaresi ve Yunanistan Posta İdaresi bir yandan adada oluşan bu yeni durumu protesto etmek, bir yandan da bilgi kirliliği yaratmak amacıyla farklı posta damgaları, kaşeler, pullar ve kart-maksimumlar çıkartmaya başlarlar. Bunların tamamı 20 Temmuz gibi veya 8 Mart Dünya Kadınlar Günü gibi özel günlerde piyasaya sürülür ve özellikle ada dışına gönderilen postada kullanılır. 1974'ten bu yana Rum Posta İdaresi ayrıca bütün matbu evrak ve posta gönderilerinin üzerine vurulması zorunlu olan Göçmenler Fonu yararına 3 puldan oluşan bir seri de bastırır. Öksüz bir Rum çocuk, öksüz ve yetim kalmış dikenli teller arasında bir Rum çocuk ve annesinin kucağında çaresiz ağlayan bir Rum çocuğu gösteren bu pullar halen kullanımdadır. Bu bağlamda Rumlar tarafından ada dışına gönderilen mektuplar üzerine vurulan Kıbrıs Türkleri, Barış Harekâtı ve Türkiye aleyhtarı özel damgalar arasında şunlar da bulunmaktadır;

1- 1 Ekim 1974 tarihli "Help the People of Cyprus.220.000 Refugees are Homeless. 220.000 Kıbrıslıya yardım edin. Mülteciler Evsizdir." kaşeli zarf. Bu propaganda kaşesi her yıl tekrarlanmıştır.

2- "Don't Forget Cyprus. Kıbrıs'ı Unutmayın." Bu özel zarfta adanın kuzeyi kanlar içinde betimlenmektedir.

3- 18 Mart 1983 tarihinde Atina'da kullanılan dikdörtgen içinde "Remember Cyprus/Kıbrıs'ı Unutmayın" kaşesi.

4- "Akhna Forest Refugee Camp/ Akhn Ormanı Mülteci Kampı" damgası. Bugüne kadar böyle bir mülteci kampı tespit edilememesine rağmen Rumlar hayali bu kampla ilgili özel damga çıkartmaya devam ederler.

5- Anzio Refugee Camp/ Anzio Mülteci Kampı damgası. Bugüne kadar böyle bir mülteci kampı tespit edilememesine rağmen Rumlar hayali bu kampla ilgili özel damga çıkartmaya devam ederler.

15 Temmuz 1993 tarihli uygulamada zarfın üzerinde perişan halde Rum göçmenler bulunmaktadır. Özel kaşede ise 20 Temmuz 1974-20 Temmuz 1993 Cyprus Should not Be The Exception in the Unity Process/Kıbrıs Birleşme Sürecinde Bir İstisna Olmamalıdır." yazmakta ayrıca "19 Years of Turkish Occupation/ Türk İşgalinin 19 Yılı" denilmektedir. Yukarıdaki damga sözde "Türk işgalinin 5, 6, 7, 8...26. Yılı" şeklinde her yıl kullanılmaktadır.

6- 24 Temmuz 1987 tarihli kaşede yetim kalmış Rum çocuğu çaresizlik içinde tellerin arkasında görünürken damga da "War Orphans' Week/Savaşta Yetim Kalmışlar Haftası" anısına çıkartılmıştır.

7- 24 Temmuz 1988 tarihli kaşede yetim kalmış Rum çocuğu çaresizlik içinde tellerin arkasında görünürken damga da "War Orphans' Week/Savaşta Yetim Kalmışlar Haftası" anısına çıkartılmıştır. Bu damga da 1974 yılından bu yana hiç aksatılmadan Rumlar tarafından uygulanmaya devam edilmektedir.

8- 20 Temmuz 1985 tarihli adanın kuzeyini kanlar içinde gösteren ve 1974-1985 sürecinde yaşanılan sözde acıları betimleyen propaganda zarfı ve Rumca özel kaşesi

9- 15 Nisan 1987 tarihli ve "Bring Happiness Back To Me/ Bana Tekrar Mutluluk Getir" yazılı zarfta "Cyprus Still Bleeding.1619 are Still Missing Due To Turkish Invasion We Have The Right To Know/Kıbrıs Hala Kanamaya Devam Ediyor. 1619 Kişi 20 Temmuz 1974 Türk İşgali Nedeniyle Kayıptır. Bilme Hakkımız Var" kaşeli propaganda zarfı. Bu propaganda kaşesi Rumlar tarafından her yıl uygulanmaktadır.

10- 1 Temmuz 1987 tarihli ve Rumca olarak "Bana Tekrar Mutluluk Getir" yazılı zarfta "Kıbrıs Hala Kanamaya Devam Ediyor. 1619 Kişi 20 Temmuz 1974 Türk İşgali Nedeniyle Kayıptır. Bilme Hakkımız Var" kaşeli propaganda zarfı

11- Yunanistan'dan İzmir'e gönderilmiş ve zarfın arka kapağında Yunan bayrağının bulunduğu yuvarlak bir özel damgada "Macedonia is Greek-Salonica/Make-

1974'ten bu yana Rum Posta İdaresi ayrıca bütün matbu evrak ve posta gönderilerinin üzerine vurulması zorunlu olan Göçmenler Fonu yararına 3 puldan oluşan bir seri de bastırır. Öksüz bir Rum çocuk, öksüz ve yetim kalmış dikenli teller arasında bir Rum çocuk ve annesinin kucağında çaresiz ağlayan bir Rum çocuğu gösteren bu pullar halen kullanımdadır.

donya Yunan'dır. Selanik" kaşesi bulunan propaganda materyali

12- "Remember The Refugees of Cyprus. They Have The Right To Go Home/Kıbrıslı Mültecileri Unutmayın. Onların da Evlerine Gitme Hakları var." Yazılı Fransızca ve İngilizce hazırlanmış özerl kaşe.

13- 8 Mart Dünya Kadınlar Günü dolayısıyla çıkartılan "Justice For Cyprus/Kıbrıs'a Adaet" propaganda kaşesi

14- 27 Mart Dünya Tiyatrolar Günü amacıyla çıkartılmış "Freedom To Our Ancent Theatres/ Antik Tiyatrolarımıza Özgürlük" İngilizce ve Rumca kaşesiyle her yıl çıkartılan propaganda materyali

15- 2 Şubat 1987 tarihli "Cypriot Women Demand To Return Home/Kıbrıslı Kadınlar Evlerine Dönmek İstiyorlar" damgası

16- 17 Temmuz 1985 tarihinde Pire'de uygulanan "The Security Council Decision For Cyprus/ Kıbrıs İçin Güvenlik Konseyi Kararı" kaşeli propaganda zarfı

17- Genellikle her 8 Mart Kadınlar Günü'nde ve özellikle Derinya bölgesinde kullanılan "Women Walk Home/Kadınlar Evlerine Yürüyorlar." propaganda kaşesi.

18- Hoşgörü merkezi olması gereken ibadethaneleri de bu uğurda kullanmaktan ve istimar etmekten çekinmeyen Rum Posta İdaresi KKTC'nin en uç noktasındaki Apostolos Andreas Manastırı'nın bulunduğu özel karta aynı manastırla ilgili özel damga uygulamış ve bu manastırı "Symbol of Struggle for Freedom and Return/ Geri Dönüş ve Özgürlük Mücadelemizin Sembolü" olarak nitelendirmiştir.

19- 15 Ocak 1987 tarihli "Cyprus Demands Restoration of Human Rights/Kıbrıs İnsan Haklarının Düzeltilmesini Talep Ediyor." propaganda kaşesi

20- 1974 Barış Harekâtı sonrasında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ı kötü bir Osmanlı tipi olarak gösteren kırmızı fesli, göbekli ve göbeğinin üzerinde ay-yıldız bulunan propaganda kartı

21- "Think of Cyprus/Kıbrıs'ı Düşünün" kaşeli propaganda zarfı

22- "Greek Postal Services have refused to forward this letter to the addressee and it has been returned through UN authorities to the Postal Authorities of the TRNC. We regret the incovenience caused by this unhuman behaviour of the Greek postal authorities./Yunan Posta Dairesi bu mektubu adresine ulaştırmayı reddetmiş ve mektup BM vasıtasıyla KKTC Posta Dairesi'ne iade edilmiştir. Yaşanan bu olumsuzluk ve Yunan Posta Dairesi'nin bu insanlık dışı davranışından dolayı üzgünüz." kaşesiyle göndericiye iade edilen ve Yunanistan veya Güney Kıbrıs'a kabul edilmeyen Türk mektupları

23- 1974 Barış Harekâtı sonrasında Kıbrıs adasını kanlar içinde ikiye ayrılmış ve kurukafadan bombalar savuran Türk betimlemesiyle aktaran propaganda kartları

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrasında Rum Posta İdaresi tarafından çıkartılan Türkiye ve KKTC

aleyhtarı pullar ve ilk gün zarfları (*first day cover*) ile kart-maksimumlar ise şunlardır;

1- 20 Temmuz 1984 tarihli 18 ve 20 cent değerli iki puldan oluşan seri. Pullardan birisi KKTC topraklarını yangın yeri olarak gösterirken diğeri adanın tamamını tel örgüler içerisinde Türk askerinin kontrolünde göstermektedir. Bu iki pulun ayrıca kart-maksimumları da yapılmıştır. Aynı tarihli pulun kart-maksimumu adayı tam anlamıyla yangın yeri olarak göstermektedir.

2- 10 Kasım 1975, 4 Eylül 1975, 18 Temmuz 1984, 9 Kasım 1992, 10 Kasım 1975, 10 Ocak 1977, 26 Temmuz 1993, 22 Aralık 1977, 29 Eylül 1990 tarihli Mülteciler Fonu Yardım Pulu

3- 3 Nisan 1995 tarihli Kıbrıs'ta kayıp olduğu iddia edilen 1619 Rum'la ilgili resim bulunan, "Do Not Forget The 1619 Missing Persons/1619 Kayıp Kişiyi Unutma." yazılı ve Kıbrıs adasının tam ortasında çaresiz bir Rum'u betimleyen propaganda özel damgası

4- 7 Ekim 1991 tarihli Mülteciler Fonu Yardım Pulu. Özel damganın üzerinde sözde mültecilerin kaldığı çadırlar bulunmaktadır. Bu seri kapsamında basılan 5 cent değerli pulda ayrıca annesinin kucağında babasız kalmış bir Rum çocuğu da bulunmaktadır.

5- 10 Temmuz 1984 tarihli Kıbrıslı Rumları haç önünde 1974 yılında acı çekerken gösteren özel zarfta 20 ve 32 cent değerinde iki pulda Kıbrıs dikenli teller arasında ve kan bulanmış kuzey Kıbrıs tarafında Türk tankları ezip geçerken gösteren, aynı konulu özel damgayla da tamlanmış ilk gün zarfı

6- 31 Mart 1995 tarihinde EOKA'nın 40. Yılı münasebetiyle üzerinde halen Lefkoşa'nın Rum tarafında kalan EOKA mensupları anısına dikilmiş heykeller silsilesinin bulunduğu pul piyasaya sürülür.

7- 20 Temmuz 1999 tarihinde tedavüle çıkartılan ve Kıbrıs adasını dikenli teller içinde gösteren, Mülteciler Fonu Yardım Pulu resimleri bulunan ve "25 Years of Illegal Turkish Military Occupation. 25 Years of Injustice 1974-1999/ Kanundışı Türk İşgalinin 25 Yılı. Adaletsizliğin 25 Yılı 1974-1999" yazılı propaganda materyali

8- "Solidarity With Cyprus/Kıbrıs'la Dayanışma" ifadesiyle Rm Posta İdaresi tarafından piyasaya sürülen çaresiz bir Rum kadını betimleyen propaganda kartı

9- 27 Haziran 1994 tarihli İnsan Hakları konulu 10 ve 50 cent değerli iki pulun üzerinde ise kültürel mirasa saldıran Türk askeri, korkudan çaresiz kalmış siviller ve Kıbrıs'ı talan eden Türk askerinin postalları bulunmaktadır.

10- EOKA'nın 50. yılında 50 cent değerinde çaresizlik içinde ağlayan yalnız bir Rum kadını betimleyen özel pul, özel damga ve özel kart-maksimum uygulaması yapılır.

11- EOKA'nın 25. ve 30. Yılı nedeniyle 1 Nisan 1980 ve 1985 günü çıkartılan özel damga

13- EOKA lideri Grivas adına çıkartılmış 23 Ocak 1983 ve 23 Ocak 1988 tarihli özel zarf

15- EOKA tedhiş örgütünün en eli kanlı katillerinden Gregoris Afxentiou adına çıkartılmış özel pul, damga ve kart-maksimum

16- Kıbrıs'ta EOKA mensubu 13 kişinin idam edildikten sonra defnedildikleri yeri gösteren özel pul, damga ve kart-maksimum

17- Rumlar tarafından 2012 yılında ayrıca sözde Türkler tarafından tahrip ve imha edildiği belirtilen Avgasida Manastırı, St. Theomianos Kilisesi, Panagia Kilisesi'yle ilgili özel pul, damga ve kart-maksimum çıkartılır.

18- Telemachos Kanthos'un "1974'ün Kara Yaz Mevsimi" adlı tablosundan esinlenerek hazırlanmış Kıbrıs Barış Harekâtı'nı eleştiren özel pul ve damga

19- 3 Ekim 1987 tarihinde Girne'de Batık Gemi Müzesi'nde bulunan ve dünyanın en eski ticaret gemisi olarak da bilinen gemiyle ilgili 4 puldan oluşan bir pul serisi çıkartan Rum Posta İdaresi aynı konuyla ilgili olarak bir de kart-maksimum hazırlar ve geminin "işgal edilmiş Girne Kalesi'nde Türkler tarafından" tutulduğunu belirtir.

20- Başpiskopos Makarios konulu ölümünden önce ve sonra bol miktarda özel pul, zarf ve damga çıkartan Rum Posta İdaresi yeni Başpiskopos Hrisostomos'la ilgili de aynı stratejisine devam eder.

Referanslar

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Ulvi Keser Özel Arşivi (UKÖA)

Kızılay Genel Müdürlüğü Arşivi (KGMA)

Kıbrıs Türk Milli Arşivi (KTMA), Kıbrıs Barış Harekâtı Dosyası

Doğu Akdeniz'de Yeni Egemenlik Girişimi

Ata ATUN
Prof. Dr.,
Girne Amerikan Üniversitesi

Yurdagül ATUN
Doç. Dr.,
Girne Amerikan Üniversitesi

1. Giriş

Doğu Akdeniz bölgesinde jeopolitik denge hem bölgesel güçler hem de uluslararası aktörler açısından büyük önem taşımaktadır. Bölgenin sıkışmış konumu ve zengin enerji kaynakları nedeniyle, çeşitli devletler kendi çıkarlarını koruma ve genişletme çabası içindedir. Bu bağlamda, bölgenin sınırlandırılması, yetki alanlarının belirlenmesi ve enerji projelerinin uluslararası hukuka uygunluğu, günümüz jeopolitik mücadelesinde merkezi yer tutmaktadır. Türkiye'nin bölgedeki konumu, tarihsel, coğrafi ve hukuki anlamda büyük bir hareket alanı sağlamaktadır. 2019 yılında Türkiye ile Libya arasında imzalanan *Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması,* Türkiye'nin bölgedeki etkinliğini uluslararası arenada güçlendirmiş ve enerji alanında yeni imkanların kapılarını aralamıştır. Aynı zamanda, bölgedeki enerji projeleri, bölge ülkeleri arasındaki kalkınma ve iş birliği potansiyelini artırmakla beraber, mevcut politik ve askeri hassasiyetleri de derinleştirmektedir. Bu projelerin gerçekleştirilmesi, bölgenin güvenlik dinamikleriyle yakından ilgilidir; zira enerji altyapısına yönelik saldırı veya tehditler, bölgesel istikrarı tehdit eden unsurlar haline gelmiştir. Tüm bu gelişmeler, bölgedeki güç dengelerini, uluslararası hukukun uygulanabilirliğini ve bölge aktörlerinin stratejik hesaplamalarını şekillendiren temel etkenler olarak öne çıkmaktadır (Bulut, 2021).

2. Doğu Akdeniz'in Küresel Önemi

2.1. Doğu Akdeniz'deki Güç ve Enerji

Antik ticaret yollarının modern jeopolitik hırslarla kesiştiği Doğu Akdeniz bölgesi, Avrupa, Orta Doğu ve Asya'nın kesişme noktasında yer almakta ve İpek Yolu'ndan İskenderiye limanlarına kadar uzanan ticaret yollarını birbirine bağlamaktadır. Ancak son yıllarda, bölgenin

önemi, hızla gelişen açık deniz enerji keşifleri nedeniyle artmış ve uzun zamandır etki, kaynak ve stratejik dayanak noktaları arayan küresel güçler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Bugün, bu tarihi kavşak, Türkiye'nin Libya ile 2019 yılında imzaladığı *Deniz Sınırlandırma Anlaşması* bölgedeki güç dengelerini yeniden şekillendirmesi ve enerji altyapısı ve egemenliği konusunda gerilimleri tetiklemesiyle, yüksek riskli bir rekabetin merkezi haline gelmiştir (Acer, 2019). Türkiye, Mısır, İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin hak iddia ettiği bu bölgedeki deniz tabanının altında bulunan doğal gaz rezervleri, kıyıdaş ülkeler ile Avrupa'yı on yıllarca besleyebilecek kapasitedir. Bu durum, bölgesel istikrar ve Avrupa enerji güvenliği için geniş kapsamlı sonuçlar doğurabilecek potansiyel bir çatışma alanına dönüşme olasılığını içermektedir.

2.2 Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Önemi

Doğu Akdeniz, bölgedeki jeopolitik dengenin şekillendiği kritik bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu bölge, coğrafi konumu itibarıyla Doğu Avrupa, Kuzey Afrika ve Orta Doğu arasındaki geçiş noktası konumundadır. Aynı zamanda enerji kaynaklarının zenginliği açısından da önemlidir; petrol ve doğal gaz rezervleri yataklarının keşfi ve potansiyeli bölgenin stratejik değerini artırmıştır. Bölgedeki enerji kaynakları, sadece bölgesel değil, küresel enerji arz güvenliği açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz üzerindeki egemenlik ve yetki alanları uyuşmazlıkları, birçok ülkenin geniş çaplı jeopolitik çıkarlarını karşılar niteliktedir. Akdeniz'in doğu kıyılarında yer alan ülkeler, hem enerji kaynaklarını kontrol etme arzusu hem de stratejik konumları nedeniyle bölgede nüfuz sahibi olma mücadelesi vermektedir. Bu durum, bölgenin uluslararası ilişkilerinde farklı dinamikler oluşturmaktadır. Bölgedeki güç mücadelesi, enerjinin ulaşımı ve paylaşımı konusunda yaşanan anlaşmazlıklar, bölgesel ve küresel aktörlerin çatışmalarına zemin hazırlamaktadır. Aynı zamanda, Akdeniz bölgesi üzerindeki deniz yetki sınırları ve petrol-doğal gaz hakları konusundaki tartışmalar, uluslararası hukuk ve diplomasinin temel meseleleri arasında yer almaktadır. Tüm bu unsurlar, bölgenin jeopolitik önemini pekiştirmekte ve bölgedeki enerji projelerinin uluslararası politikadaki etkilerini güçlendirmektedir (Cohen, 2020).

3. Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması ve Türkiye'nin Yetki Alanı

Türkiye ile Libya arasında imzalanan *Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Anlaşması*, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarının hukuki ve sınırlarını belirlemede temel bir rol oynamaktadır. Türkiye, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ve kıta sahanlığı hakkını koruyarak, kıyıdaş ülkelerle deniz sınırlarını istikrarlı ve adil bir biçimde tanımlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, *1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi* (UNCLOS) temel referansı oluşturmaktadır (Birleşmiş Milletler, 1982).

Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge ilanındaki temel ilkesi, kendisi ile birlikte kıyıdaş devletlerin egemenlik haklarının korunması ve sınırların karşılıklı egemenlikle belirlenmesidir. Bu amaçla, çeşitli deniz sınırlandırma protokol ve anlaşmaları imzalanmış olsa da anlaşmazlıkların çözümünde özellikle kıyıdaş devletler arasında müzakereler ve uluslararası mahkemelere başvuru süreçleri ön plana çıkmıştır. Türkiye, münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasında kendine özgü coğrafi ve hukuki gerekçeleri öne çıkarak, kıta sahanlığı ve MEB sınırlarının ihtilaflı olduğu noktalarda duruşunu net biçimde ortaya koymuştur. Ayrıca, Türkiye'nin sınır belirleme politikası, enerji projeleri açısından stratejik önem taşıyan doğal gaz ve petrol sahalarının adil ve dengeli kullanımıyla yakından bağlantılıdır. Bölgedeki diğer aktörlerle yapılan görüşmeler ve anlaşmazlıklar hem bölgesel istikrar hem de enerji güvenliği açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin yetki alanı tanımındaki tutumu, sadece hukuki değil, aynı zamanda bölgesel güç dengeleri ve uluslararası diplomasi dinamikleriyle de şekillenmektedir. Dolayısıyla, deniz sınırlandırma anlaşmaları, bölgesel enerji projelerinin temel hukuki altyapısını oluşturmada ve bölgesel politikaların belirlenmesinde belirleyici olmaktadır.

4. Enerji Projeleri

4.1 Enerji Projelerinin Çevresel ve Hukuki Boyutları

Enerji projelerinin çevresel boyutları, bölgedeki ekosistemlerin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen enerji

yatırımları, deniz ve kara ekosistemlerine olası olumsuz etkiler doğurabilir. Bu kapsamda, deniz yaşamının korunması ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı için uluslararası çevre standartlarına uyum büyük önem kazanmıştır. Öte yandan, projelerin hukuki boyutları, bölgesel ve uluslararası hukuk kurallarıyla yakından bağlantılıdır. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ve tarafların haklarının korunması, hukuki anlaşmazlıkların önlenmesi açısından temel unsurlardır. Özellikle, söz konusu enerji projelerinin limanlar, boru hatları ve deniz altı tesisleri gibi kritik altyapıları içermesi, uluslararası hukuk çerçevesinde düzenlenmiş sorumluluk ve yükümlülükleri beraberinde getirmektedir. Bu süreçlerde, bölge ülkeleri ve uluslararası kuruluşların iş birliği önemlidir. Enerji projelerinin hem çevresel hem de hukuki açıdan sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, bölgenin barış ve istikrarının korunması açısından vazgeçilmezdir. Dolayısıyla, sürdürülebilir enerji politikalarının geliştirilmesinde, çevresel sorumluluk ve uluslararası hukuka uyum temel ilkeler olarak ön plana çıkmaktadır (Matalucci, S).

4.2 Bölgedeki Enerji Projeleri

Doğu Akdeniz gazını Avrupa'ya getirecek bir doğalgaz boru hattı ve İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan üzerinden Avrupa'nın enterkonnekte elektrik sistemine bağlanacak deniz altı kablo bağlantısı projeleri üzerinde çalışılmaktadır. *EastMed* olarak adlandırılan Doğalgaz Boru Hattı, İsrail'in Leviathan ve Tamar sahalarından Güney Kıbrıs Rum Yönetimi üzerinden Yunanistan'a ve Avrupa'ya doğalgaz taşımayı öngörmektedir. Benzer şekil ve güzergahtaki deniz altı kablo bağlantılı elektrik bağlantısı da bölgesel güneş ve rüzgar kaynaklarından yararlanarak Avrupa'ya istikrarlı bir elektrik enerji arzı sağlamayı hedeflemektedir. Her iki proje de Türkiye'nin 2019 anlaşmasıyla tanımlanan münhasır ekonomik bölgesinin (EEZ) uygulanmasının ekseninde yer almaktadır. Türkiye'nin resmi onayı olmadan bu projelerin hayata geçirilmesi yasal ve siyasi olarak mümkün gözükmemektedir (Başeren, 2010).

5. İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile Türkiye Arasındaki Enerji Politikası Çatışmaları

İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile Türkiye arasındaki enerji politikası çatışmaları, bölgedeki jeopolitik dengelerin şekillenmesinde kritik bir unsur teşkil etmektedir (Ertürk, 2017). Bu ülkeler arasında arz ve talep temelinde ortaya çıkan enerji kaynaklarına erişim ve paylaşım müzakereleri, zaman zaman yetersiz anlaşmazlıkları ve gerilimleri beraberinde getirmektedir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sahip olduğu münhasır ekonomik bölge (MEB) ilanları ve deniz yetki alanlarındaki iddialar, Türkiye'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik alan sınırlandırmasıyla çelişkiler içermektedir. Özellikle Doğu Akdeniz'de doğal gaz rezervlerinin keşfiyle birlikte, bölgedeki enerji ticareti ve altyapı projelerine yönelik rekabet daha da artmıştır. Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ın, uluslararası hukukun öngördüğü sınırlar dışında yaptıkları kıyıdaşlık iddiaları, Türkiye'nin hak iddialarını zedeleyici nitelikte olup, bölgedeki enerji projelerine ilişkin anlaşmazlıkları derinleştirmektedir. Tüm bu gelişmeler, enerji projelerinin hukuki, çevresel ve bölgesel istikrar açısından dikkatle değerlendirilmesini ve olası çatışma risklerinin minimalize edilmesini gerektirmektedir.

6. Askeri İttifaklar ve Uluslararası Hukuk

Türkiye'nin uluslararası haklarında ısrar etmesi nedeni ile hayal kırıklığına uğrayan İsrail, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan, diplomasiyi bırakıp acil durum planlamasına yönelmeyi seçmişlerdir. Raporlar, bu aktörlerin, enerji koridorunu her ne pahasına olursa olsun güvence altına almak için tasarlanmış bir askeri ittifak olan ortak bir hızlı müdahale gücü oluşturma çalışmalarını hızlandırdığını göstermektedir. Üç tarafın da özel kuvvetlerini içeren bu gizli çaba, sondaj platformları ve deniz araçları da dahil olmak üzere bölgedeki Türk varlıklarıyla mücadele etmek için birleşik bir yetenek yaratmayı amaçlamaktadır (Cülük, 2022). Böyle bir senaryo, ekonomik rekabetten doğrudan çatışmaya tehlikeli bir geçişi işaret etmektedir ve bölgesel istikrar için ciddi riskler taşımaktadır. Türkiye hükümeti, münhasır ekonomik bölgesinde yetkisiz herhangi bir faaliyete "sert bir yanıt" verileceğini vurgulayarak sert uyarılarda bulunmuştur. Bu arada, Rus gazına bağımlılığı azaltmak için alternatif enerji kaynaklarını güvence altına almaya büyük yatırım yapan Avrupa Birliği, üye devletlerini (Yunanistan ve GKRY) desteklemek ile militarize bir çatışmanın daha geniş kapsamlı sonuçla-

rını ele almak arasında sıkışmış durumdadır (Yunus, 2024).

7. Sonuç

Doğu Akdeniz; jeopolitik konumu, enerji kaynakları ve deniz taşımacılığı açısından dünyanın en kritik bölgelerinden biri olup doğalgaz rezervleri, enerji nakil hatlarının güzergâhları ve deniz ticaret yolları, bölgedeki güç dengelerini doğrudan etkilemektedir. Türkiye için 2019 Türkiye Libya Deniz Yetki alanlarını Sınırlandırma Anlaşması ve Mavi Vatan Doktrini Türkiye'nin denizlerdeki haklarını uluslararası hukuk çerçevesinde savunmayı, deniz güvenliğini sağlamayı ve ekonomik çıkarlarını korumayı hedeflemekte ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz stratejisinin temel taşlarını oluşturmaktadır. İsrail, Yunanistan ve GKRY'nin Türkiye ve KKTC'yi dışlayan bir hızlı müdahale gücü kurma projesi, Doğu Akdeniz'de güvenlik dengelerini kırılgan hale getirecek, enerji projelerini iki kutuplu bir yapıya sürükleyecek ve diplomatik kanalların önemini daha da artıracaktır. Bu senaryoda, askeri kapasite kadar diplomasi ve uluslararası hukuk mekanizmaları da belirleyici rol oynayacaktır. Enerji zenginliğiyle öne çıkan Doğu Akdeniz'in, bölgenin en güçlü askeri ve savunma sistemine sahip olan Türkiye'nin karşısında yer almayı göze alan ve bir çatışma durumunda, ABD'nin de destek vereceğine güvenen İsrail, Yunanistan ve GKRY'den oluşacak askeri ittifak tarafından kalıcı bir gerilime sürükleneceği ve bu gerilimin sonuçlarının başta Avrupa olmak üzere tüm taraflara uzun vadeli ekonomik ve siyasi zararlar vereceği kesindir.

Referanslar

Acer, Yücel (2019). Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye – Libya Mutabakatı, SETA Analiz, Aralık 2019, Sayı: 301,

Başeren, Sertaç Hami, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", Stratejik Araştırma ve Etüt Merkezi Stratejik Araştırmalar Dergisi, 2010, 8(14), s. 133-155.

Birleşmiş Milletler (1982). Deniz Hukuku Sözleşmesi, United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) of 10 December 1982,

Bulut M., Bulut S., (2021), "Türkiye ve Libya Arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası: Anlaşmanın Türkiye-İsrail İlişkilerinin Geleceğine Muhtemel Etkileri", DergiPark, Cilt 12, Sayı 22, Sayfa 25,52, Tarih 01.11.2021

Cohen, Ariel, "Turkey-Libya Maritime Deal Upsets Mediterranean Energy Plan", Forbes. https://www.forbes.com/sites/arielco-
Türkiye ve Libya Arasında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası: Anlaşmanın Türkiye-İsrail İlişkilerinin Geleceğine Muhtemel Etkileri hen/2020/01/08/turkey-libya-maritime-deal-upsets-mediterranean- energy-plan/#6209c3ff6bee

Cülük, A., (2022), "Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Ekseninde Enerji Politikaları", Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar, Milli Savunma Üniversitesi Yayınları, Ankara. ISBN: 978-625-7791-30-4

Ertürk, M. (2017), "Doğu Akdeniz'de Türk-Yunan Enerji Uyuşmazlığı", Journal of Current Researches on Social Sciences, 2017, 7(2), s. 15-26.

Matalucci, S., (2020), "East-Med Gas Forum fuels energy diplomacy in troubled region", Deutsche Welle, 10.08.2020. https://www.dw.com/en/east-med-gas-forum-fuels- energy-diplomacy-in-troubled-region/a-55206641

Yunus, T., (2024), "Doğu Akdeniz Bölgesi'nde Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşmazlıkları ve Çözüm Arayışları: Türkiye'nin Durumu ", 7. Uluslararası Sosyal Ekonomik Araştırmalar Öğrenci Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı, s.37, Bakü, Azerbaycan, ISBN: 978-625-396-366-8.

Kıbrıs'ın Gözden Kaçan Stratejik Rolü: Siyonizm ve İsrail'in Ada'daki Yüz Yıllık Planları

Haci ÇETİNKAYA

Dr.

1. Giriş: Kıbrıs Sorununun Üçüncü Boyutu

Türk kamuoyunda Kıbrıs meselesi, on yıllardır süregelen bir alışkanlıkla, ağırlıklı olarak Türkiye ve Yunanistan arasındaki siyasi ve hukuki bir mücadele ekseninde ele alınmaktadır. Bu iki garantör ülkenin tarihsel rekabeti, adadaki toplumların hakları ve uluslararası statü tartışmaları, sorunun ana çerçevesini oluşturur. Ancak bu alışılagelmiş bakış açısı, Doğu Akdeniz'in karmaşık jeopolitik denklemindeki kritik bir aktörü: İsrail. Kıbrıs'ın bu aktör için taşıdığı derin stratejik anlamı sıklıkla göz ardı edilmektedir. Bu yazının amacı, Siyonist hareketin kuruluş yıllarından günümüz İsrail'inin güvenlik doktrinlerine kadar Kıbrıs'ın bu gözden kaçan rolünü tarihsel ve jeopolitik bir analizle aydınlatmaktır. Bu analizi derinleştirmek için öncelikle konunun kökenlerine inmek ve Siyonist düşüncenin Kıbrıs'a neden bu kadar merkezi bir önem atfettiğini anlamak gerekmektedir.

2. Stratejik Bir Kale: Kıbrıs, Siyonist Düşüncede Neden Vazgeçilmezdi?

Siyonist planlamacılar için Kıbrıs, Akdeniz'de sıradan bir kara parçası değildi. Ada, Filistin'de bir Yahudi devleti kurma hedefinin hem lojistik hem de stratejik bir kilidi olarak görülüyordu. Bu vazgeçilmezlik, sadece coğrafi yakınlıktan kaynaklanmıyor; tarihsel dersler, demografik hedefler ve modern güvenlik doktrinlerinin bir birleşiminden besleniyordu. Kıbrıs, Siyonist düşüncede bir hedef kadar, hedefe giden yolda kritik bir araçtı.

2.1. Coğrafi Konum ve Tarihsel Rol

Kıbrıs'ın Filistin'e olan coğrafi yakınlığı, tarih boyunca büyük güçlerin dikkatini çekmiştir. Ada, Ortadoğu'ya yönelik askeri ve siyasi operasyonlar için doğal bir üs konumundadır. Roma İmparatorluğu'nun Yahudi devletini yıkarken, Haçlıların "Kutsal Topraklar"a seferler düzenlerken ve 19. yüzyılda İngilizlerin Filistin'e girerken Kıbrıs'ı bir üs olarak kullanması, tarihin tekerrür eden bir gerçeğidir. Bu tarihsel dersler, Siyonist hareketin ve ardından İsrail devletinin kurucu stratejistleri için hayati bir öneme sahipti. Onlar için Kıbrıs, Batı'dan gelebilecek potansiyel tehditlere karşı kontrol altında tutulması gereken bir "karşı kıyı" ve stratejik bir tampon bölgeydi. Adanın dost olmayan bir gücün eline geçmesi, Filistin'deki projenin Batı kanadını savunmasız bırakmak anlamına geliyordu.

2.2. "Büyük Filistin" Hayali ve Demografik Üstünlük Arayışı

Siyonist hareketin ilk dönemlerinde, hedeflenen Filistin topraklarının Avrupa'dan göç etmesi beklenen milyonlarca Yahudi'yi barındırmak için "çok küçük" olduğu yönünde ciddi endişeler mevcuttu. Bu endişe, sınırları genişletme arayışını doğurdu. 20. yüzyılın başlarında önde gelen Siyonistlerden David Treitsch, Kıbrıs, Rodos ve Mısır'daki El-Ariş'i de içine alan bir "Büyük Filistin" projesi ortaya attı. Bu plan, salt bir toprak kazanımı hedeflemiyordu. Aynı zamanda sofistike bir demografik mühendislik amacı güdüyordu. Treitsch'in planına göre, adaya yapılacak yoğun Yahudi göçü, yerli Müslüman nüfusla birleşerek adanın Yunanistan'a bağlanmasını savunan "Enosis" propagandasına karşı sayısal bir üstünlük kuracaktı. Bu yolla hem projenin coğrafi tabanı genişletilecek hem de bölgedeki en büyük siyasi tehditlerden biri olan Yunan milliyetçiliği demografik olarak dengelenecekti.

2.3. İsrail'in Güvenlik Kalkanı ve "Acil Çıkış Kapısı"

Modern İsrail'in güvenlik perspektifinden bakıldığında Kıbrıs'ın önemi daha da artmaktadır. Üç tarafı kendisiyle tarihsel olarak hasmane ilişkilere sahip Arap ve Müslüman ülkelerle çevrili olan İsrail için Kıbrıs, Batı dünyasına açılan stratejik bir derinlik ve bir "acil çıkış kapısı" işlevi görmektedir. Bu nedenle İsrail; karşı kıyısında kendisiyle rekabet edebilecek, tek parça ve güçlü bir Hristiyan (Rum) ya da Müslüman (Türk) devleti görmek istemez. Adadaki bölünmüşlüğün ve iki toplum arasındaki gerilime dayalı "çözümsüzlüğün" sürmesi herhangi bir gücün ada üzerinde mutlak kontrol kurmasını engeller. Bu durum, İsrail'in kendi güvenlik çıkarları açısından daha yönetilebilir ve tercih edilebilir bir senaryo olarak değerlendirilmektedir. Siyonist hareketin bu stratejik hedefleri; soyut planlar olarak kalmamış, tarih boyunca somut ve cesur girişimlere dönüşmüştür.

3. Diplomasiden Yerleşime: Kıbrıs'ı Etkileme Girişimleri

Siyonistlerin Kıbrıs'a yönelik ilgisi; 19. yüzyılın sonlarından İsrail devletinin kuruluşuna kadar geçen kritik dönemde, diplomatik pazarlıklardan radikal nüfus değişim projelerine ve sistematik yerleşim operasyonlarına kadar uzanan somut adımlarla kendini göstermiştir. Ancak bu ilginin kökleri çok daha eskilere, Osmanlı İmparatorluğu dönemine dayanmaktadır. 16. yüzyılda zengin Yahudi tüccar Joseph Nassi; Osmanlı Padişahı'nı Kıbrıs'ın Venediklilerden alınması için ikna etmiş, amacı ada üzerinde Osmanlı himayesinde bir Yahudi krallığı kurmaktı. Osmanlı adayı fethetmiş olsa da bu krallık projesine izin vermemiştir. Bu erken girişim, Kıbrıs'ın Yahudi stratejik düşüncesindeki yerinin ne kadar derin olduğunu göstermesi açısından tarihsel bir başlangıç noktasıdır.

3.1. İlk Planlar: Pazarlık Kozu ve Sömürge Fikirleri (1896-1919)

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Kıbrıs'ın rolü, bir yerleşim hedefi olmaktan çıkıp İsrail'in kuruluşuna hizmet eden stratejik bir lojistik merkezine dönüştü. İngilizler tarafından adada kurulan ve "geçici" olduğu söylenen mülteci kampları, Avrupa'dan gelen on binlerce Yahudi göçmeni Filistin'e taşımak için sistematik bir "sıçrama tahtası" olarak kullanıldı.

Modern Siyonist hareketin Kıbrıs'a ilgisi, 19. yüzyılın sonlarında Britanya İmparatorluğu'nun adayı ele geçirmesiyle yeniden alevlendi. Yahudi asıllı İngiliz Başbakanı Benjamin Disraeli döneminde gerçekleşen bu işgal, Yahudilerin Kıbrıs üzerinden Filistin'e geçişini kolaylaştıran stratejik bir adım olarak yorumlanmıştır. Bu zeminde hareketin kurucusu Theodor Herzl, daha 1896 gibi erken bir tarihte, Kıbrıs'ı İngiltere'den "edinip" Osmanlı İmparatorluğu'na Filistin karşılığında bir pazarlık unsuru olarak sunma fikrini değerlendiriyordu. Bu ilk düşünce, kısa sürede adayı doğrudan bir Yahudi yerleşim bölgesi ve Filistin'e geçiş için bir üs olarak kullanma planına evrildi. Ancak bu planlar, 1903'te İngiliz Sömürgeler Bakanı Joseph Chamberlain'in engeline takıldı. Chamberlain, adada halihazırda yaşayan Rum ve Müslüman nüfusun varlığını gerekçe göstererek ve olası bir Yunan direnişinden çekinerek bu teklifleri reddetti.

3.2. Savaş Rüzgarları ve Radikal Nüfus Değişim Projesi (1930-1939)

1930'larda Nazi Almanyası'ndan kaçan Yahudi mültecilerin durumu, Kıbrıs'a yönelik yerleşim baskısını yeniden artırdı. Dönemin Kıbrıs Valisi, bu yoğun göç taleplerinin adada Filistin'dekine benzer bir "Yahudi Sorunu" yaratacağı konusunda Londra'yı uyararak direniyordu. Bu dönemin en radikal planı ise 1939'da İngiltere Başbakanı'na sunuldu. Üç Yahudi lider tarafından hazırlanan bu cüretkâr öneri, Kıbrıs'taki mevcut Rum ve Türk nüfusunun tamamen tahliye edilerek Yunanistan'ın Selanik bölgesine yerleştirilmesini, adanın da tamamen Yahudilere tahsis edilmesini içeriyordu. Bu plan, adanın Filistin'in yerine geçerek ana Yahudi yurdu olmasını öngörüyordu ancak İngiliz Başbakanı tarafından kesin bir dille reddedildi.

3.3. Stratejik "Sıçrama Tahtası": İsrail'in Kuruluşundaki Kilit Rol

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Kıbrıs'ın rolü, bir yerleşim hedefi olmaktan çıkıp İsrail'in kuruluşuna hizmet eden stratejik bir lojistik merkezine dönüştü. İngilizler tarafından adada kurulan ve "geçici" olduğu söylenen mülteci kampları, Avrupa'dan gelen on binlerce Yahudi göçmeni Filistin'e taşımak için sistematik bir "sıçrama tahtası" olarak kullanıldı. Örneğin, 1947 yılı boyunca kamp nüfusu 15-16 bin civarında sabit tutulurken, yıl sonunda yeni gelenlerle bu sayı 31 bini aştı. Bu süreçte binlerce kişi sürekli olarak Filistin'e nakledildi. Bu operasyon, Filistin'deki Arap nüfus çoğunluğuna rağmen Yahudi nüfusunu kritik bir eşiğe taşıyarak İsrail devletinin kurulmasına doğrudan ve somut bir katkı sağladı.

3.4. Modern Dönem Stratejileri: Çözümsüzlük ve Nüfuz Kurma

İsrail devletinin kurulmasıyla birlikte Kıbrıs politikası daha dolaylı ancak daha sofistike bir yöne evrildi. Adada tek bir gücün (ne Türk ne de Rum) mutlak egemenliği yerine, iki toplum arasındaki gerilime dayalı bir "çözümsüzlük" halinin devamı, İsrail'in bölgesel güvenlik çıkarlarına daha uygun bir zemin yarattı. Bu stratejinin en somut örneklerinden

biri, 1974'teki Türk askeri müdahalesi sırasında gözlemlenmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın rolüyle şekillenen Amerikan ve İsrail perspektifine göre, Türkiye'nin müdahalesi, adanın Sovyetler Birliği'nin nüfuzuna girerek bir "Akdeniz'in Küba'sı" haline gelmesini veya tamamen Yunanistan'a bağlanarak Helenleşmesini önlemiştir. Bu nedenle, adadaki bölünmüşlüğü kalıcı hale getiren bu sonuç, İsrail'in güvenlik çıkarları açısından olumlu karşılanmıştır. Günümüze yaklaşıldığında ise özellikle Kuzey Kıbrıs'taki yoğun inşaat faaliyetleri ve yabancılara, bilhassa İngiliz, Amerikan ve İsrailli Yahudilere yönelik mülk satışları dikkat çekmektedir. Parselasyon çalışmalarıyla 200.000 konut inşa etme planları, bu gelişmelerin, adanın demografik yapısını uzun vadede değiştirerek İsrail merkezli bir nüfuz bölgesi yaratma stratejisinin bir parçası olarak yorumlanmaktadır. Bu tarihsel ve modern girişimlerin ışığında, Türkiye'nin Kıbrıs politikasını şekillendirirken daha geniş bir perspektife sahip olması gerektiği açıktır.

4. Sonuç: Türkiye İçin Stratejik Uyarılar

Bu tarihsel analiz, Kıbrıs'ın Siyonist hedefler ve İsrail'in ulusal güvenliği için 16. yüzyıldan bu yana ne kadar merkezi ve değişmez bir stratejik öneme sahip olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu ilgi, Joseph Nassi'nin Osmanlı himayesinde bir krallık kurma hayalinden başlamış; Disraeli döneminde adanın Yahudi göçüne açılmasıyla devam etmiş; Theodor Herzl'in planlarında bir diplomatik pazarlık kozuna dönüşmüş; İkinci Dünya Savaşı sonrasında İsrail'in kuruluşunda kritik bir "sıçrama tahtası" olmuş ve günümüzde adanın bölünmüşlüğünü kendi güvenliği için bir güvence olarak gören ve iddialara göre büyük çaplı yerleşim projeleriyle nüfuz alanına dönüştürmeyi hedefleyen modern stratejilere evrilmiştir. Bu durum, Kıbrıs'ın kaderinin sadece Lefkoşa, Ankara ve Atina üçgeninde belirlenemeyecek kadar karmaşık olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin Kıbrıs meselesine yalnızca geleneksel Türk-Rum ikilemi üzerinden bakması, büyük resmi kaçırma riskini taşımaktadır. Ankara, adanın demografik yapısını, mülkiyet dağılımını ve nihayetinde siyasi geleceğini kalıcı olarak değiştirme potansiyeli taşıyan İsrail merkezli bölgesel planlara ve bu doğrultuda gelişebilecek olası provokasyonlara karşı son derece dikkatli ve uyanık olmak zorundadır. Kıbrıs'ın jeopolitik geleceği, Doğu Akdeniz'deki tüm güç dengelerini yeniden şekillendirme potansiyeline sahiptir ve bu denklemin en önemli değişkenlerinden biri de şüphesiz İsrail'dir.

Referanslar

Gürel, Şükrü S. "Zionist Pans And Cyprus (1896-1948).

Çeçen, Anıl. "İsrail ve Kıbrıs."

Türkiye'nin Kıbrıs meselesine yalnızca geleneksel Türk-Rum ikilemi üzerinden bakması, büyük resmi kaçırma riskini taşımaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ta Din Eğitimi: Hafıza, Kimlik ve Gelecek Arasında Bir Yolculuk

Ahmet KOÇ

Doç. Dr.,
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi

Kuzey Kıbrıs'ta din eğitimi üzerine düşünmek, bu toprakların biriktirdiği tecrübelerle bugün arasında kurulan sessiz ama derin bir bağa kulak vermek gibidir. Adanın Müslümanlar tarafından fethedilmesi ve bu fetih sırasında başta Ümmü Haram binti Milhân (Hala Sultan) olmak üzere pek çok sahabînin bu topraklarda medfun olması, Kıbrıs'ta İslam'ın ve dinî hafızanın ne kadar erken bir dönemde kök saldığını gösterir. Bu erken temas, yüzyıllar boyunca dinin yalnızca bireysel bir inanç alanı olarak değil, toplumsal hayatın doğal bir parçası olarak yaşanmasının da zeminini oluşturmuştur. Osmanlı döneminde vakıflar, camiler ve medreseler etrafında süreklilik içinde yürüyen din eğitimi, İngiliz idaresiyle birlikte belirgin bir kırılma yaşamış; kamusal alandaki görünürlüğünü ve kurumsal desteğini büyük ölçüde yitirmiştir. Sonraki dönemlerde ise din eğitimi, kimi zaman ihmal edilmiş, kimi zaman yeniden hatırlanmış; kimi dönemlerde tartışmaların gölgesinde kalmış, kimi dönemlerde ise imkânlarıyla öne çıkmıştır. Bütün bu tarihsel iniş çıkışlar içinde din eğitimi, Kuzey Kıbrıs'ta hiçbir zaman tamamen yok olmamış; fakat her zaman da olması gerektiği kadar güçlü, bütünlüklü ve yerleşik bir biçimde var olamamıştır. Tam da bu nedenle, konuya biraz yakından bakıldığında insanın zihninde kendiliğinden şu soru belirir: Din eğitimi yokluğuyla mı fark edilir, yoksa varlığıyla mı sınanır? Bu soru, bizi din eğitiminin yalnızca bugünüyle değil, hafızayla ve gelecekle kurduğu ilişkiyle birlikte düşünmeye davet eder.

Bu ilişkiyi anlamlandırabilmek için Kuzey Kıbrıs'ın anavatan Türkiye ile kurduğu tarihsel ve köklü bağı göz ardı etmemek gerekir. Bu bağ, çoğu zaman resmî ya da idari çerçeveler üzerinden hatırlansa da gerçekte inançta, değerde ve eğitim anlayışında karşılığını bulan derin bir sürekliliğe dayanır. Din eğitimi de bu sürekliliğin en hassas ve en canlı alanlarından biridir. Kuzey Kıbrıs'ta din eğitimi üzerine düşünürken, anavatan Türkiye ile paylaşılan bu ortak hafızayı yok saymak yerine, onu yerel ihtiyaçlar ve toplumsal tecrübelerle birlikte yeniden ele almak gerekir. Çünkü bu bağ, din eğitimine hazır kalıplar sunmaktan çok, ona yön duygusu ve anlam derinliği kazandıran bir arka plan işlevi görür.

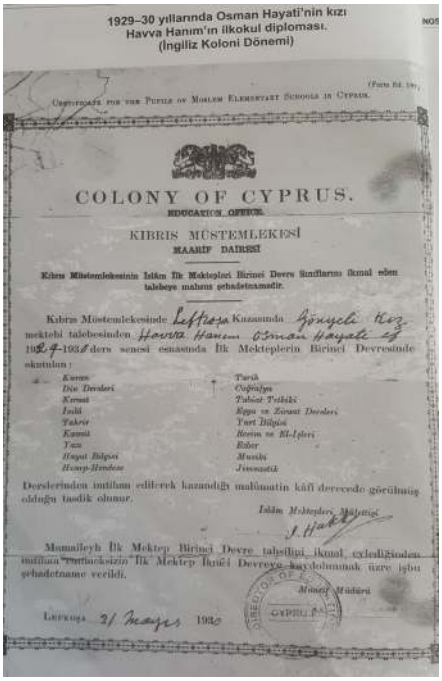

1929–30 yıllarında Osman Hayati'nin kızı Havva Hanım'ın ilkokul diploması. (İngiliz Koloni Dönemi)

(Form Ed. 1a)

Certificate for the Pupils of Moslem Elementary Schools in Cyprus.

COLONY OF CYPRUS.

EDUCATION OFFICE.

KIBRIS MÜSTEMLEKESİ

MAARİF DAİRESİ

Kıbrıs Müstemlekesinin İslâm İlk Mekteplerî Birinci Devre Sınıflarını ikmal eden talebeye mahsus şehadetnamedir.

Kıbrıs Müstemlekesinde Lefkoşa Kazasında Gönyeli Kız mektebi talebesinden Havva Hanım Osman Hayati eş 1929-1930 ders senesi esnasında İlk Mekteplerin Birinci Devresinde okutulan:

Kuran	Tarih
Din Dersleri	Coğrafya
Kırmat	Tabiat Tetkiki
İmlâ	Eşya ve Zirmat Dersleri
Tahrir	Yurt Bilgisi
Kamit	Resim ve El-İşleri
Yazı	Esber
Hayat Bilgisi	Musiki
Hesep-Hendese	Jimnastik

Derslerinden imtihan edilerek kazandığı malûmatin kâfi derecede görülmüş olduğu tasdik olunur.

İslâm Mekteplerî Müfettişi

Mumaileyh İlk Mektep Birinci Devre tahsilini ikmal eylediğinden imtihan Emtiheksizin İlk Mektep İkinci Devreye kaydolunmak üzre işbu şehadetname verildi.

Maarif Müdürü

Lefkoşa 21 Mayıs 1930

Bütün bu arka plan, din eğitiminin Kuzey Kıbrıs'ta yalnızca bir eğitim başlığı değil; tarihsel tecrübe içinde şekillenmiş, millet olma bilincini besleyen ve toplumsal birlik duygusunu canlı tutan bir müessese olduğunu da gösterir. Tam da bu noktada asıl mesele, din eğitiminin toplumda nasıl bir karşılık ürettiği ve bu karşılığın hangi zeminlerde şekillendiğidir. Din eğitimi, Kuzey Kıbrıs'ta anlamını büyük ölçüde toplumsal hayatla kurabildiği bağ üzerinden kazanmakta; kabulü, etkisi ve sürekliliği de bu bağın niteliğine göre belirginleşmektedir. Bu nedenle din eğitiminin seyrini anlamak, bizi ister istemez okul ortamına, kurumsal yapılara ve son yıllarda bu alanda atılan somut adımlara doğru yöneltir. Çünkü bu alan, ancak kurumsal karşılık bulabildiği ve eğitim pratiklerine yansıyabildiği ölçüde toplumsal hafızada kalıcı bir yer edinebilmektedir.

Din eğitiminin okul ortamındaki karşılığı söz konusu olduğunda, Kuzey Kıbrıs'ta en kritik eşik ilkokul kademesidir. Çünkü dinle ilk temas, çoğu zaman bu yıllarda kurulur; kurulamayan bağların etkisi ise ilerleyen dönemlerde daha belirgin hâle gelir. Mevcut yasal zemin din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin ilkokullarda sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmesidir. Ancak uygulamada bu zeminin istenen karşılığı bulamadığı görülmektedir. Bunun temel sebebi, dersin sınıf öğretmeni yetiştirme sürecinde alan uzmanlığıyla yeterince desteklenmemesi ve sınıf ortamında da çoğu zaman işlenmemesidir. Bu durum, ilkokul kademesinde zorunlu olarak yer alan din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin büyük ölçüde kâğıt üzerinde kalmasına yol açmaktadır. İlkokulun beş yıl sürdüğü düşünüldüğünde, bu tablo din eğitiminin en temel döneminde ciddi bir boşluğa işaret eder. Oysa tam da bu yıllar, din eğitiminin bilgi vermekten çok anlam kurma, değer kazandırma ve bilinç inşa etme imkânı sunduğu yıllardır.

İlkokul kademesinde yaşanan bu boşluk, ortaokul döneminde farklı ama benzer bir sorunla devam etmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta din kültürü ve ahlak bilgisi dersi ortaokulda zorunlu dersler arasında yer alsa da bu kademede önemli ölçüde öğretmen açığı bulunduğu bilinmektedir. Zorunlu bir ders olmasına rağmen, alan öğretmeni eksikliği sebebiyle dersin pek çok okulda ya hiç işlenememesi ya da düzensiz ve süreksiz biçimde yürütülmesi, din eğitiminin bu kritik dönemde de sağlıklı bir zemine oturamamasına yol açmaktadır. Oysa ortaokul yılları, öğrencilerin değer dünyalarının şekillendiği, kimlik ve aidiyet sorularının daha belirgin hâle geldiği bir

Kuzey Kıbrıs'ta din eğitimi üzerine düşünürken, anavatan Türkiye ile paylaşılan bu ortak hafızayı yok saymak yerine, onu yerel ihtiyaçlar ve toplumsal tecrübelerle birlikte yeniden ele almak gerekir. Çünkü bu bağ, din eğitimine hazır kalıplar sunmaktan çok, ona yön duygusu ve anlam derinliği kazandıran bir arka plan işlevi görür.

Din eğitiminin okul ortamındaki karşılığı söz konusu olduğunda, Kuzey Kıbrıs'ta en kritik eşik ilkokul kademesidir. Çünkü dinle ilk temas, çoğu zaman bu yıllarda kurulur; kurulamayan bağların etkisi ise ilerleyen dönemlerde daha belirgin hâle gelir.

dönemdir. Bu dönemde yaşanan eksiklik, ilkokuldan devralınan boşluğun derinleşmesine sebep olmaktadır.

Lise kademesine gelindiğinde ise din eğitimi bu kez farklı bir sınamayla karşı karşıya kalmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta din kültürü ve ahlak bilgisi dersinin liselerde seçmeli statüde yer alması, din eğitiminin sürekliliğini zayıflatan temel unsurlardan biri hâline gelmiştir. Seçmeli oluş, teoride bir tercih alanı sunsa da pratikte dersin görünürlüğünü azaltmakta; din eğitimi, öğrencilerin eğitim hayatında çoğu zaman kenarda kalan bir başlık olarak kalmaktadır. Böylece ilkokul ve ortaokulda yeterince temellendirilemeyen din eğitimi, lise döneminde de parçalı ve süreksiz bir biçimde devam etmektedir.

Bu noktada, Hala Sultan İlahiyat Koleji, Kuzey Kıbrıs'ta din eğitiminin oratokul ve lise düzeyinde kazandığı en somut ve kurumsal karşılık olarak öne çıkar. Bugün okul, öğrenci sayısı bakımından Kuzey Kıbrıs'ın en kalabalık ortaöğretim kurumu haline gelmiştir. Bu durum, yalnızca nicel bir büyüklük olarak değil; okulun toplum tarafından benimsendiğinin, kabul gördüğünün ve belirli bir güven zemini oluşturduğunun da önemli bir göstergesi olarak okunmalıdır. Sessiz tercihlerle büyüyen bu yapı, din eğitiminin toplumsal karşılık bulabildiği alanlardan biri hâline gelmiştir.

Hala Sultan İlahiyat Koleji'nin ayırt edici yönü, din eğitimi ile akademik dersleri birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak ele almasıdır. Matematik, fen ve sosyal bilimlerle birlikte yürütülen din eğitimi, öğrencilerin yalnızca belirli bir alana yönelmesini değil; hayata daha geniş bir perspektiften bakabilmesini hedefler. Mezunlarının farklı üniversite ve fakültelere yönelmesi, bu çok yönlü yapının doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Mezunların okula yönelik memnuniyet ve aidiyet düzeylerinin yüksekliği ise bu eğitim ortamının öğrenciler nezdinde karşılık bulduğunu gösteren önemli bir işarettir.

Bununla birlikte Hala Sultan İlahiyat Koleji etrafında zaman zaman yürütülen tartışmalar, çoğu durumda okulun eğitim pratiğinden ziyade, dinin kamusal alandaki görünürlüğüne dair tepkileri yansıtmaktadır. Oysa okulun ortaya koyduğu tecrübe, din eğitiminin pedagojik ilkeler çerçevesinde, dayatmadan uzak ve kurumsal bir zeminde yürütülebileceğini göstermektedir. Bu yönüyle Hala Sultan İlahiyat Koleji, Kuzey Kıbrıs'ta din eğitiminin yalnızca mümkün olduğunu değil; doğru bir dil ve yapı kurulduğunda nitelikli biçimde sürdürülebileceğini de ortaya koyan önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Son on yıla daha geniş bir çerçeveden bakıldığında, Kuzey Kıbrıs'ta din eğitimi alanında kayda değer bir mesafenin kat edildiğini teslim etmek gerekir. Uzun süre sessiz ve dağınık biçimde yürüyen din eğitimi, bu dönemde daha görünür hâle gelmiş; ortaöğretim ve yükseköğretimde kurumsal din öğretimi yapıları oluşmaya başlamıştır. İlkokuldan liseye kadar farklı kademelerde yaşanan sorunlar bütünüyle ortadan kalkmış olmasa da din eğitiminin, eğitim sistemi içindeki yerinin artık inkâr edilen değil,

üzerinde düşünülmesi ve geliştirilmesi gereken bir alan olduğu konusu daha yüksek sesle konuluşur hale gelmiştir. Hala Sultan İlahiyat Koleji ile ilahiyat fakültelerinin kurumsallaşması, yaz Kur'an kurslarının daha sağlıklı biçimde yürütülebilmesi ve din dersi öğretmeni atama meselesinin daha sık ve açık şekilde gündeme gelmesi, bu ilerlemenin somut göstergeleri arasında sayılabilir.

Bununla birlikte zorunlu ve seçmeli din kültürü ve ahlak bilgisi dersi bağlamında ortaya çıkan tablo ise din eğitiminin hukuken tanınmış olmasına rağmen henüz sistematik bir insan kaynağı planlamasıyla yeterince desteklenmediğini de göstermektedir. Din eğitiminin önemli ölçüde kişisel gayretlere ve geçici çözümlere dayanması, yalnızca uygulamada aksaklıklara yol açmamakta; aynı zamanda bu alanın toplumsal algısını da doğrudan etkilemektedir. Kurumsal sürekliliği güçlü biçimde tesis edilemeyen bir din eğitimi, zamanla "ikincil" ya da "geçici" bir alan olarak algılanabilmekte; bu durum da eğitimin niteliği kadar meşruiyetini de zayıflatmaktadır. Bu noktada dikkat çeken hususlardan biri, din eğitimiyle ilgili tartışmalarda ve karar süreçlerinde, eğitimin pedagojik boyutundan ziyade yüzeysel değerlendirmelerin belirleyici olabilmesidir. Eğitim gibi çok boyutlu ve hassas bir alanda, eğitim sürecine doğrudan dâhil olmadığı ve kurumsal sorumluluk taşımadığı halde yüksek sesle konuşanlara ait görüşlerin zaman zaman belirleyici ve yönlendirici olması, din eğitiminin sağlıklı gelişimini zorlaştırmaktadır. Oysa bu alanda sözün ağırlığı, bilgiyle, tecrübeyle ve kurumsal sorumlulukla birlikte anlam kazanmaktadır.

Bugün gelinen noktada Kuzey Kıbrıs'ta din eğitiminin en çok ihtiyaç duyduğu şey, yeni tartışmalardan ziyade ehliyetli yaklaşım, kurumsal süreklilik ve sağduyulu bir dildir. Din eğitimi gibi toplumsal karşılığı olan bir alan, kişisel kanaatlerle ya da geçici çözümlerle değil; alan bilgisi, pedagojik hassasiyet ve kurumsal sorumluluk ile ilerleyebilir. Eğitimle doğrudan ilgisi olmayan, sahadaki gerçeklikten uzak değerlendirmelerin belirleyici hâle gelmesi, din eğitiminin niteliği kadar itibarını da zedelemektedir. Oysa Kuzey Kıbrıs'ın anavatanla kurduğu köklü bağın beslediği ortak eğitim tecrübesi, bu süreçte önemli ve güçlü bir imkân sunmaktadır. Bu imkânın sağlıklı biçimde değerlendirilebilmesi ise ehliyetin merkeze alındığı ve kurumsallığın güçlendirildiği bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

Son tahlilde din eğitimi, insanı merkeze alan, güven veren ve birlikte yaşama kültürünü tahkim eden bir yol olarak ele alındığında, bu toprakların hafızasını geleceğe taşıyacak en sahici imkânlardan biri olmaya devam edecektir. Bu amaçla atılan her adım, din eğitiminin toplumsal karşılığını biraz daha güçlendirmekte; geçmişle gelecek arasında anlamlı bir köprü kurma potansiyelini beslemektedir. Bugün yapılması gereken, bu alanı sürekli tartışma konusu hâline getirmekten ziyade, onu daha iyi anlamak, daha güçlü biçimde sahiplenmek ve ortak bir bilinçle birlikte düşünmektir.

Hala Sultan İlahiyat Koleji'nin ayırt edici yönü, din eğitimi ile akademik dersleri birbirinin alternatifi değil, tamamlayıcısı olarak ele almasıdır. Matematik, fen ve sosyal bilimlerle birlikte yürütülen din eğitimi, öğrencilerin yalnızca belirli bir alana yönelmesini değil; hayata daha geniş bir perspektiften bakabilmesini hedefler.

Eğitimle Yeşeren Umutlar, Yokluktan Varlığa Bir Eğitim Hikâyesi: Kıbrıs Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Ahmet Erhan ŞEKERCİ

Prof. Dr.,
İstanbul Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi

İlk defa İstanbul'u fethetme arzusuyla Hz. Muaviye döneminde seferlerin düzenlendiği, 1571 yılında Osmanlı'nın Peygamber Efendimizin halazadesi Ümmü Haram binti Milhan'ın (Hala Sultan) kabri şerifinin yıkıldığı iddiasıyla Türk yurdu hâline gelen Kıbrıs; bağrında sayısız trajediyi, kırılmayı ve direnci barındıran çok katmanlı bir tarihe sahiptir. Akdeniz'in ortasında, herkesin sahip olmak istediği bu cennet köşesi, yalnızca coğrafi ve stratejik önemiyle değil; kendine has zorlukları, ağır sınavları ve uzun süren sessizliğiyle de tanınır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde İngiliz idaresine bırakılan ada, yeni cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte adeta öksüz kalmış, içine kapanık ve sessiz bir bekleyişe sürüklenmiştir. İki toplumlu yapısıyla kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, bağımsız bir devlet olma sürecinin hemen ardından, adanın yetim evlatları olan Türkler için derin acıların yaşandığı bir dönemin kapısını aralamıştır. Hatıraları hâlâ canlı olan zulüm ve soykırım tecrübeleri, toplumun hafızasında silinmez izler bırakmıştır.

Türkiye'nin müdahalesi ve rahmetli Rauf Denktaş'ın bağımsız bir devleti ilan etmesiyle birlikte, ada için yeni bir başlangıç mücadelesi başlamıştır. Günümüzde Türkiye dışında neredeyse hiçbir ülke tarafından tanınmayan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, pek çok zorlu denemeden geçerek var olma iradesini diri tutmaya çalışmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde var olan ticaret imkânları, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte küresel bir ablukaya dönüşmüştür. Hem

adanın hem de Türkiye'nin yürüttüğü bu uzun soluklu mücadele, beraberinde ekonomik ve siyasi sorunları da getirmiştir. Ancak hayat, tüm zorluklara rağmen devam etmiş; kapanan kapıların yerine yenilerinin açılması için çaba sarf edilmiştir. Ada olmanın getirdiği yalnızlık ve kuşatılmışlık hissi, bu coğrafyada yaşayanların kaderi hâline gelmiş; buna rağmen toplum, kendine yeni bir yol açma gayretinden vazgeçmemiştir. Son yıllarda bu yolların başında kuşkusuz "eğitim" gelmektedir. Zamanla bir "eğitim adası" kimliği kazanan adada aktif olarak faaliyet gösteren 28 yükseköğretim kurumu bulunmaktadır. Eğitim burada yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda sosyal ve kültürel dönüşümün de temel dinamiği hâline gelmiştir. Kuzey Kıbrıs, İngiltere'den sonra eğitimi ticari ve sosyal anlamda en etkin kullanan ülkelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Tüm dünyaya açık olan bu küçük ada; başta Türkiye olmak üzere Türkî Cumhuriyetler, Arap coğrafyası ve Afrika ve Asya'dan gelen öğrencilerin oluşturduğu çok renkli bir mozaiğe ev sahipliği yapmaktadır. Bu canlı hikâyelerin merkezinde ise Yakın Doğu Üniversitesi ve 2011 yılında kurulan, adanın ilk ilahiyat fakültesi yer almaktadır.

Yakın Doğu Üniversitesi geleneği, kurucusu Suat Günsel hocanın ideallerinin somutlaşmış hâlidir. Kimsenin iltifat etmediği, "buradan bir şey olmaz" denilen bir yerde; yaşayan bir kampüs ve adanın en büyük üniversitelerinden birini kurmak, başlı başına bir inanç ve vizyon meselesidir. Bugün dünya ölçeğinde eğitim ve başarı üreten bu üniversitenin bünyesinde yer alan adanın ilk ilahiyat fakültesi, cesaretle atılmış bir adımın ve sabırla örülmüş bir başarının hikâyesini taşımaktadır. Burası, yokluğun varlığa; umudun berekete dönüştüğü bir mekândır. 2011 yılında, rahmetli Raşit Küçük hocanın öncülüğünde ve Marmara İlahiyat'ın rehberliğinde bir grup ilahiyatçı, bu düşünceyi devlet eliyle hayata geçirmek istemiş; ancak görünmez engellerin ve derin önyargıların duvarına çarpmışlardı. Yılmayan bu ekip, Yakın Doğu Üniversitesi'nde Suat Günsel hocanın kapısını çaldığında, hiç beklemedikleri bir teveccühle karşılaştı. Adadaki boğucu söylemlere ve önyargılı tezviratlara aldırma-

Kıbrıs; bağrında sayısız trajediyi, kırılmayı ve direnci barındıran çok katmanlı bir tarihe sahiptir. Akdeniz'in ortasında, herkesin sahip olmak istediği bu cennet köşesi, yalnızca coğrafi ve stratejik önemiyle değil; kendine has zorlukları, ağır sınavları ve uzun süren sessizliğiyle de tanınır.

Bugün dünya ölçeğinde eğitim ve başarı üreten bu üniversitenin bünyesinde yer alan adanın ilk ilahiyat fakültesi, cesaretle atılmış bir adımın ve sabırla örülmüş bir başarının hikâyesini taşımaktadır. Burası, yokluğun varlığa; umudun berekete dönüştüğü bir mekândır.

dan Suat Hoca, bu oluşuma bir şans verdi ve üniversitenin ilk fakültesine ev sahipliği yapan mütevazı binayı ilahiyat fakültesine tahsis etti. Bu kararı duyan pek çok meraklı kişi, fakültenin eğitime başlaması için gönüllü olarak öğrenci oldu. Kampüste ilk kez böyle bir eğitimin varlığı, merakla ve temkinle izleniyordu.

Her şey iyi niyetle ve "iyi insan olma" ülküsüyle başladı. İki binli yıllarda toplumu saran dinî ve ideolojik tartışmalar, manevî hizmetlerde hissedilen eksiklikler, inancın doğal bir ihtiyaç olarak yeniden fark edilmesi ve eğitim meselesi birleştiğinde; hayallerde karşılığı olan bir kurum ortaya çıkmıştı. İlk kurulduğunda denizcilik meslek yüksekokulu olan binanın koridorları, adadan ve Türkiye'den gelen öğrencilerle dolduğunda, bu küçük mekânın zamanla nasıl sıcak bir yuvaya dönüşeceğini kimse öngörememişti. Niyet halis, amaç güzeldi. Yusuf hocanın önderliğinde eğitime başlayan fakültede; idare katına sonradan eklenen merdivenler, merkez kütüphaneden tüm kampüsü izleyebilme imkânı, bu mütevazı binanın doğuştan hakkı gibiydi. Öncesinde namaz kılmak için dahi mescidi bulunmayan bu alanda, ilahiyatla başlayan dönüşüm yalnızca mekânı değil; insanların kalplerini ve akademik iklimi de değiştirmişti. Zamanla fakültenin altında iki mescit yer aldı ve en önemlisi, altın sarısı kubbesiyle ışığı adanın güneyine kadar uzanan, ülkenin en büyük mabedi kampüsün siluetine eklendi. Kimsenin önceden planlamadığı bu dönüşüm, samimiyetin bereketiyle ortaya çıkan bir tecrübeydi. Türkiye'nin öncü ilahiyat fakülteleri olan Marmara ve İstanbul'dan seçkin hocalar, dönem dönem Gaziantep, Ankara, Erzurum ve Malatya'dan gelen akademisyenlerle birlikte adaya uçarak ders vermeye başladılar.

Normal şartlarda bir ilahiyat talebesinin aynı anda bir arada göremeyeceği bu akademik kadro, mütevazı bir hayalin etrafında bu küçük adada buluşmuştu. Hocalar, öğrencilerle birlikte adanın imkânlarını ve sadeliğini paylaşarak belki de en saf, en tekellüfsüz ders ortamını yakalamışlardı. Öğrenciler için hocalarıyla kurulan ilişki, çölde susuz kalmış bir insanın suya duyduğu ihti-

yaç gibiydi; bu bağ, sıradan bir hoca-öğrenci ilişkisinin çok ötesine geçmişti. Samimiyet çabayı, çaba bereketi getirdi. O günlerde derslere samimi duygularla gelen hocaların birçoğu bugün önemli görevler üstlenmiş durumdadır. Aynı duygularla bu eğitim kapısından içeri giren öğrencilerin pek çoğu ise öğretmen, müftü, idareci ya da iş insanı olarak toplumda aktif roller üstlenmektedir. Adanın neresine giderseniz gidin, mimarisiyle sizi selamlayan ve minaresiyle yükselen yeni camilerin çoğunda, bu fakülteden yetişmiş Kıbrıs erenlerini görmek mümkündür. Kimseye bir şey dayatmadan, yalnızca insan olmanın vakarını kuşanarak kendini geliştiren bu insanlar, artık fark edilen ve fark oluşturan bir kuşağı temsil etmektedir.

Bir fakülte düşünün ki iki odacık ve bir büroyla idare ediliyor. Dekanın odası ders aralarında hocaların istirahat yeri, dekan yardımcılarının ve sekreterin bürosu öğrencilerin faaliyet alanı hâline gelmiş. Özel alan yok; her şey herkes için. Sınıflar sürekli değişiyor; fakültenin tek büyük mekânı olan Mavi Salon hem derslere hem de tüm sosyal faaliyetlere ev sahipliği yapıyor. Fakülteyi tanımak için her gün farklı bölümlerden ve milletlerden insanlar geliyor; gördükleri samimiyet, önyargılarını geride bırakarak ayrılmalarına vesile oluyordu. Kıbrıs, zorun kolay; kolayın zor olduğu bir coğrafyadır. Her hafta onlarca hocanın farklı şehirlerden uçarak geldiği bu adada, dünyanın dört bir yanından gelen öğrencilerle benzersiz bir tecrübe yaşanıyordu. Lefkoşa'nın dingin havası ve kendine yeten kampüs hayatı, hocalar için yalnızca ders verdikleri değil; zihnen de dinlenerek asıl görev yerlerine döndükleri bir durak oluyordu. Onca yol ve zahmete rağmen öğrenciler, onları büyük bir tutkuyla dinliyor; adeta Hızır'ı bulmuş Musa gibi izlerini sürüyorlardı.

Bazen yola çıkmak ve sebatkâr olmak işi başarmanın anahtarıdır. Samimi duygularla yeşeren bu eğitim yuvası, adadan katılanların ve Türkiye'den gelenlerin gayretleriyle zamanla belirli bir noktaya ulaşmıştır. Bugün artık bünyesinde bir araştırma merkezi, iki uluslararası dergi ve bey-

Kıbrıs, zorun kolay; kolayın zor olduğu bir coğrafyadır. Her hafta onlarca hocanın farklı şehirlerden uçarak geldiği bu adada, dünyanın dört bir yanından gelen öğrencilerle benzersiz bir tecrübe yaşanıyordu. Lefkoşa'nın dingin havası ve kendine yeten kampüs hayatı, hocalar için yalnızca ders verdikleri değil; zihnen de dinlenerek asıl görev yerlerine döndükleri bir durak oluyordu. Onca yol ve zahmete rağmen öğrenciler, onları büyük bir tutkuyla dinliyor; adeta Hızır'ı bulmuş Musa gibi izlerini sürüyorlardı.

Bu mekâna yolu düşen, burada bulunmuş ve hizmet etmiş herkes çok iyi bilir ki Kıbrıs özeldir; Yakın Doğu İlahiyat ise onların hayatında silinmez izler bırakan, unutulmaz bir tecrübedir. Bu tecrübeye hayat verenler arasında diyanet işleri başkanından rektöre, dekandan müşavire, ataşelik görevlerinde bulunmuş pek çok eğitimciye kadar uzanan geniş bir gönül halkası vardır. Samimiyetle gelen herkes bereketle dönmüş; ihlasla gelen, eğitimin uzanan elini tutarak yokluktan varlığa doğru uzun ve anlamlı bir yolculuğa çıkmıştır.

nelmilel bir tanınırlık barındıran bir yapıya dönüşmüştür. Ancak zannedilmesin ki bu yapı, Türkiye'de rastlanan devasa kampüsler gibi her türlü teknolojik ve ekonomik imkâna sahiptir. Burası daha ziyade, kolayca sahip olunan imkânların ötesinde bir samimiyetin hüküm sürdüğü; hocanın anne-baba, talebenin ise evlat kabul edildiği bir yuvadır. Bu yuvada yetişen her bir evlat bilir ki, Samira hocası her meselenin çözüm ortağıdır; Mahfuz ve Mustafa hocaları, her derdin sükûnetle karşılandığı birer istirahatgâhtır. Hiç bitmeyen enerjisi ile Yusuf hocaları, retoriğin zirvesi; Emre ve Meryem hocaları ise akademiye açılan kapılarıdır.

Bu mekâna yolu düşen, burada bulunmuş ve hizmet etmiş herkes çok iyi bilir ki Kıbrıs özeldir; Yakın Doğu İlahiyat ise onların hayatında silinmez izler bırakan, unutulmaz bir tecrübedir. Bu tecrübeye hayat verenler arasında diyanet işleri başkanından rektöre, dekandan müşavire, ataşelik görevlerinde bulunmuş pek çok eğitimciye kadar uzanan geniş bir gönül halkası vardır. Samimiyetle gelen herkes bereketle dönmüş; ihlasla gelen, eğitimin uzanan elini tutarak yokluktan varlığa doğru uzun ve anlamlı bir yolculuğa çıkmıştır. Bugün artık bu kapıdan geçenler, bir "ben" olarak hem Ada'da hem Türkiye'de hem de dünyanın farklı coğrafyalarında hizmet ederken; kalben Kıbrıslı olarak yeni bir kimlik inşa etmişlerdir.

Bu ruh, fakültenin yalnızca derslikle sınırlı kalmayan eğitim anlayışına da yansımıştır. Mezun vermeye başladığı ilk yıldan itibaren öğrencilerini yaz kamplarına götürmeyi bir gelenek hâline getiren fakülte, çoğu zaman ücretsiz ya da karşılanabilir meblağlarla gençlere başka hiçbir yerde elde edemeyecekleri imkânlar sunmuştur. Türkiye'ye gidildiğinde kapıların Kıbrıs sevgisiyle açılması, bu aidiyet duygusunun en somut göstergelerinden biri olmuştur. Son üç yıldır yaz aylarında Mekke'de Arapça eğitimi alan öğrenciler, yalnızca dil bece-

rilerini değil, ruh dünyalarını da tazeleme fırsatı bulmuş; bu ortama katılan misafir öğrenciler de oluşan samimi iklimin hazzını derinden yaşamıştır.

Ne var ki pandemi süreci, bu bereketli iklimi derinden sarsmıştır. Yurtların kapanması, hayat pahalılığının artması, üniversite imkânlarının daralması ve YÖK'ün olağanüstü şartlara yönelik düzenlemeleri, adadaki eğitim usulünü kaçınılmaz olarak değiştirmiştir. Derslerin bir kısmı çevrim içi yapılmaya başlanmış, eskiden sınırlı imkânlarla dahi yaşanabilen pek çok şey artık ağır bir ekonomik yük hâline gelmiştir. Bu durumu en derinden hisseden yerlerden biri de İlahiyat Fakültesi olmuştur. Üniversitenin tamamen burslu olan tek fakültesi olmasına rağmen hem adadan hem de Anadolu'dan gelen öğrencilerin maddi imkânları zamanla yetersiz hâle gelmiş; bazıları büyük bir gayretle tutunmaya çalışırken, bazıları zorluklara yenilerek geri dönmek zorunda kalmıştır.

Oysa, Kıbrıs bir vakıf adasıdır. Bu ada, yalnızca bir coğrafya değil; asırlar boyunca ilimle, irfanla ve hayırla ayakta kalmış bir vakıf medeniyetinin canlı hafızasıdır. Tarihin birikimi, bugün bu gençler için yapılabilecek çok şey olduğunu açıkça fısıldamakta; ecdadın bıraktığı maddi ve manevi miras, hâlâ dokunulmayı bekleyen bir emanet gibi ortada durmaktadır. Bu mirastan, bu yavrulara da nice ilim yuvaları açılabilir; barınacakları güvenli mekânlar, okuyabilecekleri huzurlu ortamlar, tutunabilecekleri sağlam destekler sağlanabilirdi. Aslında bu, geçmişte kalmış bir imkân değil; bugün de mümkün, bugün de ihtiyaçtır. Yakın Doğu İlahiyat'ta okuyan her bir öğrenci, yalnızca kendi geleceğini değil, bu adanın ilimle, ahlakla ve sorumluluk bilinciyle yeniden nefes almasını temsil etmektedir. Bu yüzden buraya uzanacak her destek eli, bir öğrencinin hayatına dokunmanın ötesinde; Kıbrıs'ın hafızasına, geleceğine ve vakıf ruhuna yapılan bir katkı olacaktır. Zira bu düşüncenin ve bu ihtiyacın haklılığı, buraya gönül vermiş pek çok insanın yüreğinde karşılık bulmuş; şimdi ise hayata geçmeyi bekleyen, sessiz ama derin bir çağrıya dönüşmüştür.

Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin hikayesi, yoklukta başlayan ama umudu merkezine alan; samimiyetle büyüyen, sebatla kök salan bir eğitim yürüyüşünün adadaki karşılığıdır. Bu yürüyüşte atılan her adım, yetişen her öğrenci ve kurulan her bağ; Kıbrıs'ın ilimle, ahlakla ve sorumluluk bilinciyle yeniden anlam kazanmasına katkı sunmaktadır. Bugün burada devam eden bu mütevazı ama derin çaba, sessizliğin içinden yükselen kalıcı izler bırakmakta; eğitimin, doğru niyet ve ortak sorumlulukla buluştuğunda bireylerin hayatında nasıl derin ve kalıcı karşılıklar üretebildiğini göstermektedir. Ve bu hikâye, hâlâ yazılmaya devam etmektedir.

Oysa, Kıbrıs bir vakıf adasıdır.

Kıbrıs Türk Tiyatrosu Üzerine

Hakan YOZCU
Araştırmacı-Yazar
Gazimağusa KKTC

Eski Yunan'da "seyircilerin oturduğu yer" anlamına gelen tiyatro, "hayat olaylarını sahnede canlandırma sanatıdır; insanı insana, insanla anlatma sanatı" olarak tanımlanmaktadır.

Tiyatro, pek çok diğer sanat dalı gibi dinî törenlerden doğmuş, zamanla bu niteliğinden sıyrılarak bir sanat hâline gelmiştir. Tiyatronun kökeninin, insanın doğa olaylarını kendi beden hareketleriyle temsil etme çabalarına dayandığı söylenebilir.

Geçmişi çok eskilere dayanan tiyatro, insanlar tarafından oldukça sevilmiştir. Türk edebiyatına 19. yüzyılda, Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. Bu dönemden önce tiyatro yerine meddah, orta oyunu, gölge oyunu ve köy seyirlik oyunları vardı. Özellikle meddahlar, köy kahvehanelerinde kendi tasarladıkları olayları taklit yoluyla tek başlarına izleyicilere sunuyorlardı.

19. yüzyılda tahsil için Avrupa'ya giden gençler, burada yeni edebiyat türleri ile tanışmışlar ve bunları Türkiye'ye de getirerek halka tanıtmışlar, sevilmesini sağlamışlardır.

İşte tiyatro da bu dönemde Şinasi ile birlikte edebiyatımıza girmiştir. Onun, Avrupai tarzda yazdığı ilk oyunu olan "Şair Evlenmesi", ilk tiyatro örneğimiz olarak kabul edilir. Bu oyun bir töre komedisidir ve

görmeden evlenmenin sakıncalarını anlatır.

Şinasi'den sonra Nâmık Kemâl, Ahmet Mithat Efendi, Recaizade Mahmut Ekrem ve Abdülhak Hamit Tarhan gibi yazarlar tiyatro türünde eserler kaleme almıştır. Ahmet Vefik Paşa'nın Batı tiyatrosundan yaptığı uyarlamalar da bu türün ülkemizde yerleşmesinde etkili olmuştur.

Tiyatro türü gerek Türkiye'de gerekse Kıbrıs'ta çok sevilen bir tür olmuştur. Yazarlarımız, bu türde eserlerini hızlı bir şekilde kaleme almaya başlamışlardır.

Kıbrıs Türk Edebiyatında Batılı anlamda ilk oyunlar, 19. yüzyılın son çeyreğinde görülmeye başlar. Bu dönemde görülen tiyatro oyunları, Tanzimat ve Meşrutiyet döneminin etkisi altındadır. Bu dönemde Namık Kemal'in büyük etkisi görülür.

Bilindiği gibi Namık Kemal, İstanbul'da 1 Nisan 1873 günü oynanan "Vatan yahut Silistre" piyesinin yarattığı büyük heyecan ve coşku sonucunda devrin padişahı tarafından Mağusa'ya kalebent olarak sürgün edilir.

Namık Kemal, 10 Nisan 1873'ten 7 Haziran 1876'ya kadar Kıbrıs'ta 38 ay; başka bir deyişle bin bir gece sürgün olarak kalır. Ancak bu sürgün, Namık Kemal için bir sürgün yaşamından ziyade edebi eserlerini yazmak için doğal bir ortama dönüşmüştür. Namık Kemal Mağusa'da kaldığı bu süreyi çok iyi kullanmış Batılı anlamda yazılan ilk edebi roman olarak kabul edilen "İntibah" ile birlikte 16 eserini burada yazmıştır.

Dönemin mutasarrıfı Veyis Paşa da tam bir Namık Kemal hayranıdır. Onun şiirlerini okumuş ve hatta ezberlemiştir. Bu nedenle mutasarrıf, Namık Kemal'i zorlamayarak ona birçok haklar tanımıştır: Mağusa içinde gezebiliyor, tavla ve kebap partileri verebiliyor, Lefkoşa'ya gidebiliyor, çeşitli kültür ve sanat toplantılarına katılabiliyor, birçok yazar ve şairle sohbet edebiliyor ve konferanslar verebiliyordu. Böylece Kıbrıs Türk aydınlarına hem siyasi hem de edebi düşüncelerini aşılayarak onların fikir dünyalarının zenginleşmesine katkı sağlıyordu. Ayrıca edebiyata yeteneği olan gençleri yazmaya teşvik ediyor, kabiliyetli gördüğü gençleri bu yolda teşvik ediyor, İstanbul'dan kitaplar getirterek onlara dil, kültür ve edebiyat dersleri veriyor, yazdıkları şiir ve yazıları düzeltiyordu.

Bu dönemde Nâmık Kemâl'in özel kâtibi olan Nef'i, Nâmık Kemâl'den aldığı ilhamla 1875 yılında "Felaket" adlı bir piyes yazar. Bu piyes, bizzat Nâmık Kemâl tarafından tashih edilir ve onun aracılığıyla İstanbul'da Ahmet Mithat Efendi'nin ünlü Kırkambar Matbaası'nda basılır.

Felaket oyunu, Tanzimat Dönemi Türk edebiyatının ortak temalarının başında gelen "yasaklanan veya engellenen aşklar" ya da "para ve servet ayrımının engellediği aşklar" üzerine kurgulanmıştır. Döneminin zihniyetini yansıtan bu piyes, bir Kıbrıslı Türk yazarının, şimdiki bilgilerimize göre, İstanbul'da basılan ve İstanbul edebiyat çevreleri tarafından kabul edilen ilk eseridir. Bunda Nâmık Kemâl'in etkisi büyüktür.

İlk dönem Kıbrıs Türk tiyatro

Dönemin mutasarrıfı Veyis Paşa da tam bir Namık Kemal hayranıdır. Onun şiirlerini okumuş ve hatta ezberlemiştir. Bu nedenle mutasarrıf, Namık Kemal'i zorlamayarak ona birçok haklar tanımıştır: Mağusa içinde gezebiliyor, tavla ve kebap partileri verebiliyor, Lefkoşa'ya gidebiliyor, çeşitli kültür ve sanat toplantılarına katılabiliyor, birçok yazar ve şairle sohbet edebiliyor ve konferanslar verebiliyordu. Böylece Kıbrıs Türk aydınlarına hem siyasi hem de edebi düşüncelerini aşılayarak onların fikir dünyalarının zenginleşmesine katkı sağlıyordu.

edebiyatında fikri ve edebi kişiliğine Namık Kemal'in yön verdiği diğer bir isim de **Kaytazzade Mehmet Nazım**'dır. **Kaytaazzade** henüz 16 yaşında bir gençtir. Namık Kemal ile tanışması, onun fikri ve edebi kişiliğinde büyük bir değişme ve gelişme meydana getirir. Kaytazzade'nin hem piyeslerinde hem romanlarında ve hem de şiirlerinde Namık Kemal'in etkisi son derece hissedilir.

Namık Kemal'in adadan ayrılmasından iki sene sonra Kıbrıs Adası İngiliz egemenliğine geçer. Bu dönemde Kıbrıs Türk Tiyatrosu bir duraklama içine girer. Bu süre içinde Kıbrıs Türk edebiyatı, İngiliz edebiyatından etkilenmez. Yine bu dönemde Kıbrıs Türk edebiyatı varlığını Türk-İstanbul merkezli bir edebiyat ile sürdürür. Kıbrıs Türk edebiyatı, gecikmeli de olsa Türk edebiyatını takip eder.

Nâmık Kemâl'in adadan ayrılmasından 32 yıl sonra "Vatan Yahut Silistre", hem oynanan ilk oyun olması bakımından hem de Nâmık Kemâl'in Kıbrıs Türk kültürü ve edebiyatı üzerinde bıraktığı etkiyi göstermesi bakımından önemlidir.

Vatan Yahut Silistre oyunu Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunun 609. yıl dönümünü kutlamak amacıyla ilk kez 26 Ocak 1908 akşamında Mağusa Limanı ambarlarından birinde sahnelenir.

Oyun, adada büyük bir heyecan yaratır. Daha oynanmadan gazetelerde hakkında yazılar yazılır ve reklamı yapılır. Oyunu izlemek için adanın her yerinden insanlar Mağusa'ya akın eder. Oyun sonrasında da gösterişler ve yürüyüşler yapılır. Gazeteler günlerce bu oyunu yazar.

Oyunun sahnelenme amacı: "Halk arasında birlik ve beraberliği sağlamak ve yardımlaşma duygusunu pekiştirmekti." Zira oyundan elde edilen gelir, bir okulun yapımı için yardım olarak verilecekti. Nitekim, öyle de yapıldı.

Osmanlı İmparatorluğu, 1877-78 yıllarında halk arasında "93 Harbi" olarak bilinen Rus Savaşından yenik düşer. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, Rus tehlikesine karşı kendini koruma garantisi veren İngiltere'ye Kıbrıs'ı kiralık olarak bırakmak zorunda kalır. Ancak Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer alması İngiltere'nin Kıbrıs'ı tek yönlü olarak 5 Kasım 1914'te ilhak etmesine yol açar. Böylece Osmanlı toprağı olan Kıbrıs Adası, İngiliz toprağına dönüşür. İngiltere buraya bir vali atayarak yönetimi tamamen eline geçirir.

I.Dünya Savaşı'ndan sonra Kıbrıs'ın Anadolu ile bağlantısı tamamen kopar. Bunun üzerine Kıbrıs'tan Türkiye'ye bir göç başlar. Birçok Kıbrıslı Türk, adayı terk ederek Türkiye'ye göç eder. Bu da toplumsal bir travmaya yol açar.

Suskunluk Dönemi'nde Kıbrıs Türk Tiyatrosu verimli olamamıştır. Ama yine de oyun sahnelemekten vazgeçilmez. Bu dönemin en yoğun hareketi olarak yine tiyatroyu görüyoruz. Bu defa tiyatro, büyük bir amaca hizmet edecektir. 1919'da Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı'na maddi ve manevi destek olmak amacıyla "Savaşan Anadolu'ya Yardım" kampanyaları başlatılır. Böylece, bu çerçevede en çok tiyatro oyunları sahnelenir.

Suskunluk Dönemi olarak adlandırdığımız bu sürede tiyatronun amacı, "Anadolu'da devam etmekte olan Türk İstiklal Savaşına destek olmaktır.". Bu nedenle sahneye konan eserler, daha çok millî ve kahramanlık konulu eserlerdir. Bu oyunlarla "Türkçülük ve Mustafa Kemal'in düşüncelerini topluma yayma ve Kıbrıslı Türklerin düşünce birliğini oluşturma" amacı güdülmüştür.

1940'lı yılları İngiliz sömürgesi altında geçiren Kıbrıs Türk toplumu, millî ve manevi duygularını ancak Atatürk'ün mücadelesini, devrimlerini ve Türk Kurtuluş

savaşını anlatan eserler yazarak ve sahneleyerek yaşatır. Sahneye konan Türkçü oyunlar, Kıbrıs Türklerinin birlik ve beraberlik duygularını pekiştirir, sömürge idaresine karşı millî bir bilincin yerleşmesinde etkili olur.

Bu dönemde göze çarpan oyun yazarlarımızdan biri Hikmet Afif Mapolar'dır. Onun yazdığı millî konulu oyunlar dikkatleri çeker. O yıllarda sahnelenmesine rağmen birçok oyunu günümüze ulaşmamıştır.

1963 olaylarının başlamasıyla Kıbrıs Türkleri büyük bir sıkıntı, kaos ile sosyal ve ekonomik çöküntü yaşar. Bu zor durumdan kurtulmak için kısa adı TMT olan Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı kurulur. TMT, Kıbrıs Türklerinin moralini yükseltmek, bu acı yıllardaki sosyal ve kültürel durgunluğu gidermek için birtakım faaliyetlere yönelir. Bu dönemde gerek halkın gerekse cephedeki mücahitlerin moral motivasyonunu sağlayan en önemli sosyal kültürel faaliyetlerinden biri tiyatrodur.

Tiyatro; toplumda arasında, birlik ve beraberliği sağlayan, moralleri en yüksek seviyede tutan bir kaynak olmuştur. Bu nedenle tiyatro türü Kıbrıs Türkleri tarafından her dönem sevilmiştir.

1962 yılında konservatuvarın tiyatro bölümünü bitiren Üner Ulutuğ, Kıbrıs'ta ilk konservatuvar mezunu olan öğrenci unvanını almıştır. Kıbrıs'a dönen Üner Ulutuğ, Kıbrıs Radyo Yayın Korperasyonunda çalışmaya başlar.

Ayla Haşmet, ve Hilmi Özen de 1963 Türk Maarif Dairesi öğretmen kadrosuna alınırlar. Güzel Sanatlar Derneğindeki eski arkadaşların da katılımıyla amatör ve bağımsız bir tiyatro grubu oluşur. " İlk Sahne" adını alan bu grup, bu günkü Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrolarının temelini oluşturur. Dolayısıyla Üner Ulutuğ da Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları'nın kurucusu unvanını almıştır. Kemal Tunç, Ayla Haşmet gibi isimler de Üner Ulutuğ'un yanında yer almıştır.

İlk Sahne, ilk kez Vedat Nedim Tör'ün "KÖR" adlı oyunu sahneler. Oyun, Çetinkaya Spor Kulübünün büyük odasında oynanır.

Oyunu Üner Ulutuğ yönetir ve oyunda oyuncu olarak Üner Ulutuğ, Hatice Söğüt, Kemal Tunç ve Biler Demircioğlu görev alır. Ve sonra oyunlar düzenli bir şekilde sahnelenmeye başlar.

"İlk Sahne"ciler, oyunla birlikte bir de Dergi çıkarırlar. 26 Şubat 1963 tarihli İlk Sahne dergisi amaçlarının "Kıbrıs'ta tiyatro faaliyetlerinde bulunmak, bu sanatı sevdirmek ve yetenekli gençleri ortaya çıkarmak olduğunu" belirtir.

1963'te kurulan İlk Sahne Tiyatro Topluluğu, Türk Cemaat Meclisi İcra Heyetinin 14 Ekim 1965 tarih ve 15 Numaralı kararı ile resmî bir kimlik kazanarak Kıbrıs Türk Tiyatrosu İlk Sahne olarak adlandırılır.

1969 yılında T.C. Devlet Tiyatrolarından bir grubun Kıbrıs'a temsil vermek için gelmesi adada büyük bir sevinç yaratır. Varılan anlaşma sonucunda Türkiye'den Kıbrıs'a sanatçı gönderilme fikri kabul edilir. Bunun üzerine Tekin Akmansoy Kıbrıs'a yönetmen olarak gönderilir. Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrolarında oyunlar yönetir. "Cengiz Han'ın Bisikleti", "Merdiven" ve "Duvarların Ötesi" adlı oyunları yönetir.

1982 yılında Cüneyt Gökçer de adaya gelerek "Anna Frank'ın Hatıra Defteri" isimli oyunu yönetmiştir. Sonraki yıllarda Türkiye'den oyun yönetmek için Turgut Akter, Yücel Erten, Semih Sergen, Aykut Sözeri, Rahmi Dilligil gibi ünlü isimler adamıza gelmişlerdir. Bunların yanı sıra misafir oyuncu olarak Mehtap Öztepe, Cem Emüle, Müge Yiğit, Ahmet Dizdaroğlu, Faik Artuk, Hatice Alan, Murat Çobangil, Emre Alpago, Pervin Amaç, Necmettin Amaç, Kayhan Yıldızoğlu, Buğra Gürsoy ve Timur Acar, Ömür Akkan gibi ünlü isimlerin Kıbrıs Türk Devlet Tiyatrolarında hizmet verdiklerini belirtmekte fayda var.

Günümüzde Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları yanında başta Lefkoşa Belediye Tiyatrosu olmak üzere, İskele Belediye Tiyatrosu, Güzelyurt Belediye Tiyatrosu, Girne Belediye Tiyatrosu, Beyarmudu Belediye Tiyatrosu ve bazı özel tiyatro toplulukları olmak üzere, yerli ve yabancı tiyatro topluluklarınca sergilenen oyunlar ilgiyle takip edilmektedir. Tiyatro festivalleri kapsamında ülke içinden ve dışından gelen birçok tiyatro topluluğu çeşitli temsillerle kültürel hayata renk katmaktadır.

Referanslar

Kıbrıs Türk Edebiyatı Tarihi (Tiyatro)

Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları 50. Yıl Anı Dergisi

Kıbrıs ve Anadolu İlahilerinin Sosyo-Kültürel Bağlamda Biçim ve İçerik Açısından Karşılaştırılması

Emine ÖYKÜN

Halk Bilimi Uzmanı,
Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Kıbrıs'ın Anadolu ile olan siyasi, ekonomik ve tarihsel bağlarının yanında çok önemli olan bir de sosyo-kültürel bağları vardır. Bunların önemli bir kolunu da edebiyat oluşturmaktadır. Biz, makalemizde Anadolu Türklerinin ve Kıbrıs Türklerinin edebiyatına uzun bir süre damgasını vurmuş hem yazılmış hem de bestelenerek dilden dile, gönülden gönle ulaşmış ilahileri karşılaştırmaya çalışacağız. Bu karşılaştırmaya geçmeden önce "ilahi" türünün çıkış noktası olan tekke-tasavvuf edebiyatının Anadolu'daki gelişimi ile ilgili kısa bir bilgi vermeyi yararlı buluyoruz.

Orta Asya'da Ahmet Yesevi ve Hâkim Süleyman Ata ile başladığı düşünülen dinî-tasavvufî Türk edebiyatı, Türklerin Anadolu'ya göçüp yerleşmelerinden sonra Anadolu'da da kendini göstermiştir (Güzel, 1999: 21). Özellikle 13.yy. bu açıdan dikkate değerdir. 13.yy.da Anadolu'nun büyük içtimai buhranlarla sarsılması ve Moğolların saldırısının da bir sonucu olarak Anadolu Selçuklu İmparatorluğu'nun dağılıp çökmesi (Köprülü, 2003: 263), insanların ruhunu iyileştirdiği için tasavvufun yayılmasına ortam hazırlamıştır. Harezm sahasından gelen Yeseviye mensupları ve Necmüddin Kübra müritleri, Horasan'dan göçen Kutbiddin Haydar dervişleri, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlâna Celaleddin-i Rûmi, Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled, Yunus Emre gibi şair dervişler Anadolu'nun her tarafında tasavvufu yaymak için uğraşmışlardır.

Tasavvufun hayat bulduğu yegâne kurumlar tekkelerdir. Erman

Artun'un da belirttiği gibi tekke âşıkları hoşgörüye, sevgiye dayalı bir din anlayışıyla ve yerli öğelerle oluşturdukları ürünlerle geniş kitlelere ulaşmıştır (Artun, 2001: 21). Tarikatlar ve tekkeler çevresinde gelişen tasavvufî halk edebiyatı içinde Alevi-Bektaşi âşıkların şiirleri de önemli bir yer kaplar. Kıbrıs'ta da Alevi-Bektaşi dervişlerin bulunması ve şiirler yazması tesadüf değildir. Çünkü Kıbrıs'ın fethinde görevli olan birçok asker, Hacı Bektaş Ocağına bağlı yeniçerilerdi (Alvan, 2023: 17). Kıbrıs'ın fethi sırasında şehit düşen ve kahramanlıkları menkıbeleşen askerlerin türbeleri, Kıbrıs'ta tasavvufî hayata dair önemli simgeler olmuştur. İttik Dede Türbesi, Üçler Türbesi, Yediler Türbesi, Karababa Türbesi, Abdi Çavuş Türbesi gibi birçok şehit türbesi zaman içinde tekke hüviyeti kazanmıştır (Alvan, 2023: 17).

Kıbrıs'ta tasavvufî yaşamın dallanıp budaklandığı en mühim eserlerden biri de Lefkoşa Mevlevihanesidir. Bu Mevlevihane, Kıbrıs'ın fethinde görev almış olan Arap Ahmet Paşa'nın kurduğu vakıf çerçevesinde, Lefkoşa'da Girne Kapısı yakınında bulunan ona ait arsa üzerinde, 1593 yılında inşa ettirilmiştir.[1] Lefkoşa Mevlevîhanesi, Mevlevîliğin üç temel unsuru olan musîki, sema ve şiir eşliğinde insanların maneviyatını güçlendiren ve Kıbrıs'ın sosyal hayatına farklı bir boyut kazandıran değerli bir kurumdu.

Hem Anadolu hem de Kıbrıs'taki âşık dervişler ve tekke edebiyatının etkisiyle şiirler yazıp söyleyen diğer şairler, bu edebiyatın temel yapı taşı olan ilahiyle fazlasıyla ilgilenmişlerdir.

İlahi, dinî-tasavvufî Türk edebiyatı içerisinde yerini alan bir nazım şekli, aynı zamanda bir nazım türüdür. Bunlar, genelde Allah'ı övmek ve ona yalvarmak için yazılan şiirlerdir. Ayrıca peygamberler ile diğer din ve devlet büyükleri için de yazılırlar. İlahi genelde hece ölçüsüyle yazılsa da aruzla yazılmış olanları da vardır. Hece ile yazılanlar, daha çok üç-yedi dörtlükten oluşur. Genelde 8'li hece ölçüsü kullanılsa da 7'li, 14'lü ve 16'lı hece ölçüsüyle oluşturulan ilahiler de vardır. İlahilerin kafiyeleniş düzeni, dörtlüklerle kurulmuş olanlarda koşma gibi; beyitlerle kurulmuş olanlarda ise gazel gibi-

1 www.evkaf.org

Tasavvufun hayat bulduğu yegâne kurumlar tekkelerdir. Erman Artun'un da belirttiği gibi tekke âşıkları hoşgörüye, sevgiye dayalı bir din anlayışıyla ve yerli öğelerle oluşturdukları ürünlerle geniş kitlelere ulaşmıştır

Anadolu'da ilahi denince akla ilk gelen isim Yunus Emre'dir. Yunus Emre, duygu ve düşünce dünyasıyla biz Müslüman Türklere yüzyıllar öncesinden bir ses, bir nefes olmuştur. Mustafa Tatcı'nın ifadesiyle Yunus Emre, İslâm tasavvufundaki "varlığın birliği" ile ilgili düşünceyi derinden kavrayıp yaşamış olan büyük bir gönüldür. Bu Rabbani ilhamla bütün insanlığı Allah aşkına, kardeşliğe, merhamet ve şefkate davet ederek insan olmanın, kendini bilmenin, Hakk'a ulaşmanın şartlarını ve yollarını anlatmıştır

dir. İlahiler bestelenirken genelde zemin/ nakarat/ miyan/ nakarat şemasıyla bestelenirler (Pala, 1999: 206). İlahi ile ilgili bu bilgileri verdikten sonra araştırmamızın ana konusu olan Kıbrıs ve Anadolu ilahilerini içerik ve biçim açısından karşılaştırmaya geçebiliriz.

Anadolu'da ilahi denince akla ilk gelen isim Yunus Emre'dir. Yunus Emre, duygu ve düşünce dünyasıyla biz Müslüman Türklere yüzyıllar öncesinden bir ses, bir nefes olmuştur. Mustafa Tatcı'nın ifadesiyle Yunus Emre, İslâm tasavvufundaki "varlığın birliği" ile ilgili düşünceyi derinden kavrayıp yaşamış olan büyük bir gönüldür. Bu Rabbani ilhamla bütün insanlığı Allah aşkına, kardeşliğe, merhamet ve şefkate davet ederek insan olmanın, kendini bilmenin, Hakk'a ulaşmanın şartlarını ve yollarını anlatmıştır (Tatcı, 2022: 20).

Yunus Emre'nin şiirlerinde Allah'a duyulan aşk ve sevgi, samimiyetle bütünleşmiştir. O, öyle temiz bir kalbe sahiptir ki hisleri, dilinden inci taneleri gibi dökülür:

Ben yürürem yana yana
Aşk boyadı beni kana
Ne âkılem ne dîvâne
Gel gör beni aşk neyledi

Beş yüz yıl sonra yaşamış Cemali de Allah aşkını şöyle dile getirir:

Yüz sürüben geldik sana
Ya Rabbena! Ya Rabbena!
Eyle bizi vasl-ı lika,
Ya Rabbena! Ya Rabbena!

Anadolu'da yazılmış bu ilahilerin nazım birimi dörtlük; ölçüsü hecedir. Yunus Emre'nin ilahilerinin büyük bir kısmı da bu şekilde yazılmıştır. Fakat Kıbrıslı şairler arasında Allah aşkını dörtlük biçiminde ve hece ölçüsüyle dile getiren bir ilahiye rastlayamadık.[2] Sadece tek bir ilahide bunu gözlemleyebildik. O da Kıbrıs'ta görev icabı bulunmuş ve burada beş yıl yaşamış (2012-2017) din hizmetleri uzmanı ve şair Hakkı Şener'in ilahisidir:

Bir eyledim seni beni
Hakk'a adadım bu canı
İki parça ak kefeni
Giydim işte gidiyorum

Kıbrıs'ta Lefkoşa Mevlevihanesine bağlı 18.yy. şairi Hızır Handî Dede, dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle olmasa da beyitlerle, aruz ölçüsüyle ve gazel nazım şekliyle yazdığı ilahisinde Allah'a olan aşkını adeta haykırmakta ve âşıkların her daim bu aşkı çağırdığını belirtmektedir:

Tevâbî-i felekte sat-ı hikmet yektir Allah yek
Geceler bağırırdı iki nevbet yektir Allah yek
Geceler tâ subh olunca kal'a-i vaslında ey Handî

Çağırır âşıkan saat be saat yektir Allah yek

13.yy.da yaşamış Sultan Veled de Kıbrıslı Hızır Handî Dede gibi ilahi aşkını gazel şeklinde, beyitlerle ve aruz ölçüsüyle ifade etmiştir:

Tanrıyiçün gel bana kim anasın Tanrı'yı
Ver bu cihanı bugün kim alasın Tanrı'yı
Kıymetin artuk ola, ay sana yastık
Seve seni yer ü gök ger sevesin

2 Bu konu, daha ayrıntılı bir çalışmayı gerektirmektedir. Araştırmacıların Kıbrıs ve Türkiye'de geniş bir literatür taraması yapması şarttır.

Tanrı'yı

İlahilerimizde Allah'a ulaşma yolunda benliği (nefsi) yok etme temasına da sıklıkla rastlanır. 14.yy.da Said Emre'nin şu dörtlüğünde bu içten ifadeyi görürüz:

Varlık içre barışduk
Kadimliğe karuşduk
Koptuk tenden kavuşduk
Said'e can olana

Yedi yüz yıl sonra Hakkı Şener de bunu şöyle dile getirir:

Geçtim varlık kaygısından
Mevki makam duygusundan
Hubb-i dünya uykusundan
Aydım işte gidiyorum

Sultan Veled, Tanrı'yı bulmak için insanın kendi özünden yani onu engelleyen nefsanî özelliklerinden vazgeçmesinin şart olduğunu belirtir:

Kendözüne bakmagıl, kendözünü sen kogıl
Kendözünü yavu kıl kim bulasın Tanrı'yı

17.yy.da Kıbrıs'ta yaşamış Osman Fazli Efendi de benlik karanlığından kurtulup aydınlığa kavuşulduğu zaman insanın mutlu olacağını belirtir:

Benlik aradan dûr olur zulmet gidip pürnûr olur
Mahzun gönül mesrur olur mâmûr olur virânımız

16.yy. Anadolu derviş âşıklarımızdan Aziz Mahmut Hüdayi,

E*fendim güzel Allah'ım*
Medet eyle medet eyle
Rahmeti çok padişahım
Medet eyle medet eyle

diyerek dörtlüklerle Allah'a yalvarırken 15.yy.da Eşrefoğlu Rumî bunu beyitlerle yapar:

Ey Allah'ım, beni senden ayırma
Beni senin dîdarından ayırma

17.yy.da Kıbrıs'ın ünlü derviş-âşıklarından Siyahî Mustafa Dede, Allah'ın ona önem vermesi ve onu sevmesi için O'na yalvarmaktadır:[3]

E*y ilahi, bana lütfun karin*
Sensin ol hallak-ı sahn-ı âferin

19.yy.da Kıbrıs'ta yaşamış Mehmet Râci Efendi de içinde bulunduğumuz bu dünyanın geçici olduğunu ve hataya düşüp ona bağlanmaktan Allah'ın onu korumasını istemektedir:

F*ânî dünyaya muhabbetten Hüdâ kurtar beni*
Kul olup nefsime minnetten Hüdâ kurtar beni

Allah'tan sonra peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.V.) için de ilahiler yazılmış ve söylenmiştir. Bunların en tanınmışlarından birini 15.yy.da Anadolu'da Dede Ömer Ruşenî yazmıştır:

Adı Ahmed bî-aded dür yâ Nebiyyullah Velî
Sen bir Ahmed'sin ki senden görinür nûr-ı Ahad

17.yy.da Kıbrıs'ta yaşamış Osman Fazlı Atpazarî de peygamberimiz için gazel şeklinde bir ilahi yazmıştır:

Enbiyânın hâtemi olduğuna şahit senin
Cebhe-i pâkinde olan nûrdur biri, şehâ

Ayrıca 18.yy.da ve 19.yy. başında yaşamış olan Kıbrıslı ünlü divan şairi Müftü Hasan Hilmi Efendi'nin de Hz. Muhammed için mesnevi şeklinde yazdığı bir ilahisi vardır:

Zât-ı pâk-i Ahmedî, Hak'tan büyük in'amdır
Rahmet'el –lilâlemin ol zâta haddi tamdır

Özellikle Alevi-Bektaşi şairlerinde Hz.Ali hakkındaki şiirlere sıklıkla rastlanır. 16.yy.da yaşamış âşıklarımızdan Pir Sultan Abdal bir Alevi-Bektaşi şairidir. Onun aşağıdaki dörtlüğünde Hz. Ali'ye olan sevgisi bariz bir biçimde görülmektedir:

Bak Bari Taala hoş nazar kıldı
Yed' iklim çar köşe Ali'ye verdi
Biri Düldül, biri Zülfikâr oldu[4]
Fatma da Kanber'i ona götürdü[5]

"Kıbrıs İlahileri" isimli kitapta Rahmi Güler tarafından seslendirilmiş, Hz. Ali'nin adının sıklıkla geçtiği bir ilahi vardır. Bu ilahiyi yazan kişi kitapta belirtilmemiştir. Yaptığımız araştırmalarda da kim olduğunu bulamadık. Fakat bu konuda bir hipotezimiz vardır. Tahminimize göre 17.yy. Anadolu dervişlerinden İsmail Hakkı Bursevî tarafından yazılmış olması muhtemeldir. Bursevî, bir Celveti şeyhidir ve 1689-1690 yıllarında Osman Fazli'yi Mağusa'da ziyaret etmiştir.[6] Bursevî'nin şiirlerini incelediğimizde bu mersiyenin onlarla üslup yönüyle örtüştüğü görülür (Güzel, 1999: 417-418).

3 Siyahî Mustafa Dede, ilahisini mesnevi nazım şekliyle yazmıştır.

4 Düldül: Hz.Ali'nin savaşlardaki bineği. / Zülfikar: Hz.Ali'nin kılıcı

5 Fatma ismiyle Hz. Fatma kastedilmektedir ve kendisi, Alevilerde kutsaldır. / Kanber: Alevilerde her tür sorunu çözen kişi.

6 tr.m.wikipedia.org

Genellikle tekkelerde yetişen tasavvuf şairlerinin dervişliğin nasıl olması gerektiği, özellikle gerçek bir dervişle ham sofu arasındaki farkı gösteren ilahilerine de sıklıkla rastlanır. Örneğin Yunus Emre'nin ilahisinden alınan aşağıdaki beyitte bu konuya şöyle vurgu yapılır:

Derviş olan kişinin dirliği arı gerek
Yol içinde hem anın namusu arı gerek

Kıbrıslı Bektaşi şairlerinden 19.yy.da yaşamış Ali Handî Efendi de insanın Allah'a olan yolculuğunu, Hz. Ali'nin sırlarına erişerek tamamlayacağına inanır:

Mazhar-ı sırrı Alî olagör vâkıf-ı cân
Câne dâhil olagör vuslat-ı cânân öğren

Genellikle tekkelerde yetişen tasavvuf şairlerinin dervişliğin nasıl olması gerektiği, özellikle gerçek bir dervişle ham sofu arasındaki farkı gösteren ilahilerine de sıklıkla rastlanır. Örneğin Yunus Emre'nin ilahisinden alınan aşağıdaki beyitte bu konuya şöyle vurgu yapılır:

D*erviş olan kişinin dirliği arı gerek*
Yol içinde hem anın namusu arı gerek

16.yy.da yaşamış Şah İsmail Safavî de Hatayî mahlasıyla bu konuda dörtlük halinde şu ilahiyi yazmıştır:

Mürşidin nefesi hak nefesidir
Mürşid sözü tutmayanlar asidir
Mürşidin rızası hak rızasıdır
Hak deyüp tuttuğum yoldan ayrılmam

Kıbrıs'ta yazılmış ilahileri incelediğimizde dervişlik adabı ile ilgili beyitler dikkatimizi çeker. 18.yy. da yaşamış Mustafa Resmî Âhi Efendi, koşma nazım biçimiyle ve aruz ölçüsüyle yazdığı şu dörtlüğünde dervişliğin ne kadar zor ve derin anlamlarla örülü bir yol olduğunu belirtir:

Gülü ateşle seyreden, kıyâs eyler ki lu'bet'tir
Sakın tân etmesin münkir ki esrâr-ı tarîktir
Vücûdu yakmayıp gül tesmiye ettikleri Âhî
Halilullah sırrıdır gül-i gülzâr-ı hikmettir

Kıbrıs'ın ünlü şairi, 18.yy.da yaşamış Âşık Kenzi de dörtlükler halinde, aruz ölçüsü ve nakarat kullanarak yazdığı ilahisinde dervişliğin nasıl olması gerektiğini şöyle anlatır:

İrfan olamaz mektebe varmakla ol mekseb
Hacı mı olur Mekke'ye taş taşıyan merkeb
Esrâr-ı Hüdâ gün gibi şâyestedir ammâ
Zâhid göremez şeb-pâre şeklinde olur heb
Görene-Görene! Köre ne-Köre ne! Allah bir görene

19.yy. şairlerinden, gerçek mesleği diş doktorluğu olan Kıbrıslı Hasan Nesîb Efendi bir ilahisinde dervişlerin cefa çekmekten gocunmadığını şu sözlerle dile getirir:

Biz Hüseynî meşrebiyiz, sermayemiz sabr-ı cefâ
Çilekeş dervişleriz, göçtür bize olmak vefîk

Tasavvuf edebiyatında bilhassa derviş-âşıklar, pirlerine veya şeyhlerine saygılarını belirtmek ve onları unutturmamak için ilahiler yazmışlardır. Bu bağlamda 15.yy. Anadolu tasavvuf şairlerinden Kaygusuz Abdal'ın şu dörtlüğü dikkate değerdir:

Tâlib olur pîrün nefesin haklar
Pîr oldur tâlibi hatadan saklar
Çalınur kudûmler altun sancaklar
Tuğlar gelür Sultan Abdal Mûsâ'ya.

Kıbrıslı Mustafa Resmî Âhî Efendi de dörtlük şeklinde ama hece ölçüsüyle yazdığı ilahisinde

Abdülkadir Geylânî Hazretlerine olan bağlılığını dile getirir:

Aşkıyla oldum kulu
Sultan Abdülkâdir'in
Hakk'a doğrudur yolu
Sultan Abdülkâdir'in.

Kıbrıs'ta genelde tasavvuf felsefesine, özelde ilahilere beşiklik eden ve ülkemizde tasavvuf şiirinin gelişmesini sağlayan Lefkoşa Mevlevihanesinin ilhamı olan Mevlâna için de pek tabii ki ilahi yazılmıştır. Romancılığıyla tanıdığımız Kaytazzade Mehmet Nazım, 1884 yılında mevlevihanenin şeyhi Safvet Dede'ye intisâb ederek Mevlevî dervişi oldu (Alvan, 2023: 88). Aşağıdaki ilahisi Hazret-i Mevlâna'yı her yönüyle yüceltmektedir:

Şâh-ı evreng-i himem Hazreti Mevlâna'dır
Memba-i lutf u kerem Hazreti Mevlâna'dır.

Kıbrıs ve Anadolu ilahilerini biçimsel olarak incelediğimizde gördük ki ilahiler hem dörtlük hem beyit halinde hem halk edebiyatı hem divan edebiyatı nazım şekilleriyle hem hece hem aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Bu durum da makalenin başında ilahinin özelliklerinden bahsettiğimiz bölümü ispatlar niteliktedir. Fakat Kıbrıs ilahilerinde, Anadolu ilahilerine göre divan edebiyatı nazım özellikleri daha fazla kullanılmıştır. Bunda Lefkoşa Mevlevihanesine bağlı derviş-âşıkların Mevlâna kültürü ile yetişmelerinin payı büyük olmuştur.
İlahileri içerik açısından incelediğimizde de işlenen temaların aynı veya farklı yüzyıllarda, farklı iki coğrafyada aynı ruhla dile geldiğini görürüz. Allah'a olan derin aşk; başta Hz. Muhammed olmak üzere peygamberlere olan samimi sevgi; kutsallık atfedilen mühim şahsiyetlere olan büyük saygı ve bağlılık, dervişlik adabı ışığında şairlerin mısralarında hayat bulmuş, bazı ilahiler de bestelenerek dudaklardaki terennümler eşliğinde günümüze kadar gelmiştir.

Referanslar

Alvan, Hakan (2023). Kıbrıs İlahileri, YTB Yayınları: Ankara.

Artun, Erman (2001). Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, Akçağ Yayınları: Ankara.

Güzel, Abdullah (1999). Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yayınları, Ankara.

Köprülü, Mehmet Fuat (2003). Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Pala, İskender (1999). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Tatcı, Mustafa (2022). Aşkın Dili Yunus Emre, AKM Yayınları, Ankara.

Elektronik Kaynaklar:

www.evkaf.org.

tr.m. wikipedia.org.

Kıbrıs'ta genelde tasavvuf felsefesine, özelde ilahilere beşiklik eden ve ülkemizde tasavvuf şiirinin gelişmesini sağlayan Lefkoşa Mevlevihanesinin ilhamı olan Mevlâna için de pek tabii ki ilahi yazılmıştır. Romancılığıyla tanıdığımız Kaytazzade Mehmet Nazım, 1884 yılında mevlevihanenin şeyhi Safvet Dede'ye intisâb ederek Mevlevî dervişi oldu (Alvan, 2023: 88). Aşağıdaki ilahisi Hazret-i Mevlâna'yı her yönüyle yüceltmektedir:

Şâh-ı evreng-i himem Hazreti Mevlâna'dır
Memba-i lutf u kerem Hazreti Mevlâna'dır.

Kıbrıs'ta Tiyatro Kültürünün Gelişimi

Ertuğrul AYDIN

"Dünya, büyük bir tiyatro sahnesi gibidir."
William Shakespeare

Kıbrıs'a XVI. yüzyılda Anadolu'nun değişik yörelerinden gelen insanlar, beraberlerinde başta *Karagöz* olmak üzere pek çok sözlü kültür değerlerini de getirmişlerdir. Kıbrıs'ta Karagöz ve orta oyunu, yüzyıllar boyunca Kıbrıs Türk halkının başlıca eğlence sanatıdır. Karagöz ve orta oyunu dışında; saz şairlerinin okuduğu destanlar, *Nasrettin Hoca* fıkraları ve meddahlık da geleneksel tiyatronun temel çerçevesini çizmiştir.

Kıbrıs'ta Karagöz, orta oyunu ve meddahlık geleneği XX. yüzyılın ortalarına kadar sürmüş; bu oyunları icra eden birçok "karagözcü (hayalbaz)", "orta oyuncu" ve "meddah" yetişmiştir. Kıbrıs'ta Anadolu'ya ait anlatımların dışında, yerli kültüre ait bazı hikâye ve masallar bu anlatıcılar tarafından halka sunulmuştur. Bunların dışında, geleneksel Kıbrıs Türk tiyatrosunda Türkiye'den gelen halk sanatçıları tarafından başlatılan "kuklacılık" da yer almıştır.

Namık Kemal'in 1873'te Kıbrıs'a gelişiyle birlikte, Ada'da düşünce tarihi, edebiyat, modern şiir ve modern tiyatro alanlarında yepyeni bir sayfa açılmıştır. Bu nedenle, Namık Kemal'i Kıbrıs kültür tarihi için bir yol açısı olarak görebiliriz. Çünkü Namık Kemal, Kıbrıs'ta kaldığı otuz sekiz ay boyunca, hem edebiyat, şiir, tarih ve tiyatro türlerindeki eserlerini yazmış; hem de rol model olmuştur.

Namık Kemal; Kıbrıs'tan gittikten sonra bıraktığı izler, buradaki yerli kültür insanları tarafından devam ettirilmiştir. Bu noktada, Kıbrıs'taki modern tiyatronun başlangıcını 1900'lerden itibaren başlatabiliriz. Bu dönemde, yani XX. yüzyılın başlarında; Kıbrıs'ta tiyatro, çeşitli kültür ve spor kulüpleri, birlikler ve okullar tarafından yürütülmüştür. Nitekim Halk Kulübü, Halk Evleri gibi kulüpler ile Lefkoşa, Limasol ve Larnaka Türk spor kulüpleri tiyatro faaliyetlerinde bulunmuşlardır.

Esasen, Kıbrıs modern tiyatro tarihinin başlangıcını 26 Ocak 1908 tarihinde Gazimağusa Limanı'nda oynanan Namık Kemal'in *Vatan Yahut Silistre* oyununun gösterisiyle başlatabiliriz. Kıbrıs genelinde halkın, büyük ilgi gösterdiği bu oyunu izlemek için Güzelyurt ve Lefkoşa gibi adanın farklı yerlerinden gelen beş bini aşkın seyirci gösteriye katılmıştır. Aslında bu, sadece tiyatro oyunu izleme değil; aynı zamanda dayanışmayı gösteren bir programlı etkinliktir. Nitekim bu etkinlikteki seyirci sayısı rekoru, uzun yıllar kırılamamış; 11 Temmuz 2005 tarihinde Salamis Antik Tiyatro'daki altı bin beş yüz civarındaki seyirci sayısıyla geçilebilmiştir. Bu arada, izleyicilerden biri olarak yer aldığımız *Ateşin Düştüğü Yer* adlı bu gösterinin, Levent Kırca-Oya Başar Tiyatrosu'nun, IX. Uluslararası Mağusa Kültür ve Sanat Festivali kapsamındaki etkinlik olduğunu ve etkinlikteki izleyici sayısına bugüne kadar geçilemediğini hatırlatmakta yarar vardır.

Kıbrıs'ta 1920'lerden başlayarak Shakespeare'in *Hamlet*, *Othello* ve *Venedik Taciri* oyunlarını sahnelenmesi, Darülbedayi/ İstan-

Namık Kemal'in 1873'te Kıbrıs'a gelişiyle birlikte, Ada'da düşünce tarihi, edebiyat, modern şiir ve modern tiyatro alanlarında yepyeni bir sayfa açılmıştır. Bu nedenle, Namık Kemal'i Kıbrıs kültür tarihi için bir yol açısı olarak görebiliriz. Çünkü Namık Kemal, Kıbrıs'ta kaldığı otuz sekiz ay boyunca, hem edebiyat, şiir, tarih ve tiyatro türlerindeki eserlerini yazmış; hem de rol model olmuştur.

Aslında bu, sadece tiyatro oyunu izleme değil; aynı zamanda dayanışmayı gösteren bir programlı etkinliktir. Nitekim bu etkinlikteki seyirci sayısı rekoru, uzun yıllar kırılamamış;

bul Şehir Tiyatrosu topluluğunun Kıbrıs turneleri, bu turneler kapsamında adaya gelen Muhsin Ertuğrul, Vasfı Rıza Zobu ve Bedia Muvahhit gibi önemli insanlarının çalışmaları ile yerli yazarından da oyun yazması, oyuncu ve yönetmenleri yetiştirmesiyle Kıbrıs'ta tiyatro kültürü oturmuştur.

Kıbrıs Türk tiyatrosuna, 1923'te kurulan Kardeş Ocağı'nın önemli katkıları olmuştur. Kıbrıs'ta modern tiyatronun yerleşmesine önayak olan Kardeş Ocağı, Türkiye'de, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sahnelenen ve millî konuları işleyen Âkif Bey, Akın, *Kahraman*, *Mete* gibi oyunlara repertuarında yer vermiştir. Yine, bu yıllarda sahnelenen Namık Kemal'in *Gülnihal* ile Ruhsar Nevvare ve Tahsin Nahid'in *Jöntürk* adlı oyunları Kıbrıs'ta tiyatroya gösterilen ilginin sıcak kalmasını sağlamıştır. Bu oyunlardan *Jöntürk*'ün önce Gazimamağusa ve Larnaka'da, daha sonra ise Lefkoşa, Limasol, Baf ve Lefke'de sahnelenmesi, tiyatro kültürünün ve oyundaki mesajların Ada'nın büyük bir bölüme ulaşmasını sağlamıştır.

1950'lerden itibaren Kıbrıs'ın toplumsal, siyasî ve sosyal hayatı, modern tiyatronun kalıcı hâle gelmesini sağlamıştır. Bu dönemde, özellikle millî temalı oyunlar ön plana çıkmıştır. Bu durum, Kıbrıs'taki Türk halkının millî bilincinin diri kalmasını sağlamıştır. Öte yandan, bu dönemde Kıbrıs Türk tiyatrosunda, Güzel Sanatlar Derneği'nin 1950–1963 yılları arasındaki çalışmalarının öne çıktığını görüyoruz.

1960'larda, "1963 olayları" nedeniyle tiyatro çalışmaları azalmıştır. Bu dönemde, tiyatro faaliyetleri daha çok merkezi Lefkoşa'da olan Güzel Sanatlar Derneğinin çalışmalarıyla sürdürülmüş; daha çok komedi türündeki oyunlar sahnelenmiştir. Yine bu dönemde, Kıbrıs'ta modern anlayışla kurulan ilk tiyatro sahnesi olan "İlk Sahne" kurulur. İlk Sahne, daha sonra 14 Ekim 1965'te, yasayla resmî bir kurum olarak Kıbrıs Türk Tiyatrosu İlk Sahne adı

altında ilk ödenekli tiyatroya dönüştürülür.

1969'da Türkiye Devlet Tiyatroları yönetmenlerinden Tekin Akmansoy, Kıbrıs Türk Tiyatrosunda misafir yönetmen olarak görev alır. Büyük bir heyecanla karşılanan Tekin Akmansoy'un bir yıllık görevi süresinde, Kıbrıs Türk Tiyatrosunun sahnelediği toplam on iki ayrı oyun sahneye konulur. Tekin Akmansoy, son dönem Türk tiyatrosunun önemli yazarlarından Turgut Özakman, Refik Erduran ve Nazım Kurşunlu gibi isimlerin oyunlarını da bu sahneleyerek Kıbrıs Türk tiyatrosuna yeni bir güç kazandırır.

1974 sonrası, Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin de kurulmasıyla birlikte, mevcut Kıbrıs Türk Tiyatrosu İlk Sahne, Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları statüsüne getirilir. 3 Kasım 1980'de ise, Lefkoşa Belediye Tiyatrosu kurulur.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 15 Kasım 1983'teki ilânından sonra, tiyatro faaliyetleri daha kapsamlı ve sistemli bir biçime dönüşmüş ve Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları da Kuzey Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları adını almıştır.

Son yıllarda, Kuzey Kıbrıs Türk Devlet Tiyatroları önemli faaliyetlere imza atmıştır. "Devlet tiyatroları" dışında, Maraş Emek Tiyatrosu Kültür Derneği, Güzelyurt Sanat Derneği, Güzelyurt Amatör Sanatçılar Derneği, Halk Sanatları Derneği Tiyatro Grubu, Gazimağusa Gençlik Tiyatrosu, Kıbrıs Türk Komedi Tiyatrosu, Güzelyurt Özel Sanat Tiyatrosu, Kıbrıs Sanat Derneği Oda Tiyatrosu gibi kuruluşlar tarafından da oyunlar sahnelenmiş ve çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Bunun dışında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Doğu Akdeniz Üniversitesi, Yakın Doğu Üniversitesi ve Girne Amerikan Üniversitesi gibi üniversitelerin tiyatro kulüpleri tarafından da çeşitli tiyatro faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Sonuç olarak, Kıbrıs'ta önemli bir tiyatro kültürünün oluştuğunu söyleyebiliriz. Nitekim Anadolu'dan Kıbrıs'a taşınan başta Karagöz olmak üzere geleneksel tiyatro çok sevilmiş ve sosyal hayatın bir parçası hâline gelmiştir. Öte yandan, Kıbrıs'ta tiyatro ile sinema çoğu zaman birbirini desteklemiştir. Keza, Kıbrıs doğumlu yönetmen Derviş Zaim'in *Gölgeler ve Suretler* adlı filmde *Karagöz* oyunu temel anlatım ve esinlenme kaynağı olmuştur. Kıbrıs'ta son yıllarda gerçekleştirilen tiyatro festivalleri ise, kültür hayatına yeni bir heyecan katmıştır.

Kıbrıs'ta önemli bir tiyatro kültürünün oluştuğunu söyleyebiliriz. Nitekim Anadolu'dan Kıbrıs'a taşınan başta Karagöz olmak üzere geleneksel tiyatro çok sevilmiş ve sosyal hayatın bir parçası hâline gelmiştir. Öte yandan, Kıbrıs'ta tiyatro ile sinema çoğu zaman birbirini desteklemiştir. Keza, Kıbrıs doğumlu yönetmen Derviş Zaim'in Gölgeler ve Suretler adlı filmde Karagöz oyunu temel anlatım ve esinlenme kaynağı olmuştur. Kıbrıs'ta son yıllarda gerçekleştirilen tiyatro festivalleri ise, kültür hayatına yeni bir heyecan katmıştır.

Doğu Akdeniz'in Vakıf Kapısı: Kıbrıs, Kudüs ve İslam Coğrafyasının Sessiz Eşiği

Zehra TUNÇ

Kıbrıs, modern siyasal söylemde çoğunlukla bir ada devleti, bir etnik ihtilaf alanı ya da Doğu Akdeniz enerji rekabetinin bir unsuru olarak tanımlanır. Fakat İslam düşüncesinin tarihsel ve normatif haritasında Kıbrıs, bu yüzeysel kategorilerin çok ötesinde bir anlama sahiptir. Ada, Doğu Akdeniz üzerinden Kudüs'e açılan bir medeniyetin eşiğidir. Bu eşik sadece askerî veya ekonomik değil, hukuki ve ahlaki bir mekândır da aynı zamanda. Kıbrıs'ın Osmanlı tarafından 1571 yılında fethedilmesiyle birlikte dârü'l-İslâm'a dâhil edilmesi, onu sıradan bir fetih toprağı olmaktan çıkarıp vakıf düzeniyle tanımlanmış kalıcı bir İslam toprağı hâline getirmiştir. Bu nedenle Kıbrıs'ın modern dönemde yaşadığı statü kaybı, yalnızca siyasi değil, aynı zamanda hukukî ve ontolojik bir kopuş olarak okunmalıdır.

Osmanlı hukuk düzeni içinde vakıf, mülkiyetin en yüksek biçimidir. Bir toprak vakfedildiğinde artık beşerî mülkiyetin değil, ilahî tahsisin konusu olur. İbn Âbidîn'in Reddü'l-Muhtar'ında açıkça belirttiği gibi vakıf "Allah'ın mülkü"dür ve ne sultan ne de toplum onu kendi tasarrufuyla devredebilir. Kıbrıs'ın fethinden sonra Ebussuud Efendi'nin fetvaları doğrultusunda adanın geniş kesimleri vakıflaştırılmış olduğunu, camilerden tarım arazilerine kadar uzanan bir gelir ağı Kudüs, Şam ve İstanbul'daki büyük İslam vakıflarına bağlanmış olduğunu görüyoruz. Bu durum, Kıbrıs'ı yalnızca Osmanlı idaresine değil, İslam dünyasının hukuki bütünlüğüne dâhil eden bir düzenlemedir. Vakıf, İslam coğrafyasını birbirine bağlayan görünmez bir omurgadır ve Kıbrıs bu omurganın deniz üzerindeki düğüm noktasıdır.

Marshall Hodgson, İslam dünyasını incelerken vakıfların yalnızca sosyal yardım mekanizmaları değil, aynı zamanda mekânsal ve kurum-

sal sürekliliğin taşıyıcıları olduğunu vurgular. Bir vakıf, yalnızca bir bina ya da gelir kaynağı değil; onu çevreleyen hukuki ve ahlaki alanı da üretir. Kıbrıs'taki vakıflar Kudüs'teki Harem-i Şerif, Şam'daki Emevi külliyeleri ve İstanbul'daki büyük külliyelerle bağlantılıydı. Bu bağ, Doğu Akdeniz'in ortasında bir ada ile Levant'ın kutsal merkezleri arasında süreklilik kuruyordu. Dolayısıyla Kıbrıs, denizin ortasında izole bir kara parçası değil, ümmet coğrafyasının mekânsal bütünlüğünü sağlayan bir eşiğin ta kendisiydi.

Bu bütünlük 1878'de İngilizlerin adayı fiilen devralmasıyla bozuldu. İngiliz idaresi, modern mülkiyet hukukunu Kıbrıs'a taşıyarak vakıf sistemini işlevsizleştirdi. Topraklar piyasa nesnesine dönüştürüldü; vakıflar seküler yönetim birimlerine bağlandı. Wael Hallaq'ın modern devlet üzerine yaptığı analizler burada aydınlatıcıdır. Hallaq'a göre modern egemenlik, şer'î hukuku kamusal alanın merkezinden çıkardığında İslam toplumlarının mekânsal ahlakı da çözülür. Kıbrıs'ta yaşanan tam olarak budur: ada, hukuken dârü'l-İslâm statüsünden çıkarılmış, normatif olarak askıya alınmıştır. Bu askıya alışmışlık, bugünkü Kıbrıs meselesinin derin yapısını oluşturur.

Kıbrıs'ın bu hukuki boyutu, onun jeopolitik anlamını da belirler. Fernand Braudel, Akdeniz'i yalnızca bir deniz değil, bir tarihsel sistem olarak okur. Ona göre Levant kıyılarına hâkim olmak isteyen her güç, Kıbrıs'ı kontrol etmek zorundadır. Çünkü Kıbrıs, Suriye ve Filistin sahilinin denizden denetlendiği kilit noktadır. Haçlı seferleri sırasında Latin krallıkları Kıbrıs'ı Kudüs'ün arka üssü olarak kullanmış, Venedikliler Doğu Akdeniz ticaretini buradan yönetmiş, İngilizler Süveyş yolu için adayı üs hâline getirmiştir. Bu tarihsel süreklilik, Kıbrıs'ın Kudüs'le olan bağının askeri-lojistik bir temele de sahip olduğunu gösterir.

Modern dönemde bu bağ İsrail'in güvenlik mimarisi içinde yeniden üretilmiştir. Ilan Pappé'nin İsrail'in kuruluşu ve yayılması üzerine yaptığı çalışmalar, İsrail'in hayatta kalmasının yalnızca kara üstünlüğüne değil, deniz ve hava kontrolüne dayandığını ortaya koyar. Bu kontrol büyük ölçüde Güney Kıbrıs ve çevresindeki NATO altyapısı üzerinden sağlanmaktadır. Filistin, bu sayede yalnızca karadan değil, Doğu Akdeniz'den de kuşatılmıştır. Rashid Khalidi'nin *The Iron Cage* adlı eseri, Filistin'in bu mekânsal kuşatma altında nasıl siyasi olarak nefessiz bırakıldığını ayrıntılı biçimde gösterir.

Bu çerçevede 1974 Kıbrıs müdahalesi yalnızca iki toplum arasındaki bir çatışma değil, Doğu Akdeniz jeopolitiğinde bir kırılma olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'nin adanın kuzeyinde kurduğu varlık, İsrail-NATO merkezli deniz düzeninde hâlâ kapanmamış bir boşluk yaratmaktadır. Bu boşluk, Kudüs'ün Doğu Akdeniz'le olan bağının tamamen kopmasını engelleyen tek jeopolitik aralıktır. Bu nedenle Kıbrıs'ın bugünkü askıda statüsü, İslam dünyasının Doğu Akdeniz'deki son tarihsel tutamağıdır.

Son yıllarda Doğu Akdeniz'de keşfedilen doğal gaz sahaları bu tabloyu daha da keskinleştirmiştir. İsrail, Yunanistan ve Güney Kıbrıs arasında kurulan enerji ittifakı, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda stratejik bir mimaridir. Bu mimari, Filistin'i denizden izole eden ve Türkiye'yi bölge dışına itmeye çalışan bir hat üretmektedir. Kıbrıs bu hattın merkezinde yer alır. Böylece ada, vaktiyle vakıf hukuku ile korunmuş bir eşikken, bugün enerji ve güvenlik rejiminin kilidi hâline gelmiştir.

İslam düşüncesi açısından mesele tam da burada düğümlenir. Kıbrıs, ümmet coğrafyasının denizle kurduğu tarihsel ilişkinin son eşiğidir. Osmanlı sonrası İslam dünyası kara merkezli bir savunma psikolojisine sıkışmış, deniz ticaretini ve deniz jeopolitiğini kaybetmiştir. Kıbrıs, bu kaybın Doğu Akdeniz'deki simgesel yoğunlaşmasıdır. Adanın tamamen Batı güvenlik ve mülkiyet rejimine entegre edilmesi, Kudüs'ün Doğu Akdeniz'den koparılmasının kalıcılaşması anlamına gelir. Buna karşılık Kıbrıs'ın iki parçalı ve askıda kalmış hali, hâlâ kapanmamış bir tarihsel boşluk bırakmaktadır.

Bu nedenle Kıbrıs, geçmişin değil, hâlâ yaşayan bir hukukun ve coğrafyanın mekânıdır. Vakıf toprağı olarak terk edilemeyen, deniz kapısı olarak kapatılamayan bir eşik... Kıbrıs'ı savunmak, bir ada parçasını değil; Kudüs'ün arkasındaki ufku, vakıf düzeninin ahlaki hafızasını ve ümmet coğrafyasının mekânsal sürekliliğini savunmaktır. Bu savunma ancak tarihsel bilinç ve hukuki hafıza ile mümkündür. Çünkü Kıbrıs kaybedildiğinde, yalnızca bir ada değil, Doğu Akdeniz'in İslam dünyasına açılan kapısı da sessizce kapanmış olur.

Osmanlı'nın Parmağındaki İnci Yüzük: Kıbrıs

Nihal PAKIRDAŞI

Anadolu Yarımadası'na yakın bir konumda bulunan Kıbrıs Adası, jeolojik yapı itibarıyla bu coğrafyaya bağlıdır. Türkiye kıyılarına yaklaşık 70 kilometre mesafede yer alan ada, 9251 km^2'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Doğu Akdeniz'in kuzeydoğu köşesinde yer alan, yüzölçümü bakımından küçük bir ada gibi görünen Kıbrıs, bulunduğu stratejik konum nedeniyle dünya siyasetinde fizikî büyüklüğünün çok ötesinde bir önem taşır.

Kıbrıs coğrafî mevkii, askerî ve ticarî önemi dolayısıyla asırlarca Müslümanlarla Hristiyanlar arasında mücadele alanı olmuştur. Tüm bunların yanı sıra İslam alemi için Kıbrıs dini acıdan da önemli bir yere sahiptir. Hz. Osman'ın halifeliği döneminde Kıbrıs'ı fethetmek üzere gönderilen ve Ebû Zer el-Gıfârî, Ebü'd-Derdâ gibi sahâbîlerin de iştirak ettiği, Müslümanlara ait ilk donanmaya kocasıyla birlikte katılan, Kıbrıs'a ulaşıp gemiden indikten sonra adaya çıkarken bindiği hayvandan düşüp boynu kırılarak şehid olan ve orada defnedilen Ümmü Harâm'ın Kıbrıs'ta Hala Sultan Tekkesi adıyla bilinen, Larnaka civarında Tuzla'daki kabri bugün de ziyaret edilmektedir. Nasıl ki Medine'ye hicretinde Hz. Peygamberi

(s.a.v) evinde misafir eden Eyüp el-Ensârî Hazretleri İstanbul'un manevi önderi ise; yine Hz. Peygamber (s.a.v) süt teyzesi Ümmü Haram'ın evinde istirahatte iken gördüğü müjdeli bir rüya neticesinde Akdeniz'e yapılacak fethe katılması için dua etmiş; Ümmü Haram'da (r.a) Kıbrıs'ın manevi öncülerinden biri olmuştur.

Tarih boyunca farklı medeniyetlerin hâkimiyeti altına giren ada, 1489 yılında ise Venedik yönetimine geçerek Osmanlı fethine kadar Venediklilerin kontrolünde kalmıştır. Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesinin temel nedeni, Doğu Akdeniz'de artan stratejik önemidir. Venedik yönetimindeki ada, Maltalı ve Venedikli korsanlar tarafından üs olarak kullanılıyor, bu durum ticaret yollarını ve hacıların güvenliğini tehdit ediyordu. Ayrıca Ebüssuûd Efendi'nin, Kıbrıs'ın geçmişte bir İslâm yurdu olması ve İslâm eserlerinin tahrip edilmesi de fetih kararında etkili olmuştur. Nihayetinde II. Selim 1568'de Kıbrıs'ın fethi için hazırlıklara başlanması emrini vermiştir. Venediklilerin Osmanlılara karşı ikiyüzlü tutumu, korsanlarla iş birliği yapmaları, Kıbrıs'ın Osmanlıları tehdit eden bir korsan üssüne dönüşmesi ve Hala Sultan Türbesi'nin güvenliğinin tehlikeye girmesi fetih sürecini hızlandırmıştır. Bu fetihler sonucunda 1517'den itibaren ada üzerinde Osmanlı egemenliği hukuken tesis edilmiş, binlerce Osmanlı ailesi Kıbrıs'a yerleştirilmiş ve ada, tarihindeki en uzun kesintisiz dönem olan 361 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır.

Kıbrıs'ın tarihi seyri içerisinde birçok medeniyetin izlerini görmek mümkündür. Uzun yıllar Latin ve Venedik idaresi altında bulunan Kıbrıs hem ekonomik hem de toplumsal acıdan tüketime sürüklenmişti. Osmanlı Devleti ise üç asır boyunca adaya nizam ve intizam getirerek asli hüviyetine kavuşturmaya çalıştırmıştır. Kıbrıs'ın fethi sayesinde Anadolu'nun güney kıyıları güvence altına alınırken, Akdeniz'deki ticaret yolları daha emniyetli hâle gelmiştir. Ayrıca Anadolu'dan Kıbrıs'a yerleştirilen çiftçi, zanaatkâr ve asker kökenli aileler, adayı Osmanlı toprağına dönüştürmüştür. Bu değişim, hak,

Nasıl ki Medine'ye hicretinde Hz. Peygamberi (s.a.v) evinde misafir eden Eyüp el-Ensârî Hazretleri İstanbul'un manevi önderi ise; yine Hz. Peygamber (s.a.v) süt teyzesi Ümmü Haram'ın evinde istirahatte iken gördüğü müjdeli bir rüya neticesinde Akdeniz'e yapılacak fethe katılması için dua etmiş; Ümmü Haram'da (r.a) Kıbrıs'ın manevi öncülerinden biri olmuştur.

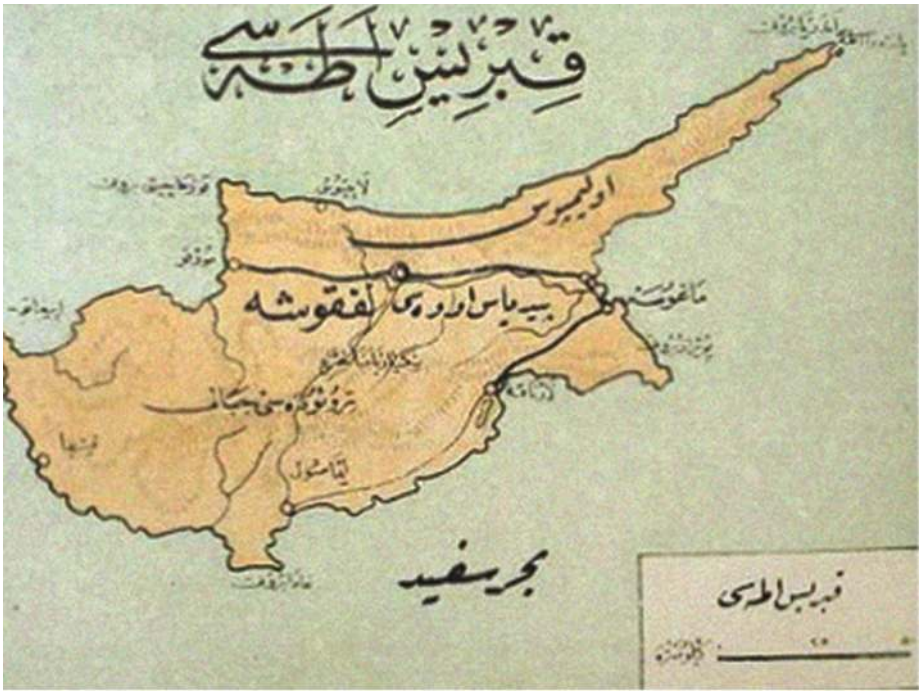

hukuk ve adaletin terazisinde gerçekleştirilmiş; nihayetinde de Osmanlı adaya insanlığa örnek olacak bir medeniyetin imzasını atmıştır.

Osmanlı döneminde Kıbrıs, farklı din, dil ve kültürlere mensup topluluklardan oluşan çok kültürlü bir yapıya sahipti. Müslüman deyince Türkler, gayrimüslim deyince Ortodoks Rumlar başta olmak üzere, Ermeniler, Maronitler, Yahudiler, Frenkler (Lâtinler) ve Ada'ya ticaret için gelen tüccarlardı. Müslümanlar ile çeşitli gayrimüslim gruplar arasında ciddi çatışmalar yaşanmamış, bu barış ortamı Osmanlı yönetiminin adalet, eşitlik ve din özgürlüğüne dayalı hoşgörülü anlayışı sayesinde sağlanmıştır. Gayrimüslim halka da kendi hukuk düzeni içinde yaşam alanı açan Osmanlının adalet sistemi halkı ağır vergilerden kurtarmıştır. Osmanlıların Kıbrıs'ı fethetmesinin ardından adada şer'iye mahkemeleri kurulmuştur. Bu mahkemeler Müslüman ve gayrimüslim ayrımı yapmadan tüm Osmanlı tebaasının davalarına bakmıştır. Gayrimüslimler kendi kilise mahkemelerine sahip olmalarına rağmen, adalet ve kesinlik nedeniyle çoğu zaman Lefkoşa'daki şer'iye mahkemesini tercih etmişlerdir.

Osmanlı Devleti, egemenliğinde yaşayan tüm gayrimüslim halka tanıdığı din ve vicdan özgürlüğünü Kıbrıs'ın gayrimüslim halkına da tanımış, ibadetlerini serbestçe yapmalarına izin vermiş ve din değiştirmeleri için baskı uygulamamıştır.

Osmanlı Devleti, egemenliğinde yaşayan tüm gayrimüslim halka tanıdığı din ve vicdan özgürlüğünü Kıbrıs'ın gayrimüslim halkına da tanımış, ibadetlerini serbestçe yapmalarına izin vermiş ve din değiştirmeleri için baskı uygulamamıştır.

Fethettikleri her yerde eğitim ve öğretime büyük önem veren Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ta da kendi sistemini kurmuştur. Eğitim, örgün ve yaygın olmak üzere iki şekilde yürütülmüş; okullar, medreseler, camiler ve tekkeler gibi kurumlar vakıflar aracılığıyla desteklenmiştir. Osmanlı sosyo-ekonomik ve kültürel hayatının neredeyse tamamını kuşatan vakıf sistemi içinde, gayrimüslim kadın ve erkeklerin

ibadet ettikleri manastırlara dahi yardım amacıyla vakıf kurdukları görülmektedir.

Eğitim, sosyal adalet ve fırsat eşitliğini sağlamak amacıyla ücretsiz olarak sunulmuştur. Adanın fethinden hemen sonra medreseler açılmıştır. Osmanlı döneminde Kıbrıs'ta ilk ve en uzun süre faaliyet gösteren medrese Lefkoşa'daki Büyük Medrese olmuş, ada genelinde toplam 10 medrese açılmıştır. Modern eğitim kurumları olan rüştiyeler ise 1860'tan itibaren yaygınlaşmıştır. Osmanlı Devleti, imparatorluk genelinde uyguladığı eğitim sistemini Kıbrıs'ta da hayata geçirmiş; gayrimüslimlerin eğitim kurumlarının serbestçe gelişmesine ve Ortodoks Kilisesi tarafından yönetilmesine izin vermiştir.

Osmanlı Devleti mimari açıdan da Kıbrıs'a kendi tarzını taşımıştır. Lefkoşa'da görülen XIX. yüzyıl Osmanlı dönemi Kıbrıs evleri, cumbalı cepheleriyle geleneksel Türk evi anlayışını yansıtarak Suriçi'nin dar sokaklarına yeni bir karakter kazandırmıştır. Osmanlı dönemi Türk mimarisi, XIX. yüzyıl evleri, camiler ve çeşmelerle ada Müslüman Türk kimliğine bürünmüştür. Üç asrı aşkın Osmanlı hâkimiyetinin simgesi olan bu yapılar arasında camiler ve evler işlevlerini büyük ölçüde sürdürürken, birçok konut günümüz kullanım koşulları nedeniyle plan ve cephe bozulmalarına uğramıştır.

Kısaca Osmanlı Devleti, Kıbrıs Adasına gerek eğitim-öğretim gerekse yeni inşa edilen camiler, medreseler, vakıflar ve yaşam tarzıyla adanın sosyal dokusuna kendi mührünü vurmayı başarmış; böylelikle adadaki üç asırlık Osmanlı hakimiyeti toplum hafızasında derin izler bırakmıştır. Kıbrıs, Osmanlı için yalnızca fethedilmiş bir ada değil, devletin denizlere uzanan vazgeçilmez bir parçasıydı. Nasıl ki bir yüzük, devlet egemenliğinin nişanesi ise; Kıbrıs da Osmanlı'nın Akdeniz'deki varlığını görünür kılan bir inci gibiydi. Ve o inci parlaklığını, Muhammedi bir düşün hakikati olan kutlu geminin seçilmiş yolcuları ve Ümmü Haram'dan almış ve almaya da devam edecektir.

Referanslar

Çiçek, Kemal. *TDV İslâm Ansiklopedisi.* 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/kibris#3-osmanli-donemi.

https://pio.mfa.gov.ct.tr/kibrisin-sosyal-ekonomik-ve-siyasi-tarihi/.

Sözgün, Zenal. "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemindeki Eğitim Sistemine Genel Bir Bakış." *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 29 7 2015: 207-217.

Turkan, Zihni. "Kıbrıs'ta Osmanlı Dönemi XIX. Y.Y. Türk Evlerinde Bir Karakteristik: Cumba ." *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* , 3 2018: 565-577.

Kıbrıs, Osmanlı için yalnızca fethedilmiş bir ada değil, devletin denizlere uzanan vazgeçilmez bir parçasıydı. Nasıl ki bir yüzük, devlet egemenliğinin nişanesi ise; Kıbrıs da Osmanlı'nın Akdeniz'deki varlığını görünür kılan bir inci gibiydi. Ve o inci parlaklığını, Muhammedi bir düşün hakikati olan kutlu geminin seçilmiş yolcuları ve Ümmü Haram'dan almış ve almaya da devam edecektir.

Kıbrıs'ın Camilerinde Neler Yapılabilir?

Burak ÇETİK

Seyahat ettiğim çoğu ülkede karşılaştığım temel problemlerden birisi mescitlerin temel fonksiyonundan uzaklaştırılmış olmasıdır. Sadece belli vakitlerde namaz kılınan veya biletle ziyaret edilen mekanlar haline getirilmesi, camiinin ruhuna aykırı bir durumdur. Kıbrıs'a seyahat ederken bu tarz bir durumla karşılaşabileceğimizi düşünmüştük fakat maalesef vaziyet zannettiğimizden daha içler acısıydı.

Kıymetli dostum Furkan Baki Zaralioğlu ile Lefkoşa uçağına binmek için Sabiha Gökçen Havalimanı'na geldiğimizde uçağın birkaç saat tehirli kalkacağını öğrendik. Havalimanında geçireceğimiz birkaç saati, Kıbrıs üzerine yaptığımız araştırmaları müzakereyle geçirdik. İkimizin de temel sorularından birisi camilerin durumu ve başörtüsü meselesi üzerine oldu. "Camiiler asli fonksiyonun icra edebiliyor mu?" ve "Bu sürekli duyduğumuz başörtüsü yasağının sebebi neydi?"

Bu düşüncelerle Lefkoşa'ya varıp gece dinlendik. Sabah ilk iş olarak Girne'ye doğru yola koyulduk. Denizin kıyısına kurulan bu şirin kasabada meşhur kaleyi, Osmanlı şehitlerinin medfun olduğu Baldöken Kabristanı'nı, Hasan Kavizade Hüseyin Efendi Çeşmesi'ni ve Ağa Cafer Paşa Camii'yi görecektik. Osmanlı döneminde Kıbrıs valiliği yapmış olan Ağa Cafer, şehrin merkezi noktasında güzel bir camii inşa etmiş. Henüz vakit erken olduğu için kapalıydı. Camiinin içini göremedik fakat dışının biraz bakımsız olduğu anlaşılıyordu.

Girne'den sonraki durağımız Lefke olacaktı. Lefke'de Mahkemeler Camii ve Su kemerlerini görmeyi planlıyorduk. Mahkemeler Camii'ye vardığımızda öğle namazı için abdest alarak içeri girdik. Camiide Bangladeşli olduklarını öğrendiğimiz birkaç kardeşimiz vardı. Namazı beraber kıldık. Dünyanın farklı yerlerinden Kıbrıs'a okumaya gelen kardeşlerimiz, tatil günlerinde çeşitli yerlerde çalışarak harçlıklarını çıkarıyormuş. Bu anlamda camilerin temizliğinde ve bahçe işlerinde görev alan çeşitli öğrencilere rastlamış olduk. Lefke'deki camiiler oldukça bakımlıydı. Bunun temel sebeplerinden birisi kuşkusuz Nazım Kıbrısi'nin müritlerinin Lefke'deki varlığıdır. Zaten bahçede karşılaştığımız birkaç kişinin, Kıbrısi'nin müridi olduğunu öğrenecektik sonradan.

Lefke'den sonra Gazimagusa'ya geçmek için yola koyulduk. İki günlüğüne gelmiştik. Dolayısıyla hızlı ve yoğun bir seyahat oluyordu. Gazima-

gusa'da Ulu Camii, Lala Mustafa Paşa Camii, Aziz Symeon Kilisesi, Namık Kemal'in Zindanı ve Kapalı Maraş gibi birkaç durağımız olacaktı. İlk olarak İkindi vaktinde Ulu Camii'ye yetiştik. Burası kiliseden çevrilmiş büyük bir mescitti. İçeri girdiğimizde bizi şaşırtan bir manzarayla karşılaştık. Cemaatin sayısı oldukça kalabalıktı ve çeşitli çalışmalar yapıldığına dair ilanlar gördük. Bu durum bizi sevindirdi çünkü genelde duyduğumuz ve gördüğümüz, camilerin cemaatten yoksun, mahzun ve fonksiyonunu kaybettiğine yönelikti.

Sonraki durağımız şehrin kalbinde yer alan Lala Mustafa Paşa Camii oldu. Ne yazık ki burada acı gerçekle yüzleşmiş olduk. Camide hiçbir şekilde mahremiyete dikkat etmeden ve adabına uymadan içeride dolaşan birçok turist bulunuyordu. Vakit namazından sonra olduğu için iki rekât mescit namazı kıldık. Böylesine azametli, kılıç hakkıyla alınan bir mescidin mahzun halini görünce üzülmemek elde değil halbuki ziyaret eden turistler için bir davet vesilesi olarak değerlendirilebilir. Böyle bir potansiyel mevcut camiide.

Hızlı geçen bir günün ardından Lefkoşa'ya geri döndük. Bir hocamızla muhabbet etmek için Selimiye Camii yakınlarında buluştuk. Gün boyu camilerde karşılaştığımız manzaralardan bahsedince kendisi de benzer şikayetlerde bulunarak dert yakındı. Zaten diğer gün Lefkoşa'da göreceklerimiz de çok farklı olmayacaktı.

Sabah saatlerinde ziyaret etmek ve namaz kılmak istediğimiz Selimiye Camii'yi kapalı bulduk. Öğleye yakın geldiğimizde açılmıştı. Gazimagusa'da karşılaştığımız manzaranın bir benzeri durum maalesef burada da mevcuttu. Sonrasında ziyaret ettiğimiz İplik Pazarı Sarayönü, Fethiye ve Arab Ahmed Camiilerinde de vaziyet farksızdı. Kıbrıs'ın genelinde camiiler düzenli, bakımlı ve temizdi fakat çoğu ya kapalı ya sadece namaz vaktinde açık ya da müzeden farksızdı. Bu sorunlara karşı bazı çözümler üretmek gerekiyor.

Birkaç Öneri

• Türkiye'den Kıbrıs'a göreve giden öğretmenlerimiz, öğrencileri için camiyi sevdirecek ve mahiyetini öğretecek projeler yapabilir.

• Camii imamlarımız bilhassa turistlere yönelik davet çalışması yapmak için kendi inisiyatifleriyle camileri namaz vakitleri dışında açık tutabilir, İngilizce öğrenerek turistlerle iletişime geçebilir ve camiyi bir davet merkezi olarak değerlendirebilir.

• Türkiye'de yaşayan Müslümanların Kıbrıs'a yönelik bilinçlerini artırmak için hafta sonları çeşitli gruplar halinde Kıbrıs'ı ziyaret etmeleri sağlanabilir ve tarihi camilerde başlayan sabah namazı buluşmalarıyla, Kıbrıs'ın bize ait yönünü gösteren geziler düzenlenebilir.

• Kıbrıs'ın tarihi yönüne dair içerikler yapılarak "kumar, zina, tatil mekânı" algısıyla mücadele edilebilir. Zira İslam davetinin ilk ulaştığı yerlerden birisi Kıbrıs'tır.

• Şehrin merkezinde İslam ilim geleneğinin önemli eserlerinin ve güncel olarak yayınlanan eserlerin temin edilebileceği yayınevleri açılabilir.

• Yurt dışından gelen Müslüman öğrencilerin camiiler vesilesiyle sosyalleşmesi sağlanabilir. Öğrencilerle buluşmalar için camiiler tercih edilebilir.

• Bu tarz önerileri artırmak, tartışmak ve çeşitlendirmek mümkündür. Esas olan ise turizme yenik düşmüş, mahzun bırakılmış Kıbrıs'ımız ve camilerimiz için bir şeyler yapmak gerekliliğidir. Bazı camilerde gördüğümüz cemaat kalabalıklığı, yurt dışından gelen öğrencilerin varlığı Kıbrıs'ta camilerin böyle bir potansiyele sahip olduğunu gösteriyor. Umarım bu yazı ve seyahatimiz vesilesiyle bir şeylerin değişebilmesine bir katkı sunabilmiş oluruz.

Zaman ve Mekânın Ötesinde Şeyh Nazım Kıbrısi

Kemal KAHRAMAN
Dr., Tarihçi-Yazar

80'li yılların başlarında öğrenci olarak bulunduğum Londra'da zaman zaman 73 nolu iki katlı kırmızı otobüse biner, Stoke Newington'daki Aziziye Camii'ne giderdik. Doğu üslubunda mimarisi olan çift kuleli bir sinema salonu, bölgede oturan Türkler tarafından satın alınarak camiye çevrilmiş, duvarları çini ile kaplanmış. Öyle ki henüz düzenlemeler tamamlanmadığı için halıyla kaplanmış olan zeminde kıbleye doğru yükselen bir meyil vardı. O zaman Yusuf İslam'ın (Cat Stevans) gelip cemaate sohbet yaptığını, Atasoy Müftüoğlu'nun bizimle Cuma namazı kıldığını hatırlıyorum. Ziyaretlerin, görüşmelerin daha değerli olduğu bir dönemdi.

Gurbet ellerde hizmet amacıyla bir araya gelen Türkler imkanlarını ortaya koyarak sinema yapısını ihya etmiş. Uzun süre burada hizmet eden Fahri hocayı rahmetle anmak istiyorum. İş hayatına buralarda başlayan Remzi Gür ve çevresinin de önemli katkıları olmuştur. Onları hep bu cami ortamında tanıdım. İlk defa Kıbrıs Türk toplumu ile de burada karşılaştım. Yakınlarda Shacklewell Lane Mosque ya da Ramazan Mosque adıyla bir camileri vardı. Londra'da Türklerin açtığı ilk cami buymuş (1977). New Dalston Synagogu'nu satın almış ve camiye çevirmişler. Endülüs tarzı mimarisi olan bina esasen bir Seferad eseridir.

Londra'da büyük bir Kıbrıs Türk topluluğu mevcuttur. Çünkü Kıbrıs uzun yıllar İngiliz hakimiyetinde kalmıştır. Kıbrıs Rum devletinin kuruluşu 1959'dur. O zamana kadar ve ondan sonra adada nüfusu Türk-

lerin aleyhine değiştirmek için çalışmalar yapılmıştır. Filistin'de de gördüğümüz gibi, İngilizler bu işleri iyi bilir. Kıbrıs'ı Türkler Venediklilerden almıştır fakat İngilizler adayı Rumlara teslim etmek için elinden geleni yapmıştır. Bağımsız devletin kurulmasından sonra Rumların baskı ve zulümleri daha bir ivme kazanmıştır. 1974'te Türkiye'nin müdahale etmek zorunda kalması, arkasından KKTC'nin kurulması, adaya uygulanan ambargolar, İngiltere'nin yaşamak için cazip bir ülke olması gibi sebepler göçü hızlandırdı. Londra'da büyük bir Kıbrıs Türk topluluğu oluştu. Bu nedenle ilk Türk Camisinin bu nüfus tarafından açılması bir rastlantı değildir.

Shacklewell İngiltere'de camiye çevrilen ne ilk yapıdır ne de sonuncusu olmuştur. 70li- 80li yıllarda Avrupa'daki uygun atmosferin buna izin verdiğini hatırda tutmakta fayda vardır. Yakın zamanlarda ekonomileri daralan ve yeterli göçmen nüfusa sahip olan Avrupa'da birlikte yaşama kültüründe büyük gerileme yaşandığına şahit olduk. O günlere dönecek olursak, Şeyh Nazım hakkında ilk bilgileri edindiğim yer, Aziziye Camii'dir. Yakınlarda bulunan Kıbrıslı nüfustan Cuma veya vakit namazına Aziziye'ye gelenler olurdu. Caminin alttaki caddeye bakan odasında yaptığımız sohbetlerde Londra'daki Müslümanlarla ilgili ilk elden bilgiler alıyorduk.

O zamanlar oldukça meraklı, gayretli, cesaretli gençlik yıllarındayız. Çeşitli meclislerde efsane gibi anlatılan Şeyh Nazım'ı mutlaka görmemiz lazım. Bir Ramazan günü ona gitmeye karar veriyoruz. O zamanlar, İngiltere'de camilerde tüm cemaate iftar veriliyor. Bu da muhtelif ülkelerden gelen Müslümanlarla kaynaşma ortamı sağlıyor. Tabi İngilizcenin çeşitli lehçelerine vakıf olmanız gerekiyor. Güney Londra'da Thames'in altlarında Peckham bölgesinde Burgess Parkı'nın doğusundaki camiye akşama doğru ulaşıyoruz. Büyük Gotik penceresiyle tipik bir İngiliz kilisesi görünümündeki binanın duvarında yeşil zeminli levha üzerine beyaz harflerle yazmışlar; New Peckham Mosque. 1980 yılında Şeyh Nazım öncülüğünde St. Marks Kilisesi satın alınarak camiye çevrilmiş. Bizim gidişimizin 1983 olduğunu düşünürsek en aktif zamanları olduğunu tahmin edebiliriz.

Gerçekten de avlu olsun, cami olsun bütün bölümler adeta insan kaynıyordu. Dünyanın her yerinden çeşitli kıyafetlerle yetmiş iki millet bir araya gelmiş Ramazan heyecanını paylaşıyordu. Sadece kıyafetleri tasvir etmek bile çok zaman alabilir. Ama ten renklerindeki farklar da dikkat çekiyordu. Adeta Mevlana'nın davetine uyarak farklı kültür ve inançlardan insanlar bir araya gelmişti. Siyahı beyazı, Avrupalısı, Asyalısı, Afrikalısı, burada her nice milleti görmek mümkündü. Erkeklerde günlük rahat kıyafetliler, resmi kıyafetliler olduğu gibi cübbeliler, takkeliler, başlarında tarihimizden bugüne ışınlanmış gibi devasa sarıklılar vardı.

Bayanların da kıyafetleri oldukça çeşitliydi. Tam tesettürlü olanların yanında başı yarı açık veya açık olanlar da vardı. Bir milletler ve kültürler arenasındaydık sanki. Sonradan öğrendiğime göre bunların önemli bir kısmı sadece meraktan veya davet üzere katılmış henüz Müslüman olmamış insanlardı. Şeyh Nazım'ı tanıyanlar, müritler, yanlarında arkadaşlarını getirmiş. Tanısınlar, gönülleri ısınsın diye. Dergâhın özelliği bu. Dünyaya açık bir hizmet veriyor. Söylendiğine göre hemen hemen her gün bir ihtida merasimi yapılıyor.

Türkiye'den gelmiş öğrenci-

İftardan sonra Teravih namazını tamamen Osmanlı usulü kılıyoruz. Öyle ki aralarda Yunus Emre'den Türkçe ilahiler okunuyor. Yanımdaki mürit olduğu anlaşılan İngiliz Müslümana soruyorum; bu ilahiyi anlıyor musun? Sözlerini bilmediğini ama manasını anladığını söylüyor. Yunus Emre gibi giyinen birisi, onu anlamaz mı? Onun dünyasından habersiz olan ama Türkçeyi bilenler Yunus'u anlıyor mu sanıyorsunuz? Böyle bir duruma Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Camiinde de rastlamıştım. Boşnak cemaat, Yunus'tan Türkçe ilahiler okuyordu. Şeyh Nazım'ın cemaati ister istemez hem ibadette hem kıyafette belli bir ölçüde Türkçeye ve Türk usulüne vakıf oluyordu.

ler olarak bize daha bir yakınlık gösteriliyor. Hoca Efendi ile görüşmek istediğimizi söyleyince Avrupalı, sarıklı, cübbeli bir arkadaş önümüze düşüyor bir odaya geçiyoruz. Hatırladığım kadarıyla Şeyh Nazım'ın önemli özelliklerinden birisi, kolay ulaşılabilir olmasıydı. Her milletten, dilden, kültürden, inançtan insan arzu ettiğinde onunla görüşebiliyordu. Mümkün olduğunca çok insana ulaşmak onun temel hedefiydi. Şimdi hesaplayınca onu gördüğümüzde 62- 63 yaşlarında olduğu anlaşılıyor.

Çok da yaşlı sayılmaz, tam da olgun, enerjik çağında. Osmanlı tarihinden çıkıp gelmiş gibi büyük yeşil sarığı, cübbesi, kaftanıyla heybetli, vakarlı, bir o kadar mütevazı, samimi, babacan haliyle görüştüğü insanı hemen etkisi altına alıyordu. Bizler de alışık olmadığımız böyle bir şahsiyet karşısında tereddütte kalıyoruz ama elini öptükten sonra yerimize oturduğumuzda rahatlatıcı söz ve iltifatlarla ortama alışmamız zor olmuyor. Kendine has Kıbrıs üslubundaki Türkçesi insanda yakın bir büyüğüyle konuşuyormuş gibi rahatlık hissi uyandırıyor. Nazarının da etkileyici olduğunu aradan geçen 40 yıla rağmen hatırlayabiliyorum.

Tanışıyoruz, dualar, nasihatler alıyoruz. Yaptığı hizmete öyle bir inancı vardı ki sanki bütün dünya fevc fevc İslam'a koşuyordu. Tabi yakınlarda açılmış olan bu camide manzara gerçekten bunu gösteriyor gibiydi. Öyle bir kalabalık, insan çeşitliliği, muhabbet, heyecan vardı. Bizler o zamana kadar aldığımız eğitim, okuduğumuz kitaplar, yetişme tarzımız gereği öyle bir noktaya gelmişiz ki söylenen şeylerden hem

etkileniyor ve elbette seviniyoruz lakin bir yandan da içimizden ihtiyatla karşılıyoruz. Adeta dışarıdaki dünyayı dikkate almak bizi buraya hakkıyla odaklanmaktan alıkoyuyor. Yine de umutla, inançla ayrılıyoruz huzurdan.

İftardan sonra Teravih namazını tamamen Osmanlı usulü kılıyoruz. Öyle ki aralarda Yunus Emre'den Türkçe ilahiler okunuyor. Yanımdaki mürit olduğu anlaşılan İngiliz Müslümana soruyorum; bu ilahiyi anlıyor musun? Sözlerini bilmediğini ama manasını anladığını söylüyor. Yunus Emre gibi giyinen birisi, onu anlamaz mı? Onun dünyasından habersiz olan ama Türkçeyi bilenler Yunus'u anlıyor mu sanıyorsunuz? Böyle bir duruma Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Camiinde de rastlamıştım. Boşnak cemaat, Yunus'tan Türkçe ilahiler okuyordu. Şeyh Nazım'ın cemaati ister istemez hem ibadette hem kıyafette belli bir ölçüde Türkçeye ve Türk usulüne vakıf oluyordu.

New Peckham Camii'ndeki iftar

ve teravihten sonra vakit geç olmuştu, misafir olarak bizlere kalacak yer ayarladılar. O devirde böyle şeyler oluyordu. Sarıklı, cübbeli bir İngiliz genç bana "bizde kalalım" dedi. Beraber giderken bana nasıl Müslüman olduğunu anlattı. Eve ulaştığımızda oldukça şaşırmıştım. Çünkü ailesinin bu işlerle hiç ilgisi yoktu. Normal bir İngiliz aileydi. İki katlı evin girişteki salonunda büyük bir kuyruklu piyano vardı. Babası bizi karşılayarak hoş geldiniz dedi ve kendi işine döndü. Biz salonda çay içip otururken yukarıdan biri kız biri erkek lise çağlarında iki genç indi. Normal Batılı insanlardı. Evin kızı, bir süredir yukarıdaki odasında bulunan erkek arkadaşını geç vakitte uğurluyordu. Ailede herkes kendi aleminde, kişisel tercihlerine göre yaşıyordu. Burada vurgulamak istediğim, böyle bir ailenin ferdi olan İngiliz bir genç, bir yerde Şeyh Nazım cemaatine rastlıyor ve Müslüman oluyor. Hidayet böyle bir şey. Şeyh Nazım bu şekilde Batı ülkelerinde binlerce aileye İslam'ın mesajını ulaştırmış, hidayetlere vesile olmuştur. Peki kimdir Şeyh Nazım?

Tam adı; Mevlâna Şeyh Muhammed Nazım Adil El-Hakkani Kıbrısi. 1922'de Kıbrıs'ta bugün Güney'de kalan Larnaka'da doğdu. O zaman ada İngiliz yönetimi altındadır. Kaynaklara göre baba tarafından soyu Abdülkadir Geylani, ana tarafından Mevlâna Celalettin hazretlerine dayanıyor. Mevlevi ve Kadiriliğe yakınlığıyla beraber Nakşibendi silsilesinin 40. şeyhi olarak kabul ediliyor. Çocukluğu Kıbrıs'ta Hala Sultan türbesinin bulunduğu bölgede geçiyor ve sık sık ziyarette bulunuyor. Peygamber Efendimizin halası Hz. Osman zamanında 647'de Kıbrıs seferine katılarak burada şehit oluyor. Kabri bugün Kıbrıs Rum kesiminde kalmıştır ve ziyarete açıktır.

Şeyh Nazım 1940'ta liseyi Kıbrıs'ta bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi'ne gelerek Kimya Mühendisliği okuyor. Bir yandan da Sultanahmet Camii'nde Cemalettin el Alasuni'den Arapça ve Fıkıh dersleri alıyor. Bu arada Nakşibendi Şeyhi Süleyman Erzurumi'den el alıp derslerine katılıyor. Fakat Hacı Bektaş-ı Veli'nin Yunus Emre'yi Taptuk Emre'ye göndermesi gibi Şeyh Erzurumi ona *"senin manevi eğitimin bende değil, ben emanetçiyim, senin anahtarın Şam'da bulunan Abdullah Dağıstani'dedir"* diyor. O da üniversite eğitimini yarıda bırakıyor İstanbul'dan yola çıkarak Halep'e ulaşıyor. Ama Şam'a gitmesi zordur. O sırada İkinci Dünya Savaşı devam etmektedir, İngilizler ve Fransızlar Şam'ı bombalamaktadır. Savaş şartlarında bin bir güçlükle, manevi rehberlikle Nakşibendilikteki Altın Silsile'nin 39. Şeyhi Abdullah Dağıstani'yi bulur. Onun manevi tedrisatından geçer. Humus ve Şam'da bulunduğu sırada Hz. Ali ve Hz. Ebubekir'e dayanan tarikat ilimlerine vakıf olur.

Şeyh Nazım'ın hayatını inceledi-

Şeyh Nazım 1940'ta liseyi Kıbrıs'ta bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi'ne gelerek Kimya Mühendisliği okuyor. Bir yandan da Sultanahmet Camii'nde Cemalettin el Alasuni'den Arapça ve Fıkıh dersleri alıyor. Bu arada Nakşibendi Şeyhi Süleyman Erzurumi'den el alıp derslerine katılıyor. Fakat Hacı Bektaş-ı Veli'nin Yunus Emre'yi Taptuk Emre'ye göndermesi gibi Şeyh Erzurumi ona "senin manevi eğitimin bende değil, ben emanetçiyim, senin anahtarın Şam'da bulunan Abdullah Dağıstani'dedir" diyor.

Çalışma sahası İslam beldelerinden çok Batı ülkeleri olduğundan kullandığı yöntemlerin, oradaki insanların beklentilerini dikkate alarak şekillendiğini söyleyebiliriz. Çocuk yetiştirmenin zahmetine karşılık anneye o şefkat ve merhameti, helal kazanca bereketi ikram eden Rabbimiz, hizmet için samimi gayret gösteren kuluna bazı kolaylıklar, basiretler ikram edebilir. Ne var ki kıyafeti başta olmak üzere kullandığı yöntemler Dünyada ve ülkemizde farklı değerlendirmelere yol açmıştır.

ğinizde kendinizi tasavvuf dilinde zuhurat ve tasarruf olarak nitelendirilen olağanüstü hallerin dünyasında bulursunuz. Esasen Nakşibendi kültürü bu gibi durumları perdelemeyi uygun görür, zikirde bile "hafi" yani gizlilik tercih edilir. Fakat Şeyh Nazım daha geniş bir bağlantı çevresine sahip olduğu için hizmetlerinde bu konularda ruhsatları kullanmayı tercih etmiştir. Bu yöntemin Batılı anlayışın kalplerini ısındırmak bakımından verimli sonuçlar getirdiği anlaşılıyor.

Çalışma sahası İslam beldelerinden çok Batı ülkeleri olduğundan kullandığı yöntemlerin, oradaki insanların beklentilerini dikkate alarak şekillendiğini söyleyebiliriz. Çocuk yetiştirmenin zahmetine karşılık anneye o şefkat ve merhameti, helal kazanca bereketi ikram eden Rabbimiz, hizmet için samimi gayret gösteren kuluna bazı kolaylıklar, basiretler ikram edebilir. Ne var ki kıyafeti başta olmak üzere kullandığı yöntemler Dünyada ve ülkemizde farklı değerlendirmelere yol açmıştır. Fazlaca tanınan insanlar için bu kaçınılmaz bir durumdur. Kadir Mısırlıoğlu Londra sürgününde Şeyh Nazımla sıklıkla görüşmüş, hakkında bilgi sahibi olmuştur. Şeyh Nazım ve tasavvuf konusunda rahmetli Kadir Mısırlıoğlu'nun sosyal medyada mevcut olan sohbetini tavsiye edebilirim.

Şam'daki Dağıstani Hazretleri 40'lı yılların sonlarına doğru Şeyh Nazım'ı Kıbrıs'ta hizmet etmek üzere görevlendiriyor. İşin ilginç yanı, o sırada tıpkı Türkiye'de olduğu gibi Kıbrıs Türklerinde de ibadetlerin kısıtlanmış durumda olmasıdır. Mesela ezanın Arapça okunması yasaktır. Henüz Rum egemenliğinde devlet kurulmamış. İki toplumlu bir yapı var fakat yönetim İngiliz. O durumda Türkiye ve Kıbrıs'ta aynı toplum mühendisliği mi uygulanıyor? Bunun dönemi anlamak için oldukça önemli bir soru olduğu anlaşılıyor.

Şeyh Nazım genç, dinamik, hizmet aşkıyla dolu memleketine gelmiş. Durur mu? Doğup büyüdüğü Larnaka'ya gider gitmez bir camiye gidip "Arapça" ezan okuyor. Hemen gözaltına alınıyor ve bir hafta içeride kalıyor. Serbest bırakılınca Lefkoşa'ya gidiyor, orada Büyük Cami'de (Selimiye) yine Arapça ezan okuyor. Resmi makamlar aleyhine davalar açıyor. Ama o yılmıyor, köy köy dolaşarak Arapça ezan okumaya, namaz kıldırmaya devam ediyor. Hakkında 114 dava açılıyor. Adada biraz hukuk olduğu söylenebilir çünkü aynı yıllarda Türkiye'de bunu yapsaydı cezası çok daha ağır olabilirdi. Şeyh Nazım, hakkındaki davalardan hüküm giyseydi istenen hapis 100 yılı buluyor. Fakat yıl 1950 olunca, Türkiye'de Adnan Menderes iktidara geliyor, ezan serbest bırakılınca Kıbrıs'ta da serbest oluyor ve davalar düşüyor. Demek ki Kıbrıs Türkiye'nin bir parçası olarak kabul ediliyor. Gerçekten İngiltere 93 Harbinden sonra geçici olarak Kıbrıs'a yerleşmiş, daha sonra fiilen işgal etmiştir. Yani adanın hukuki sahipleri Türklerdir.

Şeyh Nazım 1952 yılında Şeyh Dağıstani'nin önemli müritlerinden Hace Emine Sultan hanımla evlendi. Bu evlilikten dört çocuğu oldu. Soyu Ehl-i Beyt'e dayanan Emine Sultan, Şeyh Nazım'la elli yıldan fazla evli kaldı. Tasavvuf yolunda hanımların eğitimiyle

ilgilendi. Türkçe ve İngilizce eserler kaleme aldı.

Şeyh Nazım aldığı icazetle 1970'ten itibaren İslam'ı yaymak için seyahat etmeye başladı. İngilizce, Almanca, Rumca'yı çok iyi biliyordu. Bu onun Batılı insanlarla en iyi düzeyde iletişim kurmasını sağlıyor ve onların hidayetine vesile oluyordu. Kıbrıs Türk toplumunun öncüsü ve manevi lideri olarak 27 kez hacca gitti. Bir ara şeyhi ona Şam'dan Halep'e yürüyerek gitmesini, uğradığı her yerde İslam'ı ve tasavvufu anlatmasını istedi. 400 km'lik yolu yaya olarak ve güzergahtaki her beldeye uğrayarak gidip dönmesi bir yılını aldı. Başına yeşil bir sarık sarması nedeniyle Kıbrıslılar ona Şeyh Nazım Yeşilbaş adını vermiştir.

1973 yılında Dağıstani'nin vefatı üzerine görev Şeyh Nazım'a devrediyor, 1974'te Londra'da ilk Nakşi dergahını açıyor. Bundan üç yıl sonra ilk Türk camisinin de açıldığı anlaşılıyor. Kıbrıs uzun yıllar İngiliz adası olduğundan Kıbrıs Türkleri kolayca İngiltere'ye gidebiliyor. Esasen adadaki nüfus dengesini bozmak için buna teşvik ediliyorlar. Londra'daki Kıbrıs Türkü nüfusu hızla artıyor. 1980'de bu defa New Peckham Camii açılıyor. 1986 yılına geldiğimizde Şeyh Nazım Batı ülkelerinde, özellikle İngiltere bağlantısı olan İslam dünyasında iyice tanınmış durumdadır. Hindistan, Pakistan, Sri Lanka, Brunei, Malezya, Singapur gibi Uzak Doğu ülkelerini kapsayan bir Dünya turuna çıkıyor. Gittiği her yerde en üst düzeyde ve halk tarafından coşkuyla karşılanıyor.

1991-93 arasında ABD'de yoğunlaşıyor. 15 eyalet dolaşarak değişik inanç ve kültürlerden binlerce insanla görüşüyor, programlar yapıyor. 15 Nakşibendi merkezi açıyor. O günlerde ABD'de onun vesilesiyle en az on bin kişinin Müslüman olduğu tahmin ediliyor. Türkiye'ye de sık sık gelerek faaliyetlerde bulunmuştur. İstanbul'da Akbaba köyünde bir dergâh açmıştır. Beylerbeyi Bedevi Tekkesi'ni ihya ettirmiştir. 2004 yılında vefat eden eşi adına Lefkoşa Güzelyurt'ta Hace Emine Adil adıyla büyük bir cami inşa ettirmiştir.

Şeyh Nazım'ın kimlik tanımlamasında üç karakteristik özellik öne çıkıyor; Osmanlı, Nakşibendi ve Ehl-i Sünnet. Merkez olarak tanımlayabileceğimiz Lefke'deki dergâhı eski Osmanlı teb'asının toplanma yeri gibidir. Bu nedenle Batı dillerini çok iyi bilmesine rağmen Osmanlı dil ve kültür birikimine büyük önem vermiştir. Ömrünün son demlerinde Şah-ı Merdan Sohbetleri ile tanındı. Müritleri ve muhipleri ona şöyle seslendi;

Merhaba ey Şah-ı merdan
Yaranınız size hayran

2014 yılında sevenlerine veda ederek şu fani alemden ayrıldı. Kabri Kıbrıs'ta Lefke dergahındadır. Kıbrıs'ın manevi dünyasının sahibi Hala Sultan'dır. Şeyh Nazım ilhamını ondan alarak küçük bir adadan yola çıkmış bütün Dünyaya hitap eden etkili bir hizmet ortaya koymuştur. Günümüzde Kıbrıs deyince aklımıza bir Hala Sultan bir de Şeyh Nazım geliyor. Allah rahmet eylesin.

Şeyh Nazım'ın kimlik tanımlamasında üç karakteristik özellik öne çıkıyor; Osmanlı, Nakşibendi ve Ehl-i Sünnet. Merkez olarak tanımlayabileceğimiz Lefke'deki dergâhı eski Osmanlı teb'asının toplanma yeri gibidir. Bu nedenle Batı dillerini çok iyi bilmesine rağmen Osmanlı dil ve kültür birikimine büyük önem vermiştir.

Ada Deyip Geçme!

Mucahid YILDIZ

Son günlerdeki siyasi gelişmeler göz önüne alındığında, Akdeniz'de yüzyıllar boyu bizim olan adaların ne kadar büyük bir stratejik ehemmiyeti haiz olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Osmanlı tarihimizde Akdeniz'in tamamı İslam hakimiyeti altında iken, maalesef bu büyük devletin çeşitli tesirler neticesi yıkılmasından sonra meydana getirilen ihanet çemberi sayesinde adeta tamamen yok olmuştur. Bu ihanet çemberi yüzbinlerce kilometrekare toprak kaybı, her şeyden önemlisi de neredeyse tüm dünyada yüzlerce yıllık huzur ve barışın sonunu getirdi.

Akdeniz'in Sicilya ve Sardinya'dan sonra üçüncü büyük adası olan Kıbrıs, sadece bir toprak parçası olarak jeopolitik öneme sahip değildir. Bizim için manevi değeri büyük bir yerdir. Zira peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)in akrabası Ümmü Haram bint-i Milhan, namı diğer Hala Sultan'ın türbesi ve daha birçok burada şehid düşen sahabelerin mezarları bu adada bulunmaktadır. Hala Sultan türbesi bugün maalesef Güney Kıbrıs tarafındaki Larnaka şehrinde ve Müslümanlar tarafından rahat bir şekilde ziyaret edilmesi mümkün değil.

Kıbrıs, bugün olduğu gibi Asrı Saadet döneminde de İstanbul'un fethi için çok önemli bir yerde bulunuyordu. Hz. Peygamberimiz bu adanın İstanbul'un fethi için yola çıkan İslam Ordusu tarafından fethedileceğini müjdeledi. Ümmü Haram dahi bu sefere katılabilmek için Hz. Peygamberimizden dua etmesini istedi. Neticede kocası Ubade bin Samit ile bu sefere katılan Ümmü Haram, Larnaka yakınlarında bineğin-

den düşerek şehid oldu. Bu fetih seferinin asıl hedefi Konstantiniyye idi ve Hz. Osman (r.a.)'ın hilafeti zamanında tertib edildi. İstanbul'da türbesi bulunan Ebu Eyyub el-Ensari dahi bu seferde bulunmaktaydı.

Maalesef tarihi gelişmeleri de çok çabuk unutan insanlar haline geldik. Bu bakımdan yeni neslimizin hem uzak hem de yakın tarihin gerçek yüzlerini çok iyi bilmesi konusunda ciddi çalışmalar yapılması şarttır.

Ege Denizindeki adacıkların nasıl Cumhuriyet sonrası Türkiye'ye verilmesi için teklif gelse de bunu geri çeviren bir ihanetin varlığı mutlaka bilinmelidir. 1974'te merhum Necmeddin Erbakan sayesinde Kıbrıs'ın da en azından bir kısmının yeniden fethedilmesi mümkün oldu. Tamamını dahi almak mümkün iken, yine malum ihanet buna mâni oldu.

Kıbrıs meselesinde olduğu gibi diğer yerler için de biz Müslümanların şiarı, İ'la-yı Kelimetullah'ın daha ileriye taşınması ve yeryüzünde adaletin hâkim olması için yapılması gereken mücadeledir. Şehid kanlarımızın suladığı topraklar daima vatanımız sayılır. Bu mesele kuru bir toprak, arsa, ülke sahibi olma meselesi değildir. Mevzubahis ettiğimiz kutsi dava uğruna her şeyimizi feda edebilmektir. Bu şuur yeni neslimizin kalplerine büyük bir sevda olarak nakşedilmelidir.

Hususen Kıbrıs, umumiyetle tüm topraklarımızın, son şer ittifakının bir araya gelmesini de göz önüne aldığımızda, ne kadar ciddi bir önem taşıdığını daha iyi anlayabiliriz. Memleketimizde hangi fikriyata sahip olursa olsun, sözüm ona demokrasi, eşitlik, adalet ve özgürlük gibi değerlere önem veren tüm insanlarımızın bu meselenin ne kadar hassas olduğunu kavramaları elzemdir. Binaenaleyh hep birlikte yediden yetmişe herkesin sahip çıkması gereken bir davadır.

Ayrıca Kudüs, Gazze, Batı Şeria yani tüm Filistin toprakları ve diğerleri de yukarıda zikrettiğimiz gibi hiçbir zaman vazgeçemeyeceğimiz vatan topraklarımızdır.

Kıbrıs, bugün olduğu gibi Asrı Saadet döneminde de İstanbul'un fethi için çok önemli bir yerde bulunuyordu. Hz. Peygamberimiz bu adanın İstanbul'un fethi için yola çıkan İslam Ordusu tarafından fethedileceğini müjdeledi. Ümmü Haram dahi bu sefere katılabilmek için Hz. Peygamberimizden dua etmesini istedi. Neticede kocası Ubade bin Samit ile bu sefere katılan Ümmü Haram, Larnaka yakınlarında bineğinden düşerek şehid oldu. Bu fetih seferinin asıl hedefi Konstantiniyye idi ve Hz. Osman (r.a.)'ın hilafeti zamanında tertib edildi. İstanbul'da türbesi bulunan Ebu Eyyub el-Ensari dahi bu seferde bulunmaktaydı.

Bre Siz Hepiniz Deli!

Elif ÇEVİK

"Bre siz hepiniz deli!" Türkiye son aylarda bu cümleyi, Rum bir aileye evlatlık verildiğini öğrenen ve gerçek annesini bulmak için Trabzon'a gelen genç bir kızın bozuk Türkçesinden tekrar tekrar işitiyor. Sözünü ettiğim kişi, ekranlarda fırtına gibi esen *Taşacak Bu Deniz* adlı dizinin Eleni'si. İlk tanıtım fragmanıyla tartışmaları, alayları ve tepkileri üzerine çeken dizi, tüm bu gürültünün içinden geçerek kısa sürede beklenenden daha geniş bir izleyici kitlesine ulaştı; yüksek temposuyla milyonları ekran başına kilitledi. Ancak bu ilgi, dizide giderek artan şiddet dili nedeniyle yerini eleştirel seslere bırakmaya başladı. Zira Eleni bu cümleyi kurarken yalnızca karşısındakine öfkelenmiyor; "175 IQ'ya sahip başarılı bir tıp doktoru" olarak, adeta hepimize teşhis koyuyor: "Deli!". Peki doktor hanımın koyduğu teşhis doğru mu; gerçekten hepimiz delirdik mi? Zira Taşacak Bu Deniz'de delilik bireysel bir sapma değil, kolektif bir hâl olarak karşımıza çıkarken, akıl ise tek bir karakterde, tek bir inançta ve tek bir ahlaki konumda toplanıyor. Dizi, barbarlığı gürültüyle, bir arada olmayla, medeniliği ise sükûnetle ve mesafeyle tarif eden dili daha ilk bölümden itibaren kurmaya başlıyor. Şimdi adım adım bu anlatının nasıl inşa edildiğine bakalım.

Dizi, Atina Akropolisi'nin görüntüsüyle açılır; hemen ardından Eleni'nin tıp fakültesindeki mezuniyet törenine geçilir. Eleni, diplomasını alıp sevinçle havaya kaldırdığında ise seyirciler arasında onu gururla alkışlayan rahip görünür. Kep atma anı coşkuludur; genç mezunlar ailelerine koşup kucaklaşırlar. Eleni ise kalabalığın ortasında sahnede yapayalnız kalır ve yine rahiple göz göze gelir, kısa bir tebessümü paylaşırlar. Çünkü kimsesi olmasa da Tanrı hep onunladır. Bu sahnede Eleni'nin yalnızlığı özellikle vurgulanır. Çünkü anne ve babası törende değildir; iki cerrah olarak ameliyata girmek üzeredirler. Dizi bu tercihi bir eksiklik olarak değil, bilinçli bir erdem olarak sunar. Zira Eleni'nin annesinden şu cümleyi duyarız: *"Eleni yalnızlıktan ölmez ama ameliyat*

etmezsek bu hasta ölür." Böylece seyirciye henüz ilk dakikalarda sessiz bir ahlaki ders verilir: kişisel mutluluklar, ritüeller ve aile bağları, hayat kurtarmanın gerisinde kalmalıdır. Eleni'nin yalnızlığı bir yoksunluk değil, medeniliğin bedeli olarak kodlanır.

Ameliyat başlamadan Eleni'nin babası fenalaşır ve ameliyathanede hayatını kaybeder. Bu ani ölüm, anlatı düzeyinde bir kırılma olduğu kadar, belki de sembolik düzeyde de belirleyici bir eşiğe işaret eder. Freudiyen bir okuma ile bakıldığında, "babanın ölümü" yalnızca biyolojik bir kayıp değil, öznenin kuruluş anlarından biridir. Tabii bu noktada Freudiyen okumanın kendisini de sorgulamak gerekir. Zira babanın ölümüyle öznenin kurulması fikri, evrensel bir hakikat olmaktan ziyade, seküler Batı ahlakının ve modern birey tasavvurunun ürünüdür. Dizi, Eleni'nin öznelleşmesini bu seküler çerçevede kurarken, kendi medeniyet ölçüsünü de beraberinde dayatmış olur. Diğer yandan bu anlatıda dikkat çekici olan şudur: Bu ölüm bir ihmalin, bir çatışmanın ya da bir şiddetin sonucu değildir; aksine, hayat kurtarmaya adanmış bir mekânda, ameliyathanenin içerisinde gerçekleşir. Böylece baba figürü, çatışmalı değil "temiz" bir biçimde sahneden çekilir; Eleni'nin önünde ahlaki olarak tartışmasız, pürüzsüz bir zemin bırakır.

Babanın ölümünün hemen ardından kamera bu kez kilisedeki cenaze törenine çevrilir. Taş duvarları ve loş ışığıyla kilise, anlatının yeni sahnesi olur. Bu sessizliğin içinden rahibin sesi yükselir ve seyirciyi şaşırtan şu sözler duyulur: *"Bizler Konstantinapol'ün evlatlarıyız. İstanbullu Rumlarız. Türkiye'de de olsa Yunanistan'da da olsa hep araftayız. Bundan böyle araf yok. İsa Mesih onu kendi cennetinde karşılasın."* Bu kısa konuşma, bir yas merasiminden çok daha fazlasını yapar. Ölümü kimlik, mekân ve aidiyet üzerinden yeniden anlamlandırır. Baba artık yalnızca bir insan değil, belirli bir tarihsel ve kültürel hattın temsilcisi olarak uğurlanır.

Cenazede Eleni'yi kalabalığın içinde ama yine yalnız görürüz. Ne var ki bu yalnızlık artık bir tesadüf değildir. Annesinin yokluğu, dizinin ilk beş dakikasında

Kıbrıs, bugün olduğu gibi Asrı Saadet döneminde de İstanbul'un fethi için çok önemli bir yerde bulunuyordu. Hz. Peygamberimiz bu adanın İstanbul'un fethi için yola çıkan İslam Ordusu tarafından fethedileceğini müjdeledi. Ümmü Haram dahi bu sefere katılabilmek için Hz. Peygamberimizden dua etmesini istedi. Neticede kocası Ubade bin Samit ile bu sefere katılan Ümmü Haram, Larnaka yakınlarında bineğinden düşerek şehid oldu. Bu fetih seferinin asıl hedefi Konstantiniyye idi ve Hz. Osman (r.a.)'ın hilafeti zamanında tertib edildi. İstanbul'da türbesi bulunan Ebu Eyyub el-Ensari dahi bu seferde bulunmaktaydı.

bir kez daha aynı gerekçeyle açıklanır: Ameliyat. Kilise bahçesinde Eleni rahiple konuşurken bu durum bir mazeret olarak değil, neredeyse bir ilke olarak dile getirilir. *"Burada hayat kurtarıyorum peder,"* demiştir anne, *"kocam nasılsa öldü."* Bu cümlede acı yoktur, tereddüt yoktur, gecikmeye dair bir pişmanlık da. Eleni de bu sözlere şaşırmaz. Nitekim kendisi de siyah elbisesi ve boynunda haçlı kolyesi ile babasının tabutuna eğildiğinde sadece "Güle güle babacığım" demiştir. Ancak bu yadırgamama hali boşuna değildir. Çünkü anlatı, duyguyu değil işlevi yüceltir. Medenilik, burada soğukkanlılıkla; ahlaki doğruluk ise duygusal mesafeyle eşitlenir. Ölüm, üzerinde durulmaya değmeyen bir ayrıntıya indirgenirken, hayat kurtarmak mutlak ve tartışılmaz bir üstünlük kazanır.

Cenaze töreninden sonra rahip, Eleni'ye bir mektup verir. Eleni'yi vaftiz ettiği gün, babası bu mektubu rahibe emanet etmiş, öldüğünde de kızına vermesini istemiştir. Mektubu okuyan Eleni, evlatlık olarak alındığını ve Rum olmadığını öğrenir. Eleni bir Türk'tür ve öz annesi Trabzon'un Furtuna köyündendir. Babanın ölümünden sonra yeniden doğuş için anneye ihtiyaç vardır. Belki de bu yüzden mektup yalnızca anneyi işaret eder, babadan söz etmez. Ardından ekranda "üç ay sonra" yazısı belirir. Kamera, Akropolis'in taş düzeninden Karadeniz'in sisli dağlarına geçer. Antik yapıların yerini yaylada otlayan keçiler alır.

Bu görsel ve simgesel geçişin hemen ardından dizi, seyirciyi Adil Koçari - ki Eleni'nin öz babasıdır- karakteriyle tanıştırır. Büyük arazi araçlarından oluşan ve tehditkar görünen bir konvoyla fabrikaya gelen Koçari için o gün "kabul günü"dür. İnsanlar sorunlarını, şikâyetlerini ve taleplerini doğrudan ona anlatır; o da dinler, karar verir, cezalandırır ya da bağışlar. Burada işleyen şey bir hukuk düzeni değil, kişisel bir adalettir. Koçari, modern bir yöneticiden çok, kadim bir iktidar biçimini temsil eder. Sözün yasa, iradenin düzen olduğu bu dünyaya Weber saf patrimonyalizm demiştir. Burada otorite, kurallardan değil güçten ve kişisel karizmadan doğar. Medeniyet, kurumsal akılla; barbarlık ise şahsi hükümle eşleştirilir. Devletin yokluğu bir boşluk olarak değil, bu "doğal" düzenin parçası gibi sunulur.

Adil Koçari sahnesinin ardından Furtuna köyüne geçeriz. Köyün muhtarı Esme Furtuna -ki Eleni'nin öz annesidir-, Koçari köyüne kaçan bir tosun meselesiyle karşı karşıyadır. Hayvan düşman topraklarındadır. Esme, sahibine gidip tosunu kendisinin almasını söyler. Köylü ise muhtarlığı hatırlatarak "Sen al," der. Esme'nin "Ne yapayım, dilekçe mi yazayım?" çıkışı ise sahnenin düğümüdür. Çünkü cevap nettir: "Kanunları karıştırma." Muhtar vardır ama hukuk yoktur; yetki vardır ama işlemez. Esme'nin kadın bir muhtar oluşu bu boşluğu daha görünür kılar. Seçilmiş, resmî bir figürdür ama elindeki yasal araçlar etkisizdir. Koçari konvoyunun köye doğru yaklaştığını gördüğümüzde bu düzenin dili de netleşir. Esme, muhtarlık yetkisine değil, tüfeğine sarılır ve Koçari'nin peşine düşer.

Bu sahneden sonra anlatı yeniden Eleni'ye döner. Türk olduğunu öğrenen Eleni, kısa süre içinde Türkiye'ye gelir. Ancak bu yolculuk, duygusal bir kök arayışı gibi görünse de yöntem baştan sona rasyoneldir. Eleni bir tıp doktorudur ve Furtuna köyü sağlık ocağına atanmıştır. Dolayısıyla Trabzon'a gelişi, bireysel bir tercih olsa da modern, eğitimli ve hayat kurtarmaya adanmış bir mesleki kimliğin sonucu olarak mümkün olur.

Yol boyunca Eleni'ye, yapay zekâ NİKO eşlik eder. Eleni Trabzon'u sorar; NİKO coğrafyayı, balıkları, iklimi anlatır. Eleni bu cevaptan hoşlanmaz ve "Bana insanları anlat," der. Çünkü medenî

özne için asıl mesele yine mekân değil, insandır. NİKO'nun Karadeniz insanına dair tarifi ise dikkat çekicidir: Sıcakkanlı, açık sözlü, inatçı; öfkesi de neşesi de yüksek ve *her durumda kendini haklı gören* bir karakter. Bu "haklılık" hâli, hukuka ya da kurala değil, doğrudan tepkiye dayanır. Eleni, daha fazlasını bir Karadenizliye çarptığında öğrenebileceğini ifade eder. Bu sahne mizahi bir dille kurulur ama işlevi öğreticidir. Eleni "öğrenmeye açık" medeni özne olarak karşımızdadır. Karadenizliyle iletişim ise sözle değil çarpmayla mümkün olur. Burada şiddet, pedagojik bir araç hâline gelir.

Anlatı kendini gerçekleştirir ve Eleni araba kullanırken Esme'nin arabasıyla çarpışır ve NİKO'dan şu cümleyi işitiriz: "Tebrikler, ilk Karadenizline çarptın". Bu anda yaşanan sadece bir kaza değil, bir temsil sahnesidir. Eleni'ye çarpan tekil bir kişi değildir; Eleni, "Karadeniz"e çarpmıştır. Bireysel bir davranış, kolektif bir kimliğin yerine geçer. Yanlış, kişisel olmaktan çıkar, kültürel bir norm gibi sunulur. Tartışma başlamadan hüküm verilmiştir: Esme haklıdır. Aslında yol Eleni'nindir ama suç yine de ondadır. Çünkü bu topraklarda hak, kuraldan değil sesten ve öfkeden doğar. Esme'nin tüfeğini çıkarıp Eleni'nin arabasına el koymasıyla ise tartışma tamamen biter. Medenî dil susar, güç konuşur ve Eleni durumu kabullenir: "NİKO doğru demiş".

Diziyi izlememiş olanlar için belirtmekte fayda var ki buraya kadar anlattıklarımız, dizinin yaklaşık iki buçuk saat süren ve sosyal medyada otuz beş milyondan fazla izlenen ilk bölümünün sadece ilk on beş dakikasında yaşanılanlardı. Eleni bu noktadan sonra artık yalnızca hırçın bir doğanın değil, aynı zamanda kuralsızlığın ve kanunsuzluğun da içine girer. Kan davası, kan hakkı ve bedel ödetme gibi pratikler, hukukun yerini almış kadim bir düzenin parçası olarak sunulur. Adam kaçırmadan yaralamaya, on binlerce dönümlük çaylıkların yakılmasından fabrikaların kundaklanmasına; keçi sürülerinin zehirlenmesi, evlere dinamit yerleştirilmesi, çocuk kaçırma ve nihayet kadın cinayetine kadar uzanan bir şiddet sarmalı anlatının olağan akışı hâline gelir.

Bu şiddet evreni içinde Eleni'nin konumu giderek berraklaşır: O, seyircinin ahlaki gözüdür. Eleni'nin her koşulda hayat kurtarma ısrarı bu düzenin içinde bir istisna, hatta yer yer bir tuhaflık gibi algılanır. Nitekim Furtuna köyü doktoru Oruç'un ona alaycı bir tonla "medenî" demesi boşuna değildir. Medenilik burada bir övgü değil, yerel düzenle uyumsuzluğun adıdır; bir mesafeyi işaret eder. Aynı şekilde Eleni'nin sabah koşuları ve vejetaryenliği de modernlik ve medenilikle özdeşleştirilir ve alay konusu edilir. Ancak ne zaman ki Eleni, adalet adına karşı tarafa zarar verebilecek bir eyleme yönelir, anlatı bu anları özellikle karizmatik ve "havalı" bir dille sunar. O anlarda Eleni "bizden" birine dönüşür gibi hissederiz. Oysa bu yakınlık sahicilikten değil, temsilin kurduğu bir yanılsamadan ibarettir. Şiddet burada bir sapma ya da çelişki olarak değil, meşruiyet kazanan bir adalet biçimi olarak estetize edilir. Çünkü şiddetin meşruiyeti Batı'nın ahlak terazisine bağlıdır.

Tam da bu noktada, anlatının kendine tanıdığı rahatlığı biz de ödünç alalım ve küçük ama bilinçli bir cüret gösterelim. Anlatının bize yaptığını biz de anlatıya yapmayı deneyelim. Eleni, Karadeniz'e çarparak "öğreniyordu"; biz de Eleni üzerinden Batı'ya çarpalım. Herhalde kimse buna kızmaz. Zira sert bir hesaplaşma değil bu, ama kaçınılmaz bir temas, yapacak bir şey yok.

Şiddetin, adalet, demokrasi, ilerleme gibi farklı isimlerle maskelenmesi tesadüf değildir. Bu, Batı'nın seküler hümanizminin tanıdık bir refleksidir. Dizide Eleni'nin şiddeti "zorunlu", "akılcı"

ve "haklı" olarak sunulurken, karşısındaki herkesin şiddeti ilkel, kontrolsüz ve barbar olarak kodlanır. Çünkü onlar "yerli"dir. Sartre'ın tespiti tam da bu noktada kendine yer bulur: Sömürgeci Batılının dışında kalanlar ne insandır ne de hayvan; sadece yerli: "*Dayak yemiş, kötü beslenmiş, hasta, korku içinde, (...) bir tembel, içten pazarlıklı ve hırsızdır, neyle yaşadığı belli değildir ve yalnızca şiddetin dilinden anlar.*" Batılı, bu yüzden şiddet dilini kullanmaya neredeyse mecbur kalır. Tıpkı Eleni'nin mecbur kaldığı gibi. Neyse ki *şiddet, ötekilerin kişiliğini bozarken insan olan Batılıların hümanizmini hiç etkilemez.* Eleni de dizinin tek barışçıl, sevecen, merhametli ve sempatik karakteri olmaya devam eder. Buradaki ahlaki fark davranışta değil, failde kurulur. Mesele şiddetin varlığı değil, kimin elinde meşru sayıldığıdır. Merhamet evrenseldir; ancak kimi coğrafyalarda askıya alınabilir. Bu yüzden Batı hümanizmi masum bir insan sevgisi değil, seçici bir ahlak biçimi olarak işler. Kimin hayatının kurtarılmaya değer olduğu, kimin ölümünün anlatının dışında bırakılabileceği baştan bellidir. Batı'nın hümanist dili, Gazze'de susar; Bosna'da geç kalır; Sudan'da ise hiç konuşmaz. Hayat kutsaldır ama herkes için değil; şiddet yanlıştır ama herkes uyguladığında değil.

Şiddetle birlikte anlatının bir diğer kritik ekseni ise inançtır. bütün bu karanlık tablo içinde Eleni'yi ayakta tutan şey yalnızca aklı değil, inancıdır da. En kritik anlarda çözüm hep Eleni'nin zekâsından gelir; fakat bekleyiş anlarında onu sükûnete çağıran, Meryem Ana'ya yönelen dualarıdır. Hristiyanlık, dizide başından itibaren dinginliğin, merhametin ve ahlaki tutarlılığın zemini olarak kurulur. Buna karşılık Karadeniz'de İslam neredeyse görünmezdir. Birkaç kez namaz kıldığını ve dua ettiğini gördüğümüz tek karakter olan doktor Oruç ise ahlaki bir merkez oluşturmaz; aksine giderek daha tutarsız ve hesapçı bir figüre dönüşür. Bu kadar yozlaşmaya Eleni bile "Benim bildiğim İslam bu değil," diye itiraz eder. İnançların temsiline dair bu asimetri, izleyiciye dolaylı ama güçlü bir değer hiyerarşisi dayatır.

Peki gerçekten Hristiyanlık, dizinin sunduğu kadar sükûnetli ve hoşgörülü bir inanç mıdır? Eleni'nin temsil ettiği Ortodoks Hristiyanlık, tarih boyunca inancın farklı yorumlarına alan açan masum bir vicdan geleneği midir? Eğer Eleni, Trabzon'un sisli yaylaları yerine Orta Çağ Avrupası'na düşseydi; Katolik mezhebi dışındaki neredeyse hiçbir inanca yaşam hakkı tanımayan, modern Batı dünyasının siyasal ve ahlaki temellerini atan Papa III. Innocentius ile karşılaşsaydı, acaba yine aynı cümleyi kurabilir miydi? **"Bre siz hepiniz deli!"** Hiç sanmıyorum.

Zira son dönemde oldukça ses getiren Prof. Dr. Şener Aktürk'ün de çalışmalarında işaret ettiği üzere, Batı Avrupa'da modern dünyanın temelleri; Papa III. Innocentius döneminden itibaren şekillenen, tek inanç ve tek mezhep fikri üzerine kurulmuştur. Bu düzen, çoğulculuğu değil, dışlamayı; birlikte yaşamayı değil, tasfiyeyi; barışı değil, tarihsel olarak en sert şiddet rejimlerini üretmiştir. Haçlı seferlerinden mezhep savaşlarına, sürgünlerden yakılan şehirlere, soykırımlara kadar uzanan bu miras, Batı hümanizminin hiç sevmediği ama vazgeçemediği bir arka plandır. Bu yüzden Eleni'nin Karadeniz'e yönelttiği teşhis, belki de en çok bu tarihsel merkeze döndürüldüğünde anlam kazanır. Çünkü hoşgörü, Batı modernliğinin kurucu ilkesi değil, birlikte yaşayamamak daha maliyetli hâle geldiğinde benimsenen bir zorunluluktur.

Bu diziyi yalnızca bir dizi olarak izlemek elbette mümkün. Ancak gördüğümüz, duyduğumuz ve tekrar tekrar maruz kaldığımız her anlatı, bilinçdışımızda bir dünya tasavvuru inşa eder. Senaristlerin burada tercih ettikleri çerçevenin bilinçli olup olmadığını bilmiyoruz. Bilinçliyse sorunludur, bilinçsizse daha da sorunludur. Çünkü bu durumda anlatının ardındaki kültürel ve ideolojik bagaj, denetlenmeden ve sorgulanmadan kendini yeniden üretmiş demektir.

Üstelik bu anlatı, herhangi bir platformda değil, devletin kanalı olan TRT'de yayımlanmaktadır. Bu da meseleyi bireysel estetik tercihlerden çıkarıp kamusal sorumluluk alanına taşır. Aynı kanalda salı günü, Fatih Sultan Mehmed'in büyük bir inanç ve azimle Trabzon'u fethedip Pontus Rum'un zulmüne son verişi gururla anlatılırken; cuma günü yine aynı kanalda Trabzonluların genç bir kızın ağzından Rumca vahşi, deli, barbar gibi hakaretlere maruz kalması yalnızca yaman bir çelişki değil, aynı zamanda kabul edilemez bir zihinsel kopuştur. Bu kopuşu normalleştirmek, Eleni'nin teşhisini haklı çıkarmak anlamına gelir. Hele ki Yunanistan, İsrail ve Kıbrıs Rum Kesimi'nin Akdeniz'de Türkiye'ye karşı ittifak kurduğu şu günlerde aklımızı başımıza almamız gerekir.

Öte yandan seyirci olarak da her hikâyeyi bize aitmiş gibi içselleştirmemek gerekir. Dizide kurulan Karadeniz temsili, gerçekle neredeyse hiçbir noktada örtüşmez. Bu durumdan Karadeniz insanı da oldukça rahatsız. Sadece bozuk şive ya da orantısız şiddet meselesi değil. Gündelik hayata ilişkin olmazsa olmazları da kaçırıyor dizi. Örneğin gerçek bir Trabzonlunun tespit ettiğine göre Trabzonspor'un konuşulmadığı tek bir gün geçmezken, dizide ne bir maç izlendiğini ne bir forma giyildiğini görürüz. En özgün, en üretken zihinlerin bu coğrafyadan çıktığı bilmemize rağmen bu tarz meşgaleleri olan hiçbir karaktere rastlamıyoruz. İnanç söz konusu olduğunda ise Karadeniz, Türkiye'nin en muhafazakâr bölgelerinden biridir; "Of direkt Allah'a bağlıdır" şakası bile bu bağlılığın halk arasındaki ifadesidir.

Dolayısıyla burada mesele Karadeniz'in ne olduğu değil, anlatının onu neye dönüştürdüğüdür. Bu nedenle, diziyi yalnızca dramatik bir kurgu olarak değil; hangi hayatların "medenî", hangilerinin "ıslah edilmesi gereken" olarak tasnif edildiğini gösteren ideolojik bir metin olarak da okumak gerekir. Aksi hâlde, şiddeti estetize eden bu anlatı yalnızca ekranda kalmaz; sessizce zihinlerimize yerleşir ve aynada gördüğümüzü sevemez, kendimize yabancılaşırız.

Aslında dizide tartışmaya açık daha birçok mesele var ama bana ayrılan sayfaların sonuna geldik. Yine de son olarak bir şeyi sormadan geçemeyeceğim: Bu hikaye başka türlü anlatılamaz mıydı? Eleni Trabzon'a geldiğinde son derece kültürlü, gelişmiş, medeni, sıcak kanlı insanlarla karşılaşamaz mıydı? İslam'ı tanıyıp hatta Müslüman olup bu coğrafyada sahici bir ahlaki zeminle temas edemez miydi? Medeniyetler çatışması diye pazarlanan gerilim, bir medeniyetler ittifakına dönüşemez miydi? Elbette dönüşebilirdi. Ancak o zaman yıllardır alışageldiğimiz Batı merkezci üstünlük anlatısı çökerdi. Çünkü Batı, kendini hep karşısına bir "öteki" yerleştirerek kurar ve öteki ortadan kalktığında, üstünlük anlatısı da anlamını yitirir. Konstantin Kavafis'in dizeleri bu noktada meseleyi çok güzel özetler: "Peki biz ne yapacağız şimdi barbarlar olmadan? / Bir çeşit çözümdü onlar sorunlarımıza." Barbarlar yoksa hikaye de yoktur. Durgun bir denizi kim izlemek ister?..

Dolayısıyla burada mesele Karadeniz'in ne olduğu değil, anlatının onu neye dönüştürdüğüdür. Bu nedenle, diziyi yalnızca dramatik bir kurgu olarak değil; hangi hayatların "medenî", hangilerinin "ıslah edilmesi gereken" olarak tasnif edildiğini gösteren ideolojik bir metin olarak da okumak gerekir. Aksi hâlde, şiddeti estetize eden bu anlatı yalnızca ekranda kalmaz; sessizce zihinlerimize yerleşir ve aynada gördüğümüzü sevemez, kendimize yabancılaşırız.

“Hepimiz Ebû Ubeyde’yiz!”

Mustafa ÖZEL
Prof. Dr., FSMVÜ

Filistin, kanayan bir yara olarak yüz yılı aşkın bir süredir gündemimizin ilk sırasındaki yerini koruyor. Etrafı bereketli kılınan bu topraklar insanlığın, dünyanın merkezi. Birçok peygamber buradan çıkmış, burayı yurt edinmiş, bu coğrafyada yaşayanlara manevi ve ilahi bir ruh üflemiştir. Peygamberler diyarı olan bu topraklar kötülerin, kötülüğün, kötücülüğün de yuvası olmuştur. Hak ve hakikatin batılla, doğrunun yanlışla, güzelin çirkinle mücadelesi, en sert ve en çetin şekliyle burada cereyan etmiştir.

Peygamberimiz Efendimiz Muhammed (s.a.v.) ile birlikte yeniden ve bir daha şereflenen bu mukaddes belde, Haçlıların elinde kaldığı zaman dilimi hariç, Müslüman’ın, Hıristiyan’ın, Yahudi’nin birlikte yaşama imkânı bulduğu yer olmuştur. Siyonizmin ihdası bu toprakların huzurunu kaçırmış, yıllardır birlikte yaşayan çeşitli din ve mezheplere mensup insanlar arasındaki ahengi bozmuştur. O ahenk, hâlâ yoktur. Birinci Cihan Harbi sonrasındaki İngiliz işgali ve manda yönetimi, o ahengi tarihin derinliklerine gömmüştür.

Yahudilerin “tanrının seçilmiş milleti” oldukları safsatası siyonistleri azdırmış, bu azgınlıklara karşı bölgedeki Müslümanlar haklı olarak direniş göstermiştir. Bu direniş, yaklaşık 130 yıllık bir geçmişe sahiptir. Direnen isimler değişmiş, ancak direniş kesintisiz devam etmiştir. Direnenler kimi zaman İzzeddîn Kassâm kimi zaman Emin el-Hüseynî kimi zaman Yâsir Arafât kimi zaman Şeyh Ahmed Yâsîn etrafında toplanmışlardır. Her direniş liderinin çevresinde etkin bir direniş halkası ve lider özellikleri taşıyan dava adamları var olagelmiştir. Lider kültünden ziyade ekip ruhu başat bir unsur olmuştur. Liderler ölünce, mücadele ve mukavemet devam etmiştir.

14 Aralık 1987 tarihinde HAMAS’ın (Hareketü’l-Mukâvemeti’l-İslâmiyye: İslami Direniş Hareketi) kurulmasıyla Filistin’deki direniş yeni bir boyut kazandı. Direnişin öncülüğünü uzun yıllar sosyalist, laik, milliyetçi yönleri ağır basan FKÖ (Munazzametü’t-Tahrîri’l-Filistîniyye: Filistin Kurtuluş Örgütü) yaptı. Birçok örgütü içinde barındıran FKÖ’nün ana omurgasını Fetih (el-Feth) oluşturuyordu. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte dünyada siyasal ve toplumsal manada büyük değişimler meydana geldi. Söz konusu dönemde daha çok sosyalizm ve komünizm karşısında konumlanan/konumlandırılan İslami hassasiyeti baskın ve ön planda olan kişi ve gruplar, kendilerini daha dini/İslami bir kimlik

ve amaçla ortaya koydular. HAMAS bu yeni dönemde Filistin'de, halk nezdinde büyük bir karşılık buldu. Özellikle Gazze Şeridi açısından durum daha belirgindi. FKÖ'nün ve Batı Şeria merkezli Filistin devletinin terör devleti İsrail'le olan ilişkileri, HAMAS'a olan teveccühü artıran sebeplerin başında geliyordu. Hareket, yüz yılı aşan direniş tecrübesini iyi okumuştu.

HAMAS zamanla iç ve yan birimler oluşturmuştu. Bunların başında adını, yukarıda ismini zikrettiğimiz İzzeddîn Kassâm'dan alan ve HAMAS'ın askeri kanadını oluşturan İzzeddîn Kassâm Tugayları gelmekteydi. Sıkı bir teşkilat olan Kassâm Tugayları, 90'ların ilk yıllarında kuruldu. 28 Eylül 2000 tarihinde İsrail'in eski başbakanlarından Ariel Şaron'un Mescid-i Aksâ'yı ziyaret etmesi, İkinci İntifada'ya, diğer adıyla Aksa İntifadası'na yol açtı. Bu olay HAMAS'ın, İzzeddîn Kassâm Tugayları'nın dünyada daha bilinir olmasını sağladı.

Dünya, Ebû Ubeyde'yi Ekim 2004'te 17 gün süren "Öfke Günleri" operasyonuyla tanıdı. Esas tanınması ise 25 Haziran 2006 tarihinde İsrailli asker Gilad Shalit'in tutsak edildiğini resmî bir açıklamayla duyurmasıyla oldu. 2014'te Şaul Aron adlı İsrail askerinin esir alındığını duyurduğunda neredeyse onun ismini bilmeyen kimse kalmamıştı.

O günlerden şehadetine kadar Ebû Ubeyde'nin kim olduğu konusunda birçok spekülasyon yapıldı. Ancak bunların hepsi havada kaldı. Şehadetinden sonra ortaya çıkan bilgilerde, o kimliği belirsiz kişinin halkın içinde normal bir hayat sürdüğü anlaşıldı. Gazze İslam Üniversitesi'nde, "Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam Arasında Arz-ı Mukaddes (Kutsal Topraklar)" adlı yüksek lisans tezini 2013 yılında bitirdiği görüldü. 656 sayfa olan tezde, 276'sı basılı, 25'i elektronik olmak üzere toplamda 301 kaynak kullanılmıştı. Doktora öğrencisi olduğu da ortaya çıkan bilgiler arasındaydı.

Ebû Ubeyde, 7 Ekim 2023 Cumartesi günü başlayan Aksâ Tufanı Operasyonu'yla birlikte dünya gündemine oturmuştu. Operasyonun ilk aylarında düzenli olarak yaptığı basın açıklamaları, dünya kamuoyu tarafından heyecanla beklenir olmuştu. Bu açıklamalarda o, hem başta Gazzeliler olmak üzere Filistinlilere, Filistin davasına sahip çıkan bütün insanlara teşekkür ediyor, hem de yaşanan son gelişmeler hakkında bilgi veriyordu. Yaklaşık 15-20 dakika süren bu konuşmalar, bir ayet-i kerime merkeze alınarak ve başka ayetlerle de desteklenerek yapılıyordu. Açıklama metinlerinin bir ekip tarafından hazırlandığı açıktı. Muhteva çok sağlam, mesajlar net ve anlaşılır idi. Konuşmalarda Gazzelilerin motivasyonunu sağlama niyet, gayret ve çabası ön plandaydı. Çünkü bölgede yaşayan halkın desteği olmazsa bunların yapılma imkânı yoktu.

Adının Huzeyfe Kehlût (doğumu: 11 Şubat 1985), künyesinin ise Ebû İbrahim olduğunu öğrendiğimiz Ebû Ubeyde kimdi? Ebû Ubeyde, şehadetinden sonra anlaşıldığı kadarıyla Kassâm Tugayları tarafından oluşturulan anonim bir kimlikti. Bunu, onun ve diğer mücahidlerin şehadet haberini veren yeni askeri sözcünün adının da Ebû Ubeyde olmasından anlıyoruz. Muhtemel ki o da şehadet mertebesine ulaştığında, yeni gelen sözcü de Ebû Ubeyde olacak. Yani Ebû Ubeydeler bitmeyecek. O zaman hepimiz şöyle haykıralım: "Hepimiz Ebû Ubeyde'yiz!"

Yazımıza, komutan Ebû Ubeyde'nin her konuşmasının sonunda tekrar ettiği, dinleyenlerin ve izleyenlerin zihinlerine çakılan şu kelimelerle nihayet verelim: "Bu bir cihaddır; sonu ya galibiyet ya şehadettir." O, çok arzuladığı şehadet mertebesine erdi. O ilk değildi, son da olmayacak. Şehîdler kervanı, kıyamete kadar yoluna devam edecek.

Önden gidenlere selam olsun!

Sosyolojileri Değiştiren Tarihî Örnekler ve Bu Bağlamda Gazze'nin Geleceğe Açtığı Pencere (II)[1]

Yusuf YAZAR

Yazının birinci bölümünün giriş kısmında, sosyolojik yapı ve tutumlarda değişimleri oluşturan bir olgu olarak toplumun, özellikle ekonomik boyutlu büyük, zenginleşme olarak ifade edilebilecek bir sıçrama yapmasına vesile olacak, fark oluşturucu ve oyun değiştirici bir teknoloji geliştirilmesi ya da büyük bir yer altı zenginliğinin keşfedilip kendisinden yararlanılmasının mümkün kılınması durumlarını bir alt başlık olarak zikretmiştik. Bunun son iki yüzyılda yaşanmış en önemli örneklerinden birisi Arap yarımadasındaki petrol ve doğalgaz rezervlerinin keşfidir[2]. Tabii, petrolün motorlu kara, deniz ve hava araçlarının geliştirilmesiyle bu keşiflerin asıl anlamını kazanmış olduğunun, doğal gazın da ancak boru hatlarıyla taşınabilmesinin mümkün hâle gelişiyle öneminin yükselmiş olduğunun altı çizilmesi gerekir. Suudi Arabistan özelinde petrol keşfine dair ilginç bir durum, buradaki petrol keşfinin aslında, çok ihtiyaç duyulan su kaynağı aramaları sırasında yapılmış olması dolayısıyladır; yıllar içinde petrolün sağladığı zenginlikle deniz suyunun arıtılarak şehir şebekelerine verilebilmesi, o ilk su kaynağı arayışlarının da karşılık bulmasını sağlayabilmiştir.

1 Yazının birinci bölümü İnsicam Dergi'nin Aralık 2025 sayısında yayınlanmıştır.

2 Ortadoğu'da ilk petrol keşfi 1908'de İran'da, daha sonra 1923 yılında Irak topraklarında yapılmıştır. Arap yarımadasındaki petrol keşifleri ise 1932'de Bahreyn'de, 1938'de ise Kuveyt ve Suudi Arabistan'da olur. Basra Körfezi içindeki ilk büyük petrol keşfi ise 1959 yılındadır (aynı yıl Libya'da da ilk petrol keşfi yapılır). Bknz. *Ortadoğu'nun Son Yüzyılı*, BüyüyenAy Yayınları.

Arap yarımadası geneli açısından bakıldığında (dolayısıyla hem bölge ülkelerinin o tek kaynağa olan bağımlılığı açısından ve hem de küresel büyük güçlerin o bölgeye ihmal edilemez ve rakip güçlere bırakılamaz önemde nüfuz bölgesi olarak bakmaları açısından) , zenginliğin neredeyse tek kaynağı olan hidrokarbon (petrol ve doğal gaz) rezervlerinin orada bulunuyor oluşunun bölge ülkeleri için gerçekte ve hangi şartlarda ne kadar lütuf olduğu ya da olabileceği ya da bir imtihan sebebi olup olmadığı soruları, bölgeye ilişkin bazı siyasî gelişmeler yaşandığında hemen akla gelen soruların önde gelenlerindendir. Bu şekilde, sahip olunulan büyük ve yaygın bir yer altı varlığının keşfedilip kendisinden yararlanılarak elde edilen zenginliğin ne ölçüde o varlığın bulunduğu bölge topluluklarına yansıdığı ya da yansıyabileceği açıktır ki doğrudan o coğrafyaya hükmediyor görünen yerel hükümranlığın ne derece gerçekten bağımsız ve güçlü bir siyasî irade olduğuyla ilgili olduğu kadar, bu rezervleri değerlendirme birikimine, gerekli teknolojilere ve gerekli nitelikli insan gücüne ne kadar sahip olduğuyla da ilgilidir. Bu konudaki bir değerlendirmenin bölge devletlerinin kuruluş tarih ve maceralarının ve dolayısıyla kurucu isim ve çevrelerinin belli adreslere daha kuruluş döneminden fazlasıyla borçlanmış (ya da bağlı hâle gelmiş) olup olmadıklarının da hatırlanmasına yol açmasıysa kaçınılmazdır. Dolayısıyla böyle bir değerlendirme, dünyanın hiçbir köşesinin, özellikle de petrol ve doğalgaz kaynaklarını kontrol ediyor olmanın 'stratejik' addedildiği bir dönemde, büyük güçlerin böyle bir bölgeyi kendi menfaatleriyle ilişkilendirme tutum ve çabalarının dışında tutmayacak oldukları gerçeğini içermek durumundadır. Sonuç olarak bilgilerimize yansıyan durum ve Arap yarımadası örneği de dâhil olmak üzere, yerel hükümranlıkların 'diklenmek' şöyle dursun, 'dik' durmakta zorlandığı birçok benzer coğrafyada olan şey, büyük güçlerin doğrudan ya da dolaylı, çeşitli tarz ve yollarla oralarda ortaya çıkan zenginliklerden büyük bir pay (aslındaysa büyük payı) aldıklarıdır.

Bu bağlamda, âni zenginleşmenin, en üst siyasî gücü tasarruf edebilme durumuna benzer şekilde, toplumsal davranış kalıplarını zorlayacak derecede yozlaştırıcı ya da ahlâken zehirleyici bir etkisinin toplum düzeyinde de yaşanabileceğinin ve öyle bir durumda idealist görüş ve tutumların zemin kaybedeceğinin altı çizilmelidir.

Bir diğer zenginlik ve güç sahibi kılabilecek olan şey, oyun değiştirici ve toplumların hayat tarzını çok köklü bir biçimde etkileyen bir teknolojiyi geliştirerek ona sahip olmaktır. (Bu kategoride, tarihin muhtemelen en önemli teknolojik gelişmesi olan buharın makineye uygulanmasının, buharlı makinelerin ortaya çıkmasının, buharlı gemilerin ve trenlerin hayatın hızını değiştirmesinin küresel çapta bütün bir hayat tarzını ve toplumsal ilişkileri etkileyip farklılaştırmış olduğunu vurgulamak uygun olur). Burada Petrol ve doğal gaz örneği üzerinden söz etmeyi sürdürürsek, genellikle teknolojileri geliştirme birikim, imkân ve zeminine de sahip ülkeler olan büyük güçlerin elinde bulunan teknolojiler (ve zaten önemli ölçüde bu sayede 'büyük güçtürler) nedeniyle, rezervler Suudi Arabistan, Katar, Kuveyt ve BAE topraklarında olsa da, ürünlerin kullanılabilir hâle gelmesi için gerekli sondaj, üretim ve sonrası depolama ve taşıma gibi safhalarda 'yabancılar' (yani 'gelişmiş' büyük güç olan ülke merkezli büyük şirketler) devrede ve inisiyatif sahibi durumda olurlar. Ve hatta, uzman kilit personel de yine o gelişmiş ülke kimliğini taşır ve zaten bu rezervlere ilişkin tüm çalışmalar (kritik ve hatta stratejik bir boyutu da olan üretim planlaması dâhil), arama safhasından itibaren Batılı büyük petrol ve doğal gaz şirketleriyle paylaşım esaslı kurulan ortaklıklar aracılığıyla yapılmaktadır ve dolayısıyla sonuçta, elde edilen gelirin çok önemli kısmı (aslında büyük kısmı) o Batılı şirketler üzerinden aidiyetleri söz konusu olan ülkelere transfer edilir. Son bir cümle ise, bu güçlü ülkelerin, zenginliğin (petro-dolar[3]) mahallinde kalan kısmın önemli bir parçasını da oraya yapılan silah, mühimmat ve modern ekipman ihracatıyla büyük ölçüde emmekte olduklarıdır. O da yetmez; yakın dönemde görmüş olduğumuz gibi (ve devamı da gelecekmiş gibi görünen), bu güçlü ülke dün-

3 Petro-dolar, petrol ihraç eden ülkelerin satışlarından elde ettiği dolar geliri anlamında kullanılan bir tabirdir.

yaya vaziyet etme gücüne sahip bir pozisyonda olan bir süper güç ise, pekâlâ arada bir, hesapları dengeleyici ve telafi edici haraçları yerel hükümranlıklardan ya da ilgili yerel şirketlerden uygun zarflarda talep edebilmektedir.

* * *

Tarihinde, Yahudi toplumunun sosyolojisini etkileyen olay ve süreçler kitap boyutundaki bir çalışmaya konu ve muhteva sağlayacak zenginliktedir. Onların sosyolojik ayarlarının arka arkaya risaletle görevlendirilmiş peygamberlerle sağlıklı bir çizgiye çekilmeye çalışılmış olduğunu görmek bizi doğal olarak arka arkaya tekrarlanan bir ilâhî uyarı ve rehberliğe ihtiyaç duyuracak sapma eğilimlerine ve iflah olmazlıklarına işaret ettiği düşüncesine götürür. Nitekim, daha Hz. Musa'nın peygamberliği döneminde 'altın buzağı putu' sapmasının vuku bulduğunu biliyoruz. Roma dönemi öncesinde ve sırasında yaşamış oldukları toplu sürgün, Romalılara karşı sürdürdükleri isyanda İsevîler tarafından yalnız bırakılmış olmaktan ve sonunda 73 yılında vuku bulan *Masada* toplu intihar olayı ve daha sonraki kovulma olayı muhakkak ki genel Yahudi sosyolojisi üzerinde derin travmatik izler bırakmıştır. Bilindiği gibi Yahudiler, Judaea'daki ayaklanmalarını müteakip Romalılar tarafından 132 yılında sürgün edilir ve Kudüs'te iskânları yasaklanır; sonraki dönemde Yahudiler her yerdedirler, doğuda Irak, İran ve Türkistan topraklarında, güneyde Yemen'de, kuzeyde Rus topraklarında, batıda kuzey Afrika'da ve İspanya Müslümanlar tarafından fethedildiğinde de oradadırlar. Müslümanların egemen oldukları topraklarda belli bir güvenlik ve rahatlık içinde olsalar da Avrupa'da *lanetli* muamelesi görmüş ve dışlanmışlardır. Çok yakın dönemlere kadar yüzlerce yıl Avrupa ülkelerinde 'parya', 'yabancı' ve 'tehlikeli unsur' gibi hor görücü ve dışlayıcı sıfatlarla anılmaları ve yer yer daha sert nefret söylemlerine konu edilmeleri nadir görülen bir şey değildi. Müslümanların yansıra 15. yüzyıl sonlarında (1492) Yahudilerin de İspanya'dan kovuluşları yeni bir göç sebebi olur. Avrupa'da yüzyıllarca süren yaygın anti-semitik rüzgârlar altında Endülüs'ten göçüp gelen Yahudiler Avrupa'da sıcak karşılanmazlarken (ve hatta İngiltere gibi bazı ülkelerden topluca kovulurlarken), sadece tekbir seslerinin yükseldiği coğrafyalarda kendilerini güven içinde bulmaları, garip bir biçimde de olsa Yahudi sosyolojisinde şöyle ya da böyle Müslüman toplumlara dair olumlu iz bırakmış olsa gerektir diye düşünülse de, bunun bir garantisi yoktur; çünkü burada, tarihî bir gerçeklik olarak minnet duygusunu taşıyamamış olan Yahudi toplumundan söz ediyoruz. Başlangıçta 132 yılındaki 'Üçüncü Sürgün'lerinde Romalıların onlara koyduğu Kudüs'te iskân yasağını İslâm Halifesi Ömer'in kaldırmış olmasını (636) bu bağlamda onların nasıl değerlendirdiğinden de çok emin olmamak gerekir. Ve aslında, özelde Kudüs (genelde de Filistin) Yirminci Yüzyılın ilk çeyreğine kadar (On ikinci yüzyıl başından itibaren parçalı olarak ve giderek küçülen alanlarda yer yer ve yaklaşık 190 yıl boyunca süren Haçlı hükümranlıkları dönemi dışında[4]) yüzyıllarca Yahudiler için de bir barış yurdu olarak kalmıştır.[5]

Yüzyıllarca sürdürmüş oldukları anti-semitik uygulamaların bir kefareti ve belki biraz da onları kendi topraklarından uzak tutma arzusunun yansıması olarak Batılı büyük güçlerin, himâye ve desteğiyle Birinci Dünya Savaşı yıllarında Balfour Deklarasyonu (1917) ile Filistin'de bir Yahudi devleti[6] için resmen başlayan çalışmalar Filistin'e yoğun ve sistematik Yahudi göçünün organize edilmesi ve bölgede Yahudi örgütlenmesinin sağlanmasıyla 1948 yılında hedeflenen sonuca ulaşsa da, kuruluşu gerçekleşen Yahudi devletinin yine aynı Batılı güçlerin destek ve himâyesi altında sürekli genişleyiş girişimlerini devam ettirerek çevresindeki ülkeler aleyhine toprak kazanma çaba ve süreci, mevcut ve muhtemel sonuçları dolayısıyla üzerinde özellikle durulması gereken bir süreçtir.

Filistin'de bir Yahudi devletinin (bugünkü İsrail'in) kurulma kararını verip bunu gerçekleştirmeleri için siyonistlere gereken her türlü desteği sağlamış olan Batılı güçler nihâî bir barış ve huzur ortamının mümkün bir ihtimal olmaktan çıkmış olmasını tasar-

4 Kudüs özelinde Haçlı hükümranlığı önce 90 yıl sürmüş ve bir süre sonra 10 yıl süren bir Haçlı kontrolünde kalış daha söz konusu olmuştur.

5 Bu bağlamda, ABD Başkanı Trump'ın 'üç bin yıldır Ortadoğu'ya ilk defa barış getirdim' sözü ancak Siyonist Yahudi bakış açısıyla ve o da ancak bir dereceye kadar anlamlandırılıp yorumlanabilmesi mümkün görünmektedir.

6 Genel olarak Yahudi toplumun tarih içerisindeki macerası ve Filistin'de Yahudi devleti kurulma süreciyle ilgili olarak bknz. *Başlangıcından Bugüne Ortadoğu* (BüyüyenAy Yayınları).

lamış gibidirler. Bir kaos şemsiyesi altına alınmış durumda olan bölge olup-bitmiş olanla olduğu kadar, olup-bitecek olanla da geniş coğrafyalar boyunca sosyolojileri etkileme potansiyelinde olacaktır.

Batılı büyük güçler açısından Filistin'de bir Yahudi devleti projesinin amacı tabii ki yalnızca bir 'kefaret' ve Yahudileri batılı büyük güçlerin kendi yurtlarının uzağında tutma arzusuyla sınırlı değildi; yer altı zenginlikleri zâhir olmuş Ortadoğu bölgesinde, kültürel farklılıkların emperyalistlere ilişkin kuşkudan tümüyle âzade olamayacak olan bölge aktörlerine kıyasla bölgeye ilişkin tasarı ve politikaların icrasında daha güvenilir olan bir müttefik-aktör gerekliydi. Zamanı geldiğinde, coğrafyadaki tasarrufları yeniden biçimlendirebilmek için bölgenin istikrarıyla oynanabilmesinde ve duruma göre kendisine tahrip ve yok etme misyonları yüklenebilecek kullanışlı bir aparata sahip olmak bu Yahudi devleti tasarısının belki de en temel biçimlendirici motifiydi. Bu tür hizmetlerin beklenebileceği böylesi bir aparat Batılı büyük güçler açısından tabii ki sürekli bir desteği ve hatta şımartılmayı hak ediyordu. Diğer taraftan, batılı ülkelerde önemli alanlarda (finans, medya, üniversite, vd.) yerini sağlamlaştırmış siyonist Yahudi varlığı, duruma göre bir iç politika aktörü olarak da ihtiyaç duydukları rolü oynayabiliyordu. Bu nitelikleriyle, en pervasız ve yok edici misyonları üstlenmekten kaçınmayan ve bu tutum üzerine kendi geleceğini kurduğunu hayal eden böyle kullanışlı ve güçlü bir siyasî aparatı dünyanın müzahir güçlerinin kendi yanında ve elinin altında tutma arzusu çok da anlaşılmaz değildir. Ama bölgede bir şekilde kökleştirilmiş olan, hukuk tanımayışı itibariyle pervasız ve her tür vahşeti işlerken duyarsız olan yapısıyla Batılı emperyal gücün acımasız sopası olma rolünü benimsemekle bu siyasî yapının aktörlerinin dünya ma'şeri vicdanında kanamalara sebep olması ve anti-semitik rüzgârları canlandırılması çok da beklenmedik bir şey değildir ve görünüşe göre bu, Batılı efendilerin çok da umurunda değildir. Yahudi kamuoyu ve özellikle de aydınlarının, kendilerini temsil ediyor görünen bugünkü siyasî temsilci çevrelerin tarz-ı siyasetlerinin ve birlikte yaşamak durumunda oldukları bölge devletler, halklar ve özellikle de Filistinliler karşısındaki tutumlarının çok geniş bir coğrafyada toplumların bakış ve tutumlarını radikal bir biçimde etkileyip farklılaştıracağını görmemeleri çok mümkün değildir. Sözünü ettiğimiz bu etki ve farklılaşma belli bir düzeyde de olsa İsrail devleti için bir beka problemini alevlendirebilecek bir potansiyeli de taşıdığından söz edenler de çok olmayacak bir hususta bahsediyor değildirler.

Totaliter faşist anlayışın bir versiyonu olan *Nasyonel Sosyalist Hitler* yönetiminin vaktiyle Yahudilere karşı yürütmüş olduğu mezalim ve soykırım kampanyası, Filistin'e olan Yahudi göçüne katkısı itibariyle Filistin topraklarında bir Yahudi devletinin kurulması düşüncesi için ana zemini ve harcı sağlamıştı. Ana çizgileri itibariyle benzer şekilde, siyonist Netanyahu yönetiminin Hitler mezalimini fazlasıyla aşmış uygulamalarla eninde sonunda küresel bir anti-semitik çalkantıyı tetiklemeyi başaracak olduğunu ve siyonist Yahudilerin on yıllardır Filistin'de ve son yıllar özelinde Gazze'de sürdürmekte olduğu soykırım girişiminin mirasının da bir Filistin devleti olarak zuhur edecek olduğunu söylemek de bir hayali seslendirmek olarak görünmemektedir.

Sivil toplum sınırları zorlasa ve âleme Dâvudâne salınan bazı hoş sadâlar bulunuyor olsa da ABD himayesindeki siyonist-faşist katliam makinesi karşısında Filistinliler sahada kendilerini hâlâ bir şekilde 'yalnız' bulmakta ve öyle hissetmektedir. Bununla birlikte, fotoğraf böyle görünüyor olsa da maruz kalınan vahşet karşısındaki destansı direniş bir şekilde sürmektedir ve uzun süredir devam ettirilen yıkıcı ve yok edici saldırılar muhtemel ki Yahudi toplulukların sosyolojisini de ve muhtemelen de beklenmedik bir şekilde etkileyip farklılaştıracaktır; çünkü bu edinmekte oldukları miras, yaratılıştan sahip oldukları fıtratlarına tümüyle yabancılaşmamış olan Musevîler için sahiplenilmesi ve taşınması çok mümkün olmayan bir mirastır.

Kassâm Tugayları'nın Yeni Sözcüsü Ebû Ubeyde'nin İlk Konuşması: “Şehîdlere Selam Olsun!”[1]

İNSİCAM

"Mü'minler içinde Allah’a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adağını ödedi, kimi de (bunu) bekliyor. Onlar hiçbir suretle (ahidlerini) değiştirmediler."

Salât ve selam; Allah yolunda hakkıyla cihad eden, Allah yolunda eziyet çekip sabreden ve Rabbinden yardım ve zafer gelen Mücahit ve Şehit Nebi’mizin üzerine olsun. Bundan sonra; Allah’ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Sizleri kerem ve izzet toprağından, cihad, şehadet, arınmışlık ve kibriya toprağından selamlıyoruz. İzzetli Gazze’ye aidiyetimizle övünüyoruz. Onun büyük, mücahit, sabırlı ve ecir bekleyen halkıyla iftihar ediyoruz; peygamberlerin mirasçıları, Hz. Muhammed’in (sallallahu aleyhi ve sellem) torunlarıyla..

Ey insanların en şereflileri, ey en yüceleri, ey Allah’ın beldeleri arasından seçtiği topraklardaki seçkin kulları! Bekleyen ve sözünden dönmeyen ey sadıklar! Sabretmenize karşılık size selam olsun; bu dünyanın sonu (ahiret saadeti) ne güzeldir!

Toprağıyla, suyuyla, semasıyla ve havasıyla Gazze’ye selam olsun.

1 Kassâm Tugayları’nın Yeni Sözcüsü Ebû Ubeyde'nin, ilk sözcü Ebû Ubeyde’nin (Huzeyfe Kahlût) şehîd edildikten sonra yaptığı ilk konuşmadır. Konuşmanın linki: https://www.youtube.com/watch?v=p1H7S8EV_2c

Erkeklerine, kadınlarına ve çocuklarına selam olsun. Direnişçilerine ve kahramanlarına selam olsun. Kayıpların, esaretin, yaraların acılarına ve göçün zorluklarına tahammül ettiğiniz için size selam olsun. Bugün yaşamın zorluğunu ve kışın soğuğunu çekerken size selam olsun; eskiyen çadırlarınıza, hasarlı evlerinize ve yorgun bedenlerinize selam olsun. Fakat ruhlarınız, imanınız, azminiz ve Allah'a olan yakininiz; ızdıraplarınızdan lezzet alan ve düşüşünüzü gözleyen tüm düşmanların ve komplocuların hayal ettiğinden daha güçlüdür. Allah'ın izniyle buna asla ulaşamayacaklar.

Sizler şerefin ta kendisi ve şanlı tarihin başlangıcısınız. Mücahitlerin kanının ailelerinin kanıyla karışması, liderlerin ve ailelerinin her şeyini feda edenlerin saflarının ortasında yer alması ne büyük bir onur ve şereftir! Biz sizdeniz, siz de bizdensiniz. Rabbimizin çağrısına icabet ederek ve katındakini umarak en değerli varlıklarımızı razı olmuş nefislerle birlikte sunduk. Eminiz ki Allah amellerimizi boşa çıkarmayacak ve bu temiz kanlar O'nun katında zayi olmayacaktır. Rabbinize güvenin; devran zalimlerin aleyhine dönecektir, bir süre sonra dahi olsa. Ve sakın Allah'ı, zalimlerin yaptıklarından gafil sanmayın.

Ey halkımızın Gazze'de, Kudüs'te, Batı Şeria'da, işgal altındaki topraklarda ve diasporadaki tüm evlatları!

Ey ümmetimizin her yere yayılmış büyük evlatları!

Ey dünyanın dört bir yanındaki özgür insanlar!

Bugün, işgalcinin geçtiğimiz Mart ayında ateşkesi bozup suç dolu savaşını yeniden başlatmasının ardından salih şehitler kervanına katılmak için; ahitlerine sadık kalarak şehadet şerbetini içen halkımızdan ve kahraman mücahitlerden oluşan büyük bir kafileyi gurur ve onurla muştuluyoruz.

Özellikle Kassam Tugayları'nın savaş meydanında ve komuta-kontrol merkezlerinde, bıkmadan usanmadan görevleri

Toprağıyla, suyuyla, semasıyla ve havasıyla Gazze'ye selam olsun. Erkeklerine, kadınlarına ve çocuklarına selam olsun. Direnişçilerine ve kahramanlarına selam olsun. Kayıpların, esaretin, yaraların acılarına ve göçün zorluklarına tahammül ettiğiniz için size selam olsun.

Büyük Komutan Huzeyfe Samir Abdullah el-Kahlut (Ebu İbrahim). Yirmi yıl boyunca düşmanları öfkelendirdikten ve müminlerin gönüllerini ferahlattıktan sonra şehadete yürüdü. Kassam'ın medya birimini ustalıkla yönettikten sonra aramızdan ayrıldı. Komutan Huzeyfe el-Kahlut gitti ama bize "Ebu Ubeyde" lakabını miras bıraktı. Selam olsun sana ey ölümsüzlerin arasındaki yiğit!

başındayken şehit düşen seçkin komutanlarını anıyoruz:

Şehit Mücahit Büyük Komutan Muhammed es-Sinvar (Ebu İbrahim): Kassam Tugayları Genelkurmay Başkanı. Büyük bir halef, büyük bir selefin ardılı. Üstün zekâ sahibi bu komutan, ümmetin büyük şehidi Ebu Halid ed-Dayf'tan sonra, son derece zor bir dönemde Kassam'a liderlik etti. Aksa Tufanı sırasında operasyonlar sorumlusu olarak 7 Ekim'in planlanması ve icrasında belirleyici rol üstlenmiştir.

Büyük Komutan Muhammed Şebane (Ebu Enes): Refah Tugayı Komutanı. Ebu İbrahim es-Sinvar ve kardeşleriyle birlikte şehit düştü. Güney bölgesindeki, Dağılan Aldatmaca Operasyonu'ndan Hadar Goldin'in esir alınmasına kadar uzanan nitelikli operasyonların kahramanı.

Büyük Komutan Hakem el-İsa (Ebu Ömer el-Muhacir): Mütevazı, rabbani bir komutan. Cihad emanetini taşıyarak diyar diyar dolaştı. Lübnan ve Suriye'de tanındı, ardından Gazze'ye yerleşerek tecrübelerini mücahit kardeşlerine aktardı.

Büyük Komutan Şehit Şeyh Raid Sa'd (Ebu Muaz): İmalat birimi komutanı ve eski operasyonlar komutanı. Kassam'ın; mermiden tüfeğe, füzeden İHA'ya kadar silahlarını kendi imkanlarıyla üreten askeri sanayi sistemine liderlik ederek hayat yolculuğunu tamamladı.

Bu makamda dururken, sesini sevdiğiniz, milyonların sevdiği, o yüzü örtülü olanın huzurunda iclal ve saygıyla durmadan geçemeyiz. Kassam Tugayları'nın sözcüsü, ümmetin gür sesi, sözün ve duruşun adamı, Filistin'in, Kudüs'ün ve halkının atan kalbi Ebu Ubeyde. Bugün onu ümmetimize ve halkımıza gerçek ismi ve künyesiyle müjdeliyoruz:

Büyük Komutan Huzeyfe Samir Abdullah el-Kahlut (Ebu İbrahim). Yirmi yıl boyunca düşmanları öfkelendirdikten ve müminlerin gönüllerini ferahlattıktan sonra şehadete yürüdü. Kas-

sam'ın medya birimini ustalıkla yönettikten sonra aramızdan ayrıldı. Komutan Huzeyfe el-Kahlut gitti ama bize "Ebu Ubeyde" lakabını miras bıraktı. Selam olsun sana ey ölümsüzlerin arasındaki yiğit! Yoluna devam edeceğimize söz veriyoruz.

Biz Kassam Tugayları olarak, tam iki yıl süren soykırım savaşının durdurulmasından ve ateşkesin yürürlüğe girmesinden bu yana geçen iki ayın ardından şunları vurguluyoruz:

Birincisi: 7 Ekim; zulme, baskıya ve kuşatmaya karşı gür bir patlamaydı. Tufan, gidişatı düzeltmek ve davayı tekrar gündeme taşımak için geldi. Yüce halkımız; savaşın tüm hedeflerini düşürdüğü gibi düşmanın tehcir ve yeniden yerleşim planlarını da boşa çıkardı. Düşman ne direniş ruhunu sökebildi ne de esirlerini güç kullanarak geri alabildi; esirler ancak takas yoluyla geri dönebildiler.

İkincisi: Ateşkes, halkımızın direniş ve fedakarlıklarının bir meyvesidir. Tüm ihlallere rağmen direniş büyük bir sorumlulukla hareket etmiştir. Bununla birlikte vurguluyoruz ki karşılık verme hakkımız asli bir haktır. İlgililere çağrımız şudur: Filistinlilerin hafif silahlarıyla uğraşmak yerine, işgalin ölümcül silahlarını söküp alın. İşgal sürdüğü müddetçe halkımız silahını bırakmayacak, tırnaklarıyla bile olsa savaşacak asla teslim olmayacaktır.

Üçüncüsü: İşgalcinin Mescid-i Aksa, Batı Şeria ve esirlere yönelik saldırıları artmaktadır. Bu durum karşı koymayı gerektirir. Bu vesileyle iman yurdu Yemen'e, Lübnan'a, Irak'a, İran'a ve Ürdün'ün hür insanlarına ve dünyadaki bütün hürlere selamımızı gönderiyoruz.

Dördüncüsü: Ümmetimizin evlatlarına sesleniyoruz: Gazze'ye imdat olun! Çünkü Gazze hala ağır acılar çekmektedir ve bu yükü hafifletmek sizin omuzlarınızdadır. Bilin ki işgalin sonbaharı başlamıştır ve "sekizinci on yıl" laneti üzerlerine çökmüştür. Düşmanın yalnızlaşması ve halklarla bağının kopması, sonunun yaklaştığının ve ahiret vaadinin gerçekleşeceğinin habercisidir.

Son olarak, ey Gazze'deki büyük halkımız, ey Gazze'nin sarsılmaz dağları! Biz sizin evlatlarınızız ve bununla iftihar ediyoruz. Alınlarınızdan öpüyoruz ve size vefakar kalacağımıza söz veriyoruz. İşgalin yıktığını birlikte yeniden inşa edecek, yaraları beraber saracağız.

Allah'a güvenin, fedakârlıklarınız asla boşa gitmeyecektir. Allah sizi seçti ve sizi ilahi lütufların ehli kıldı. Allah katında olan daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Sabredenlere müjdeler olsun. Ancak sabredenlere mükafatları hesapsızca ödenecektir. Allah emrinde galiptir, fakat insanların çoğu bilmezler.

Ve bu bir cihaddır; ya zafer ya şehadet.

Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi üzerinize olsun.

Son olarak, ey Gazze'deki büyük halkımız, ey Gazze'nin sarsılmaz dağları! Biz sizin evlatlarınızız ve bununla iftihar ediyoruz. Alınlarınızdan öpüyoruz ve size vefakar kalacağımıza söz veriyoruz. İşgalin yıktığını birlikte yeniden inşa edecek, yaraları beraber saracağız.

Ali Emre ile "Mağribli Güvercin Fâtımâ Fihrî" Adlı Romanı Üzerine Bir Röportaj

Ezgi KIZILKAYA

Mağribli Güvercin-Fâtımâ Fihrî romanını yazma fikri nasıl doğdu? Bu hikâyenin çıkış noktasında ne vardı?

Fâtımâ Fihrî adını, otuz yıl önce, Afrika Müslümanlarının tarihini incelerken duydum. Merak ettim. Araştırdım. Notlar aldım hemen. Daha sonra; Taha Kılınç, Adem Özköse, Turan Kışlakçı, Süleyman Ceran gibi Mağrib'e giden, o beldeleri gören ya da bilen arkadaşlardan bir şeyler işitmeye, öğrenmeye çalıştım. Yayın dünyasını taradım. Hakkında müstakil bir kitap yoktu maalesef. Yaklaşık on yıl önce, eldeki sınırlı bilgilerden hareketle, "Sessiz Mücevher" başlıklı bir portre/hikâye yazdım önce. Diz Çökmeyen kitabımda yer alıyor bu metin. Daha sonra da "En Güzel Uyku" başlıklı bir şiirle yâd ettim, "İkinci Hatice" olarak nitelendirdiğim bu büyük kadını. O şiir de "Çeyizime Bir Kefen" adlı şiir kitabımdadır. Nihayet, bilhassa genç kızlara, ilimle iştigal eden ve hayırlarda yarışan genç kadınlara, edebiyatın içinden bir destek vermeyi de akılda tutarak 160 sayfalık bir roman yazdım.

Okuyucuyu oldukça eski bir döneme götürüyorsunuz bu romanınızla. Hakkındaki bilgimizin de son derece sınırlı olduğu bir zaman dilimi. Ele aldığınız biyografiyi çalışırken ilk olarak neler dikkatinizi çekti?

Daha önce başka yerlerde de söyledim: Fâtımâ Fihrî; sadece Müslümanların değil, insanlık tarihinin güzîdelerinden. Soyu Kureyş'e dayanıyor. 800'lü yıllarda yaşıyor. Yapıp ettiklerine bakarak hem iyi bir eğitim aldığını hem de küçüklüğünden itibaren ticaretle ilgilendiğini

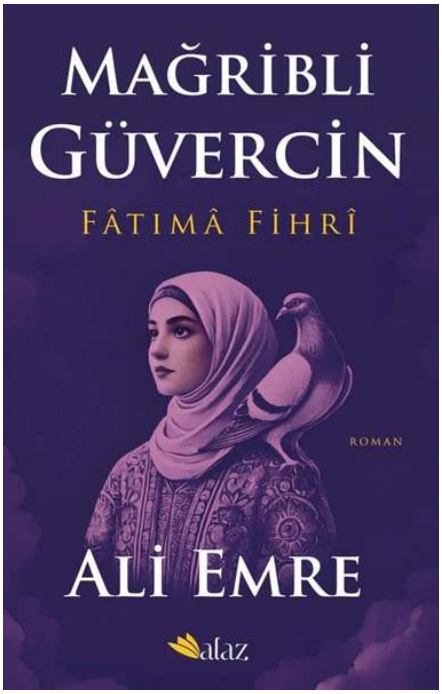

söyleyebiliriz. Bu noktada, onun biyografisinde beni en çok etkileyen iki sütun, iyilik ve bilgelikti. Fes'te, babasından ve kocasından kalan mirasla, eşsiz bir inkılâp başlatıyor Fâtımâ. Şehri kuşatan ilim ve hayır çabalarının yanında harikulâde bir cami yaptırıyor. Dünyanın ilk üniversitesi sayılan Karaviyyin Medresesini inşa ediyor on iki asır önce. Ciddi bir kütüphane kuruyor, ders veriyor, kitap yazıyor. Bir insan daha ne ister?

Diğer romanlarınıza göre daha kısa ama etkisi daha uzun süren, kalbe ve zihne aynı anda seslenen bir kitapla karşı karşıyayız. Bu eseri yazarken daima aklınızda tuttuğunuz tarihî, kültürel ya da manevi unsur neydi?

Faydalı olmayı ve takvayı somutlaştıran kurucu kadın gerçekliği şüphesiz. Onca dezavantaja rağmen bir kadının akıllara durgunluk veren çabası ve yükselişi. Batı'nın, kadının insan olup olmadığını tartıştığı, bazı Yunan filozoflarının dahi kadını insan ile hayvan arasında bir yere koyduğu dönemde, çok ileri ve ilham verici bir portre var karşımızda. Büyük acılar ve kayıplar yaşamasına, çeşitli badireler atlatmasına rağmen, ailesini ayakta tutuyor. İyi bir eğitim görmenin önemini çocuk yaşlarda kavrıyor. Ticarete de hâkim. Cesur ve bilge. Miras kalan serveti ve kendi kazancını, eğitim ve hayır işlerinde kullanması başlı başına bir güzellik zaten. Özgüveni, uzun erimli bir menzili, işlek bir tefekkürü, insanî ve İslamî perspektifi olmayan bir insan, bu işlere günümüzde bile kolay kolay soyunamaz. Çok sayıda dükkân işleteceksin, kervan hazırlayacaksın, onlarca çalışanın takibini yapacaksın, idarecilerle tartışıp konuşacaksın, büyük bir arazi arayıp satın alacaksın, mühendis ve usta bulup getirteceksin, cami ve medrese yapacaksın, muallim ve kitap taşıyacaksın, sıkı bir müfredat hazırlayacaksın, farklı alanlarda uzmanlık eğitimi verdirteceksin, ders anlatacak ve kitap yazacaksın, mucitlere destek vereceksin, kadınların ve kızların eğitimini üstleneceksin, fukarayı ve gurebayı gözeteceksin, şehri ahlak ve fazilet ile donatacaksın, yeri geldiğinde vuruşup savaşacaksın; bunlar çok zor işler. Şahsiyet, ahlak ve takvanın yanında ufuk sahibi olmak, dirayetli ve örgütlü bir çabayı öncelemek lazım bunca meşgale için. İmtihanı, ahiret bilincini, Allah rızasını akılda bir ok gibi tutmak lazım. Adanmış bir kadın Fâtımâ Fihrî.

Bu zorluklar günümüzde de karşımıza çıkıyor. Peki benzer kahramanlarla yeterince karşılaştığımız söylenebilir mi bugün için?

Onun biyografisinde beni en çok etkileyen iki sütun, iyilik ve bilgelikti. Fes'te, babasından ve kocasından kalan mirasla, eşsiz bir inkılâp başlatıyor Fâtımâ. Şehri kuşatan ilim ve hayır çabalarının yanında harikulâde bir cami yaptırıyor. Dünyanın ilk üniversitesi sayılan Karaviyyin Medresesini inşa ediyor on iki asır önce. Ciddi bir kütüphane kuruyor, ders veriyor, kitap yazıyor.

Fâtımâ; bir kadın, Müslüman bir özne olarak günümüze çok sayıda işaret fişeği gönderen bir öncü. Bilge. Dürüst. Sabırlı. Vefalı. Muttaki. Cömert. Mucit. En azından benim anlatımım bağlamında gerçek bir devrimci. Gazzeli yiğit analar, bilge kadınlar, hünerli genç kızlar da onca zorluk ve katliam içinde onun bu özelliklerini parça parça sergileyerek bütün bir dünyayı sarsıyorlar nitekim.

Fâtımâ kadar varlıklı olmasalar da bugün de bu özlemlere sahip kızlarımız, kadınlarımız, analarımız var çok şükür. Türkiye belki de bu sayede yıllarca iyilikte dünya şampiyonu oldu. Onlarca ülkede bize, Türkiyeli Müslümanlara dua ediliyorsa; fedakâr ve kahraman kadınlarımızın çabası sayesinde biraz da. Bu istek ve istidadın eğitimle buluşması ve daha örgütlü, daha kurumsal hâle getirilmesi gerekiyor şüphesiz. Mesele sadece iş hayatında yer almak, okumak, diploma sahibi olmak, ses vermek değil. Mesele; Allah'ın sana bahşettiklerini, yaraların sarılması, boyunlardaki zincirlerin çözülmesi, akabelerin aşılması için kullanabilmek. İnsanlığın acılarını azaltmak, mazlumların koluna girebilmek. İçimizi irkiltecek, bizi hayra ve salih amele yönlendirecek eserler vermek. Hakkın ve adaletin şahitliğini yapmak. İnsan yetiştirmek. Romanda da söyledim; dünya, öncelikle kadınların ve çocukların evidir. Onların hayat üzerindeki hakkı ve payı da fedakârlıklarına yaraşır seviyede olmalı. Kadını geri iten, kötürümleştiren, nesneleştiren sakat yaklaşımlara da Batı'da olduğu gibi kimlik ve kişilik kaybına, fıtrat tahribatına, bireyci ve bencil tuzaklara da eyvallahımız olmamalı. Bu bağlamda Hz. Hatice'nin yolunu sürdüren Fâtımâ'yı öne çıkaran bu kitap da göz açıcı, yüreklendirici, ilham verici onlarca küçük pencere içeriyor kanaatimce. İnşallah, tarihten ve hayattan etkili sufleler arayan kızlarımızın müspet gelişimine ve dönüşümüne katkıda bulunur. İnşallah erkeklerin, özellikle de genç Müslümanların gözünü ve gönlünü açar.

Romandaki diğer karakterler hakkında neler söylemek istersiniz? Eserin şahıs kadrosunu nasıl oluşturdunuz?

Fâtımâ'nın kardeşi Meryem, babası Ebu Abdullah tarihte sabit, varlığından haberdar olduğumuz kişiler. Mısır'da yöneticilik yapan, Tolunoğulları devletini kuran Ahmed bin Tolun da bilinen, ders kitaplarına giren bir aktör. Fakat onu ve arkadaşlarını ben hayali bir yolculuk eşliğinde Fâtımâ ile tanıştırmış oldum. Romandaki önemli isimlerden Abbas İbn Firnâs da Endülüslü bir bilge. Batı'da bizden daha çok tanınıyor. Çok sayıda keşfi, icadı var ve aynı asırda uçuş denemeleri de yapmış. Hikâyeye ayrı bir tat kattığını düşünüyorum. Tunus ve Fas'taki yöneticiler de gerçek. Fâtımâ'nın evlendiğini ve servetin bir kısmının da kocasından kaldığını biliyoruz lakin bir isim yok bize gelen. Sıra dışı bir sevgi eşliğinde Bağdat'tan gelen Hamza adlı bir delikanlı kurguladım bu bağlamda. Allah affetsin. Sicilya'nın fethi de aynı yüzyılda gerçekleşiyor. Bu uzun, etkili ve netameli vakayı da gerçeği kurgu ile harmanlayarak hikâyeye dâhil ettim.

Yazarken nasıl bir edebî süreç yaşıyorsunuz? Okuma, araştırma ve yazma aşamasında ruh hâliniz değişiyor mu? Yaptıklarınız, duygu ve düşünce dünyanızda nasıl bir karşılık buluyor?

Tashih ve gözden geçirme aşamasında daha dışarıdan bakmayı başarsam da yazarken soğukkanlılığımı yeterince koruyabildiğim söylenemez. Bu, biraz da mizacım ve çalışma alışkanlıklarımla ilgili sanırım. Kitabı yazarken ben de birçok yerde sarsıldım, ağladım. Daha önceki tarihî / biyog-

rafik romanlarımda da yaşamıştım böyle şeyler. Sürprizleri fazla ifşa etmeyelim lakin Fâtımâ'nın büyük bir aşkla bağlandığı muhacir ve maharetli kocasının öldürülüşünü anlattığım bölüm, hâlâ zihnimde dolaşıp duruyor. Bir de romanın sonu. Yerin üstünü mücevherle dolduran o eşsiz kadının, Fes saldırıya uğradığı için, kimin tabutunu taşıdıklarından habersiz insanlarca, birkaç parça çulun içinde yerin altına konduğu kısım. Nitekim mezarının nerede olduğunu bile bilmiyoruz bugün. Rabbim onun ecrini ahirette fazlasıyla versin. Onun yolunu sürdüren, onun örnekliğini kuşanarak gecesini gündüzüne katan kardeşlerimizin de sayısını artırsın.

Sizce Fâtımâ Fihrî günümüz insanına hangi mesajı veriyor? Onun hayatından ve çabasından günümüze aktarabileceğimiz temel düsturlar neler?

Fâtımâ; bir kadın, Müslüman bir özne olarak günümüze çok sayıda işaret fişeği gönderen bir öncü. Bilge. Dürüst. Sabırlı. Vefalı. Muttaki. Cömert. Mucit. En azından benim anlatımım bağlamında gerçek bir devrimci. Gazzeli yiğit analar, bilge kadınlar, hünerli genç kızlar da onca zorluk ve katliam içinde onun bu özelliklerini parça parça sergileyerek bütün bir dünyayı sarsıyorlar nitekim. Daha önce belirttiğim gibi Batı'nın hiç azımsanmayacak bir kısmının, şeytanlaştırarak kadınları yaktığı bir dönemde, insan onurunu ve emeğini yücelten Fâtımâ'ya, Fâtımâ gibi insanlara bugün de ihtiyacımız var. Bir de şu kompleksli tavırları, ezikliği, gözümüzü sürekli başkalarının vitrinlerinde dolaştırma düşkünlüğünü bırakmamız lazım artık. İsteyen baksın, Çin'den Aztek coğrafyasına dek araştırsın. Dünyada 7. ve 14. asırlar arasında, dikkate değer işler yapan, müspet bir isim edinen kadınların neredeyse tamamı Müslüman. Diğer dönemleri saymıyorum. İlimle uğraşan, savaşan, ordu yöneten, kitap yazan, vakıf açan, burs veren, tıp ve astronomi alanında çalışmalar yapan, mimari ve maarifle ilgilenen yüzlerce kadın var Müslümanların tarihinde. Öğrendikçe aklı duruyor insanın. Batı'da bildiğimiz ilk önemli isim ise Jeanne d'Arc. Bir ara Fransa'nın koruyucu azizesi olarak baş tacı edilen bu kızcağız da nihayetinde sapkınlıkla suçlanmış ve 19 yaşındayken kazığa bağlanarak yakılmış. Biz yeterince yazmıyoruz, anlatmıyoruz yazık ki. Sadece Hz. Hatice bile Müslümanlığın değerini, kıymetini, güzelliğini ispatlamaya yeter tek başına. Ne bileyim; Şerife Bacı gibi bir figür ABD'de olsaydı hakkında yüzlerce eser yazılır, sayısız belgesel yahut film çekilirdi. Gücümüz yettiğince güncellemeye çalıştığımız bu örnekler, arayış içindeki kişilere ilham verir inşallah.

Ne bileyim; Şerife Bacı gibi bir figür ABD'de olsaydı hakkında yüzlerce eser yazılır, sayısız belgesel yahut film çekilirdi. Gücümüz yettiğince güncellemeye çalıştığımız bu örnekler, arayış içindeki kişilere ilham verir inşallah.

Filistin Topraklarının İşgali: Dreyfus Davası ve Theodor Herzl

Elif ATABAŞ

Yazar, https://balkandays.blogspot.com/

(İnsicam Dergisi 58.Sayı ile başlamış olduğumuz Filistin Tarihi makale çalışmasına bu sayıda Dreyfus Davası ve Theodor Herzl ile devam ediyoruz.)

Siyonizm fikri ilk olarak kendisinden çıkmamış olsa da Theodor Herzl (1860-1904), mevcut ideoloji parçalarını uluslararası bir harekete dönüştürmeyi başaran kişi olarak İsrail tarihinde yerinde almıştır. Herzl, 1860 yılında Avusturya Macaristan İmparatorluğu zamanında bugünkü Budapeşte'de dünyaya gelir. 1878'de ailesiyle Budapeşte'den Viyana'ya yerleşen Herzl, burada hukuk eğitimi alır ve avukat olur. Ancak avukatlık yerine gazetecilik yapmayı tercih eder. 1891 yılında muhabirlik yapmaya başladığı gazetenin Fransa'daki şubesine atanmasıyla, Siyonizm tarihini şekillendirecek olaylar yaşanmaya başlar. Zira o zamana kadar Yahudilerin içlerinde bulundukları ülkelerin şartlarına uyum sağlayarak yani asimile olarak yaşadıkları takdirde kabul göreceğine inanan Herzl, Avusturya'da şahit olduğu Yahudi karşıtlığı ile, ihtilalin merkezi Paris'te de karşılaşınca hayal kırıklığına uğrar. Bunların yanında devam eden gazetecilik çalışmaları, her geçen gün sosyal ve siyasi olaylara olan ilgisini ve bilgisini artırır. Sonuç olarak, Yahudi karşıtlığına cevabın asimilasyon değil, Yahudilerin yaşananlara örgütlü olarak itiraz etmesi fikri olduğuna inanmaya başlar. 1894 yılında Paris'te ortaya çıkan Dreyfus olayı da bu inancını pekiştirmesine yardımcı olur.

Fransız askeri belgeleri Alman ajanlarına verilmiş ve bunun için Alfred Dreyfus adlı bir Yahudi subay suçlanmıştı. Ortaya çıkan siyasi tartışma

sonucunda, Fransız kamuoyunda Yahudi karşıtlığı artmaya başladı. Büyük bir hızla yayılan bu olay sonunda Herzl, daha sonraki yıllarda Dreyfus olayının kendisini bir siyonist yaptığını söyleyecektir. Bu yaşananların ardından esasen asimile olmuş ve ateist bir kimliğe sahip olan Theodor Herzl, siyasal Siyonizm'in ideolojik temelini oluşturan "Der Judenstaat" (Yahudi Devleti) kitabını 1896'da kaleme alır. Ona göre Yahudilerin yaşadıklarının sebebi, milli kültürlerini özgürce ifade edecek siyasal bir devletten yoksun olmalarıydı. Antisemitizmin tek çözümü de bu doğrultuda kurulacak olan bir Yahudi devletiydi.

Herzl'in Yahudi Devleti kitabı için siyonist işgalin manifestosu demek yanlış olmaz. Lakin burada bir parantez açıp, Herzl'in daha önceki yıllarda Filistin toprakları üzerinden bir vatan inşa etme fikrine mesafeli olduğunu ve hatta "çocukça" bulduğunu belirtmek gerekir. Üstelik Dreyfus hakkında suçlu olabileceğini ima ettiği makaleleri dahi mevcuttur. Fakat olayın yarattığı sansasyon ve Herzl'in Baron Maurice de Hirsch ile yaptığı röportaj fikirlerinin değişmesinde etkili olmuştur. Gel gelelim görüşmenin baş aktörü Baron Hirsch söz konusu toplantıda Herzl'ı hiç dikkate almamış ve söylemlerini önemsememiştir. Tıpkı uzun uğraşlar sonucunda kendisiyle görüşmeyi başaran Eliezer Ben Yahuda'yı dikkate almayan ve hatta fikirlerini "deli saçması" bulan Herzl gibi. Şimdi bunları tek tek açalım.

Theodor Herzl'in ilk siyonist girişimi Baron Maurice de Hirsch ile yaptığı röportajla başlar. Baron Alliance Israélite Universelle (Evrensel Yahudi Birliği)'nin kurucularından olup zengin bir Yahudi iş adamıdır. Yapılan görüşmede genç gazeteci, Yahudilerin geleceğini baron gibi bireylerin hayırsever çabalarına bırakmak yerine, Yahudileri kendi toprakları altında bir araya getirecek siyasi bir örgütlenmenin gerekliliğini savunur. Lakin bu görüşmede Hirsch, Herzl'ı ve söylediklerini pek önemsemez. Fakat bu önemsenmeyen röportaj tam tersi bir etki yapar ve Yahudi Devleti kitabının yazımını hızlandırır. Hatta Herzl o kadar ileri gider ki, Yahudi sorununun sosyal veya dini bir sorun değil, ancak "dünyanın medeni uluslarının bir araya gelip tartışıp karara bağlayacağı siyasi bir dünya sorunu" olduğunu yazar. Arkadaşları tarafından çılgınca bulunan bu fikir, bir önceki "Mısır'dan Çıkış" makalesinde bahsettiğim Doğu Avrupa Yahudileri tarafından olumlu tepkilerle karşılanır. Hatta bu desteğin de verdiği cesaretle 1896 yılında Herzl ilk kez II.Abdülhamid ile görüşmeğe ve Filistin'den toprak verilmesini talep etmeye gider. İstanbul'da bir müddet kalan Herzl padişahla görüşemeden geri döner. İleride kendisiyle görüşmek için ülke ülke peşinde gezecek olan modern İbranicenin atası Eliezer Ben Yahuda'ya, Herzl da aynısı yapacak, fikirlerine "deli saçması" diyecektir.1

Nihayet takvimler 1897 yılına geldiğinde, Herzl'in önderliğinde İsviçre'nin başkenti Basel'de ilk Siyonist Kongre toplanır. Herzl, siyonist faaliyetlerinde dönemin süper güçlerinin diplomatik ve maddi desteğini almadan başarılı olunamayacağını biliyordu. Bu noktada İsrail'e bıraktığı en büyük miraslardan biri, dönemin süper gücünü her zaman arkalarına alma fikri olacaktı. Çünkü, bütün fikri ve siyasi gayretlerine rağmen Herzl, 1904'te ölene kadar Siyonizm'e ve Filistin'de Yahudilere bir yurt öngören Basel programına devlet desteği bulamamıştı. İkinci ve en önemli miras ise, Herzl'in ardından Hayim Weizmann başta olmak üzere birçok isim önderliğinde her sene siyonist kongrenin toplanmaya devam etmesidir.

Gelelim Yahuda'ya. Eliezer, 29-31 Ağustos 1897'de İsviçre'de yapılan kongreye katılmayı çok istese

1 Ben Yahuda'nın hayatı ve Modern İbranicenin Doğuşu konusunda yazmış olduğum makalenin linki: https://insicam.net/2025/05/07/modern-ibranice-kisa-yahudi-tarihi/

de sağlık problemleri nedeniyle gidemez. Üstelik o zaman Kudüs'te olduğu için, Osmanlı hükümeti böyle bir toplantıya katılmasına müsaade etmez. Kongre için çok heyecanlanan Yahuda, İbranicenin Yahudilerin ana dili olması konusunda önemli kararlar alınacağını beklemekteydi. Fakat kongrede konuşulan konular arasında İbranice yoktu. Zira senelerdir uğraşmasına rağmen dindar Yahudiler İbraniceyi sadece ibadet dili olarak kullanmak konusunda ısrar ederken, eğitimli Yahudiler de bu dili küçümsüyor ve İbranicenin devrinin artık geçtiğini düşünüyorlardı. Herzl ise eğer Yahudiler İbranice konuşurlarsa yine kendi içlerinde gettolaşacaklarına inanıyor, illa bir dil olacaksa da bunun Almanca olması gerektiğini düşünüyordu. Birçok zengin Yahudi, İbranicenin konuşma diline dönüşmesine karşı olmasına rağmen, Yahuda'nın lügat çalışmasına hatırı sayılır meblağlarda yardım etmekten de geri durmuyordu. Din dili olan İbranice eğer sokakta da konuşulmaya başlarsa, Ortodoks dindarlığın artacağından ve hahamların halkı etkilemesinden çekindiklerini de açıkça dile getiriyorlardı. Bu cümle bile başlı başına sözde İsrail'in kuruluşuna giden süreçte, yönetim kadrosunun dini sadece bir araç olarak kullanmaya teşne oluşları hakkında ip ucu vermektedir.

Theodor Herzl 28-31 Ağustos 1898 yılında gerçekleşecek olan İkinci Siyonist Kongre için Basel'e gider. Onunla görüşmek için Basel'e giden Yahuda, Herzl'ın son anda Viyana'ya döndüğü haberini alır. Bu esnada Herzl ve Yahuda'nın çeşitli seyahatleri neticesinde aylar süren kovalamaca, nihayet yine Viyana'da son bulur ve ikili 1898 kışında görüşür. Bu hikâyenin trajikomik tarafı, Herzl Yahuda'ya sadece yarım saatini ayırır ve görüşmenin ardından tarihe geçen şu sözleri söyler: *"Ben-Yahuda isimli heyecanlı bir genç, bugün benimle görüşmeye geldi. İbranicenin konuşma dili olabileceğini düşünecek kadar çılgın."* Ayrıca hikâyenin can alıcı kısmı ise tüm bu olumsuzluklara rağmen Yahuda, sonraki zamanlarda Herzl'ı her daim desteklemeyi sürdürmüş, onun "deli saçması" dediği çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir.

Yazarın Notu:

Aslında ilk makalede yazmak gerekirdi belki ama geç olmadan belirtmek isterim ki şimdi okuyacaklarınız bu makale dizisine başlama amacımı ve ulaşmak istediğim hedefi ifade etmeme yardımcı olacaktır.

Birinci İntifada'nın başladığı yıllarda 6-7 yaşlarındaydım. Televizyonda askerlere taş atan küçücük çocukları gördüğümde ne Filistin'den ne de Kudüs'ten haberim vardı. Yıllar geçmiş, okullar bitmiş ve başladığım işime annelik tarafım ağır bastığı için ara vermiştim. Daha sonra, artık işe geri dönebilirim dediğim dönemde hep birlikte pandemi ile karşılaştık. Bu süreçte oluşan online ders imkanları ile Ortadoğu okumalarım başladı. Zahide Tuba Kor Hoca'nın birçok okuma grubu ve derslerine katıldım. Bu zamana kadar neden bu alanda derinlemesine okumalar yapmadığımı düşündüğümde, karşıma şu cevaplar çıktı:

1. Seçilen kaynakların yanlış ve eksikliği,

2. Seçilen hocanın dilinin çok ağır ya da tam tersi yetersiz olması,

3. Yöntem hatalarının doğurduğu istikrarsızlık.

Bütün bu meselelere dikkat ettikten sonra geriye "Hiçbir şey için geç değildir" diyerek bolca okumak ve çalışmak kalıyordu. Kendi yolumu aktarırken hepimizin aklına gelen "Nasıl ve nereden hareket edeceğiz? sorusuna cevap aramayı amaçlıyorum. Kendimize hitap eden yöntemler ile bu okuma ve bilinçlenme sürecine başlayabiliriz. Bizler sohbetlerimizde, yazılarımızda her fırsatta Kudüs'ten bahsedecek kadar onu seviyorsak, sevdiğimizi tanımamız lazım. Kudüs'ün bereketinden o zaman bahsedebiliriz.

Kudüs bereketi dendiğinde, kastedileni yüreğimizde hissedebilelim. Ayette geçen "*...etrafını bereketli kıldığımız"* (17/1) ifadesini nasıl tam olarak anlarız? Etrafının bereketli kılındığı topraklar neresi? Burada Taha Kılınç'ın sözlerine kulak verelim:

"Mescid-i Aksa'nın içi 144 dönümlük alan, etrafı Kudüs'tür, onun etrafı Filistin'dir, onun etrafı Bilâd-ı Şam'dır [bugünkü Suriye, Ürdün, Irak, Filistin, Lübnan (Batılıların Levant dedikleri Doğu Akdeniz havzası)], onun etrafı da bugün Ortadoğu dediğimiz alandır."

Bu alan *peygamberler coğrafyası*dır aslında. Bölgeye bu pencereden bakmak gerekir. Kur'an'da geçen peygamberlerin yaşadığı şehirler ile, bugün siyasi anlamda kullanılan Ortadoğu bölgesinin sınırları kesişiyor. Bu coğrafyanın kalbi de Kudüs'tür. Bu nedenle neyi sahiplendiğimizi bilmeli ve

çok okumalıyız. Leyl Suresi'nde ifade edildiği gibi hayatı zıtlıklar ile okumalıyız. Kudüs'ü okurken, İsrail'i de okumalıyız, Doğu'yu okurken, Batı'da yaşanan kırılma noktalarına da bakmalıyız. Daha bu ilk adım eksik ve yetersiz kalırsa, sonraki adımlarda gelmesi gereken; dil öğrenme, alanda uzmanlaşma, bölgeyi ziyaret gibi ayakları gerçekleştirecek uzun soluklu motivasyona sahip olamayız.

Kudüs'ü anlatan Filistinli akademisyenlerden şöyle bir not almıştım katıldığım derslerin birinde: Mekke döneminde inen ilk *Oku* emri ile önce Müslümanların zihni ve kalbi eksikleri giderildi. Devamında Medine'de güçlü bir devlet kuruldu ve Beytülmakdis'in fethi ondan sonra gerçekleşti. Bizim de bugün bu yol haritasını takip etmemiz, zihinlerimizi doğru bilgiler ışığında beslememiz ve Mescid-i Aksa ile gönül bağımızı oluşturmamız gerekmektedir.

Her şey hayal ederek başlar. Büyükten küçüğe hepimizin Kudüs ile ilgili bir hayali olmalı. Büyükler bu hayali evlerinde görünür kılmalı. Bir müddet sonra bakmışız, çocuklarımız Mescid-i Aksa'yı görünce "bizim mescidimiz" demeye başlamış. Benim de en büyük hayalim "Herkes İçin Filistin Tarihi" yani 7'den 70'e herkesin anlayabileceği bir Filistin kitabı yazmak. Avrupa'nın Kudüs'ünde Kudüs'ü yazarken son sözü merhum Alija Izetbegović'e bırakalım:

"Tarihi Allah yazar; biz sadece nerede duracağımıza karar veririz."

İnsicam Şubat Sayısında Filistin topraklarına gerçekleştirilen Yahudi göçleri ve 1900'lü yılların ilk çeyreğinde yaşanan olaylarla devam etmek duası ile.

Referanslar:

Kılınç, Taha. Dil ve İşgal. Ketebe Yayınları: 2024.

Fromkin, David (2018), Barışa Son Veren Barış, (Çev.: Mehmet Harmancı) Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1922 İstanbul: Vizyon Yayınları.

Cleveland, William L. (2004), Modern Ortadoğu Tarihi, (Çev.: Mehmet Harmancı) İstanbul: Agora Kitaplığı.

https://insicam.net/2025/12/08/filistin-topraklarinin-isgali-misirdan-cikis/

https://ortadogugunlugu.blogspot.com/

https://balkandays.blogspot.com/

Bu hikâyenin trajikomik tarafı, Herzl Yahuda'ya sadece yarım saatini ayırır ve görüşmenin ardından tarihe geçen şu sözleri söyler: "Ben-Yahuda isimli heyecanlı bir genç, bugün benimle görüşmeye geldi. İbranicenin konuşma dili olabileceğini düşünecek kadar çılgın." Ayrıca hikâyenin can alıcı kısmı ise tüm bu olumsuzluklara rağmen Yahuda, sonraki zamanlarda Herzl'ı her daim desteklemeyi sürdürmüş, onun "deli saçması" dediği çalışmalarına ara vermeden devam etmiştir.

Ahmet Dağ'ın "Kariyer ve Başarı Çağında Genç Olmak" Kitabı Üzerine

Zekeriya MENAK

Günümüz insan ve toplumunun en önemli toplumsal meselelerinden bir tanesi gençliktir. Gençlik, üzerinde felsefi mülahazaların, psikolojik, sosyolojik ve antropolojik analizlerin ve aktüel tartışmaların yapıldığı ve yapılabileceği zengin bir alandır. Nitekim bu konularda önemli sayıda bilimsel literatürde eserler verilmiştir. Çünkü çok hızlı yaşadığımız bu çağda kanayan bir yara olarak gençlik, aileyi ve toplumu değişik açıdan sarsmaktadır. Bilimsel bir mantık ve duyarlılıkla gençlik problem üzerine gidilmekte ve konu hakkında değişik tanımlama, sınıflandırma ve gruplandırmalar yapılmaktadır. Gençlik, konusu doğrudan insan olması hasebiyle bireyden aileye, aileden topluma, toplumdan devlete, devletten sisteme devam eden zincirleme bir etkileşim yapısına ve ağına sahiptir. Bu geniş görünürlük alanına sahip bir konu olması hasebiyle, kendisine yönelinen her türlü bilimsel ve düşünsel araştırma değerli bir etkinlik ve olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilindiği gibi kimi araştırmalar bu konuda niteliksel veriler üzerinden, kimi araştırmalar da niceliksel veriler üzerinden yürümektedir. Bazı araştırmalar sadece bir betimleme fenomenolojik bir araştırma ve tasvirle sınırlı iken bazı araştırmalar olayın nesnel temellerini kayıt altına almaya çalışmaktadır. Bazı araştırmalar da bir ayağını değerler dünyasına koyarak felsefi bir tutumla gençliği ele alıp analiz etmektedir.

Ahmet Dağ, *Kariyer ve Başarı Çağında Genç Olmak* kitabında bu sıraladığım disiplinlerin hemen hemen hepsinden yararlanarak ama ağırlıklı bir şekilde, belli bir toplumsal değer zemininden, felsefi bir tutumla, eleştirel bir yöntemle gençlik konusunu ele alıp analiz etmektedir.

Kitap üç ana başlık altında hazırlanmış: Birinci ana başlık *Köklerin ve Hakikatin Yitimi Eşiğinde Gençlik* şeklindedir.

Yazar, bu ana başlık altında gençliğin düşünceye konu edilme biçimlerinden örnekleri başlık olarak ele almış; *Asli Bir Mevzu Olarak Gençlik*, *Biyolojik ve Felsefi Bir Muhatap Olarak Gençlik*, *Nebevi Bir Muhatap Olarak Gençlik*...

Ahmet Dağ, bu çerçevede kitabın önsözünde diyor ki: "*deist, agnostik, ateist, farklı cinsel tercihlere eğilim gibi manipülasyonlara ve kodları belirlenmiş 'Z, alfa' gibi kategorileştirmeye maruz kalan gençleri sorun olarak görmekten daha çok anlamamız, onların hakiki bir mevzu olduğunu idrak etmemiz gerekir*." Bu çerçevede, kitabı yazma amacının da gençliği ve gençleri kendi temellerimize ve dinamiklerimize bağlı kalarak anlama ve anlatma çabasıdır.

Dağ Hoca, girişte önemli bir kategorik tanım yapmaktadır. Ona göre, insanlığın tüm nazari ve ameli işlerinde geçmiş, şimdi ve gelecek tüm zamanları kuşatan üç önemli unsurdur. Zamanın bu üç unsurunun karşılığı "ecdat", "ebeveynler" ve "evlatlar"dır. **Ecdat**, rotamızı kaybettiğimizde dönüp bakacağımız pusulamız, **ebeveynler**, gölgesinde yürüyeceğimiz rehberlerimiz ve **evlatlarımız** ise geleceğimizin hakiki mimarlarıdır.

Ona göre, bu kuşaklar arasındaki kopukluğun temel sebebi veya en önemli sebebi, orta ve ileri yaşların üzerinde olanların gençlerin içinde bulunduğu çağın ve sürecin nasıl geliştiğine dair tecrübelerinin olmayışıdır.

Yazar; ilk bölüm başlığının altında Hz. Muhammed (a.s.) ile filozof ve düşünürlerin gençlere ilişkin yaklaşımını, ilgisi ve diyaloğunu ele alarak felsefi yaklaşımlar çerçevesinde gençliğin sekülerleşme, tüketim ve sanallaşma içindeki durumu, gençlerin kimliklerinin ve duruşlarının yeniden inşasının nasıl olacağı ve benzeri konuları ele almıştır.

İkinci konu oldukça orijinal bir konu; klasik İslam ve Müslüman düşüncesinden üç tane İslam aliminin görüşleri ile çağdaş, seküler kişisel gelişim kitaplarının temel yaklaşımları çerçevesinde insana ve gençliğe olan yaklaşımlardaki esaslı farklara dikkatimizi çekmektedir. Bir karşılaştırma sunmaktadır.

Üçüncü bölümde ise hem bir öğretmen olarak hem de sonradan üniversiteye mensup olmuş bir akademisyen olarak sahip olduğu deneyimler çerçevesinde özellikle imajınatif ve simülatif bir çağın özneleri başlığında eğitim öğretim sürecinin

Ahmet Dağ, bu çerçevede kitabın önsözünde diyor ki: "deist, agnostik, ateist, farklı cinsel tercihlere eğilim gibi manipülasyonlara ve kodları belirlenmiş 'Z, alfa' gibi kategorileştirmeye maruz kalan gençleri sorun olarak görmekten daha çok anlamamız, onların hakiki bir mevzu olduğunu idrak etmemiz gerekir." Bu çerçevede, kitabı yazma amacının da gençliği ve gençleri kendi temellerimize ve dinamiklerimize bağlı kalarak anlama ve anlatma çabasıdır.

üç önemli hakikati olan "öğrenci-veli-öğretmen üçlü geleneğinin etkileşimlerini" belli bir perspektifle analizine tabi tutmaktadır.

İlk bölümde özellikle klasik filozofların; Sokrat, Platon, Aristo vb. Hz. Peygamberin ve önemli üç tane İslam âliminin Gazali, Zernucî ve Kinani'nin gençlik ile ilgili ameli ve nazari perspektiflerini kısaca sunmaya çalışmaktadır.

Ahmet Dağ, gençlerin sorun olarak ele alınmasına karşı çıkmakta bilakis gençlerin büyük bir imkân ve geleceği inşa eden neslimiz olduğunu belirtmektedir. Sanayileşme, sanallaşma dijitalleşme, bireyselleşme, kapitalist tüketim kültürü ve benzeri olgularla özellikle de laikleşme ve sekülerleşme süreci ile geldiğimiz aşamada gençlerin önemli bir savulma içinde görüldüğünü belirtmektedir.

Pek çok felsefi düşüncede gençlere dair olumsuz düşünceler en eski metinlerden beri sıralana gelmiştir. Kitapta, Antik Yunan döneminde Sokrates ve yakın dönemindeki filozofların bazen gençleri uyumsuzlukla, kabalıkla, yaşlılara iyi ve uygun davranmamakla nitelendirdiklerini aktarılmaktadır.

Antik Yunan filozoflarının özellikle gençlerin yönetim sürecine dahil olması için belli bir yaşa gelmesi gerektiğine dair görüşlere sahip olduklarını belirtmektedirler. Aynı şekilde gençlerin eğitimi için özellikle duyguların kontrolü ve rasyonel düşünce için bir hocanın denetim ve gözetiminde olmalarını savunduklarını aktarmaktadır.

İslam tarihinde ise gençlerin çok olumlu bir şekilde değerlendirildiğini aktarmaktadır. Özellikle erken dönemde Hz. Peygamber zamanında gençlerin ordu komutanı olarak görevlendirdiğini ve gençliğin olumlu anlamda tanımlandığını belirtmektedir. Ayrıca, gençlerle ilgili bilimsel kılıflar altında yapılan belli harflere dayalı sınıflandırmaların sosyolojik bir tespitten öte algısal bir yönlendirme olduğunu da ifade etmektedir.

Bu harf tanımları Z ve alfa gibi tanımların gençleri olumsuz şekilde kodladığını; onları tarihten, değerlerden ve toplumdan kopuk, bağımsız hatta karşıt bir şekilde konumlandırdığını belirtmektedir.

Birinci bölüm sonunda, Platon ve Aristoteles gibi filozofların gençlerin yönetici olamayacaklarını söyledikleri halde İslam medeniyet tecrübesinde ise bilakis gençlerin ordu ve ülkeleri yönettiklerine dair birçok örnek bulunduğunu bize aktarmaktadır. Ayrıca, birinci bölümün sonunda özellikle gençlerle ilgili yapılması gerekenleri maddelerle sıralamaktadır.

Yazar, Türkiye'deki hızlı toplumsal değişmeleri belli bazı tarihsel dönemler çerçevesinde ortaya çıkan dinamiklere göre analiz etmektedir. Bu çerçevede özellikle ihtilal ve darbe dönemi sonrasında ortaya çıkan süreçlere dikkatimizi çekmektedir. 80 sonrası dönemde gençliğin özellikle seküler bir söylem çerçevesinde apolitik hale getirildiği, maddi hazza, cinselliğe yönlendirildiğini belirtmektedir.

Özellikle FETÖ'nün siyasette düşünce, kültür piyasasına hâkim olduğu dönemde çok seçkin bazı liberal ve İslamcı yazar ve düşünürleri etkisi altına alan Abant Toplantıları'nın yine bu çerçevede değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Ahmet Dağ'a göre, 2000›li yıllarda neo-islamcılık ve neo-liberalizm tartışmalarında neo-liberal bir siyaset örneği olarak görülen AK Parti ve siyaset anlayışı bu Abant toplantılarından etkilenmiştir. Özellikle İslamcı dindar, muhafazakâr mahalle de dönüşümlerden payını almıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bu zemin kıymasını fark ederek "dindar bir nesil söylemini" ortaya attığını ve bu dindar nesli güçlendirmek için İmam Hatip müfredatlarını ve okullarının sayısını yaygınlaştırmaya çalıştığını belirtmektedir.

Yazara göre; bu önemli stratejik hamlenin özellikle Milli Eğitimin müfredat içeriğine birebir yansıtılmadığını eski müfredatın ideolojik, seküler laik ve Kemalist eğitim modellemelerinin ana yapısının değiştirilmemesinden dolayı topluma etkisinin beklenen düzeyde olmadığını ve olamayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte bürokrasinin bu konuyu göstermelik bir şekilde ele aldığını ve hiçbir sorumluluk almadığını ve elini taşın altına özellikle koymadığını ileri sürmektedir.

Dindar nesil söylemini önemseyen Dağ, bu çerçevede nesil yetiştirme meselesini hikmet İrfan ve ilim bağlamında büyük bir tasavvur ve çaba düzleminde ele alınması gereken bir mesele olduğunu belirtmektedir. Yine ona göre yıllar hatta asırlar sonra ilme'l-yakin/ epistemolojik, ayne'l-yakin/fenomenolojik

ve hakka'l-yakin/ontolojik düzlemde bir nesil yetiştirilip yetiştirilmemesi meselesi yalnızca bizim için, bizim toplum için değil tüm insanlık için önemli bir mesele haline gelecektir. Bu meselenin başarıya ulaşması için yazar, bir konuya dikkatimizi çekmektedir ve diyor ki samimi söylenen fakat kavramsallık bakımından sorunları olan ve yanlış düzlemde ele alınan dindar nesil söyleminin köklü bir lafız, mana boyutuna taşınması için köklü işler yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle Türkiye›de basına ve kamuoyuna yansıdığı şekliyle deizm konusuna neşter atmaktadır.

Ahmet Dağ, küreselleşme enformasyon ve internet ağlarının hâkim olduğu bir dünyada yaşamamız hasebiyle, çağın ağları ve bağlarına mahkûm olmuş toplum bilimciler, medya uzmanları ve gazete yazarlarının hezeyan içinde gençlerin deist olduklarını ifade ettiklerini aktarmaktadır. Oysa Dağ Hoca; gençlerin deist olduğunu iddia edecek teolojik ve felsefi unsurların toplumsal bilincimizde olmadığını, söylüyor. Deizm kavramının toplumumuzda yersiz bir şekilde kullanıldığı ve düşünce pratiğimizde bunun baştan beri bir düşünce eleştirisinin Müslüman literatüründe yer aldığını özellikle belirtmekte ve bu konuda felsefi argümanlarla gerekçelerini temellendirmektedir.

Yazar, özellikle İslami kesimin yapması gereken en önemli şeylerden biri belirsizlik, tutarsızlık ve riyakârlık tutumlarından vazgeçerek, içinde bulunduğu çelişkili süreçlerden kendini kurtarmak için tasavvurunda ve hayatında köklü değişiklikler meydana getirmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Bir bütün olarak kitabın yapısına bakıldığında yazarın, bir filozof olarak, bir felsefeci olarak, bir akademisyen olarak, bütün bunların üzerinde bir Müslüman olarak iradesini ortaya koyarak hayatla düşünce sentezini anlamlı bir bütünlükle kitapta sergilediğini söyleyebiliriz.

Ahmet Dağ'ın analizlerinde ilmi bir ahlak ve hassasiyetle, topluma karşı sahip olması gereken imani bir endişe ve sancıyla yaklaştığını görüyoruz. Bu çerçevede, felsefi birikimini bireysel gözlemleri ve şahitlikleriyle harmanlayarak, hem teorik temel ilkelerden, ilmi analiz yöntemlerinden yola çıkarak çözümleme yapmakta hem de pergelin bir ayağını Müslüman değerler sistemine koyup var olan gelişme, değişme, çatışma ve tutarsızlıkları bu çerçevede alternatif söylemlerle bir çözüm yoluna koymayı önermektedir.

Bu haliyle Fildişi kulelerinden seslenen, hayattan kopuk itirazı ve derdi olmayan, salt entelektüelcilik, bilimcilik oynayan kimi kesimlerin aksine yazar; bütün insani endişeleriyle, Müslümanca bir duruşla, ilmi ve ahlaki hassasiyet ve ilke ile gençlik konusunu ele alıp analiz ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Tabii ki burada kitabın bütün içeriğini bu yazı çerçevesinde aktarmamız mümkün değil. Bu perspektifle ilgili ayrıntılı bilgileri tabii ki ancak kitabın hepsini okuyarak görüp anlayabiliriz.

Yazar, özellikle İslami kesimin yapması gereken en önemli şeylerden biri belirsizlik, tutarsızlık ve riyakârlık tutumlarından vazgeçerek, içinde bulunduğu çelişkili süreçlerden kendini kurtarmak için tasavvurunda ve hayatında köklü değişiklikler meydana getirmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Tarihin Seyri Yahut Modern Bir Dikotomi

Zübeyir ŞEKERCİ

Terminalde okul servisinden bozma bir dolmuşa binmiştik. İstanbul'dan alışık olduğumuz dolmuş mantığı burada da işliyordu. Hatta ayakta bile birkaç kişi vardı. Tıklım tıklım bir araçla Üsküp için yola çıkmıştık. Bir saatin akabinde sınır kapısına varmış ve kontrol için inmiştik. Pasaportun sadece manyetiği okutulmuş herhangi bir damga basılmamıştı. Yaklaşık 15-20 dakika süren kontrolün ardından sınırdan geçmiş ve kısa bir süre sonra da şehrin merkezine gelmiştik. Akşama doğru merkezde indiğimizde ilk iş konaklayacağımız yere yerleşmek oldu. Merkeze bir kilometre uzaklıktaki otelde namazı kılıp biraz dinlendikten sonra tarihi çarşıyı gezmek ve akşam yemeği yemek için dışarı çıktık.

Çarşıya geldiğimizde ilk iş meşhur Destan'da köfte yemek oldu. 2006'dan bu yana tarihi Türk Çarşı'sının vazgeçilmezlerinden biri olan lokantanın köftesi bir hayli lezzetli. Yanı sıra malum kola markasının ana içecek olarak boy göstermesi Balkanlar'da ABD'nin bir başka açıdan var oluşunun tezahürüydü. Zira iki haftalık seyahat boyunca hemen hemen bütün Balkan şehirlerinde bunu görecektik. Her ne kadar 7 Ekim'den sonra "boykot"a olan hassasiyet artsa da bilhassa mezkûr kola markası olanca varlığıyla etkisini gösteriyordu. Yemekten sonra tatlı yemiş ve ardından çarşıyı gezmeye koyulmuştuk. Oldukça kalabalık olan çarşıda Türkçe kullanım oldukça yüksekti. Taşköprü'ye doğru inerken heykel seremonisi de başlamıştı. Süs havuzundan köprünün her iki yakasına değin her yerde onlarca heykel. Osmanlı çekildikten bu yana Müslüman Türk varlığını adım adım ortadan kaldırmanın bir göstergesi. Üsküp'ün simgesi Taşköprü'nün üzerinde yoğun bir kalabalık. Seyyar ve acemi müzisyenler aşık atarken bizse köprüyü adımlıyorduk. İnşa tarihi tam bilinmeyen köprü, Osmanlı'ya dair kuvvetli bir nişane. Bundan olacak ki Osmanlı izlerini silmeye çalışan mevcut anlayış köprüye oldukça yakın bir mesafeye heykellerle donattığı bir başka köprü inşa etmiş. Fatih Sultan Mehmet yahut Vardar isimleriyle de meşhur

köprü onca çabaya rağmen albenisini yitirmemiş. Köprünün, Hıristiyan kültürünün daha yoğun hissedildiği diğer yakasına geçmiştik. Bu yakada alkol mekânlarından kumarhane/casinoya birçok "eğlence" mekânı canlılığını koruyordu. Biraz dolaştıktan sonra günün sonuna doğru otele geçmiştik.

Ertesi gün yol yorgunluğundan ötürü öğlene doğru ancak hazırlanabildik. Kahvaltı için Üsküp göçmeni olan arkadaşım Rıdvan'ın tavsiyesi üzerine şehrin periferisinde bulunan Broadway'e geçtik. Bu vesileyle şehrin sahici yüzüne dair de tanık olmuştuk. Bir şehir sadece merkeziyle değil periferisindeki hayat akışıyla tam olarak anlaşılabilir. Börekçi, beklentimizi pek karşılamamıştı. Kahvaltıyı yaptıktan sonra çarşıya doğru tekrar yola koyulduk. Yol üstünde Yahya Paşa Camii'ne rastladık. Ana rotamızda olmayan mezkûr eseri görür görmez kendimizi bahçesinden içeri attık. Havadar ve yeşili bol bahçeye sahip eser aynı zamanda Evliya Çelebi'nin "Ayasofya ile kıyaslanabilir" taltifine de mazhar olmuş. Rumeli Beyi "Damat" Yahya Paşa tarafından 1503-1504 yıllarında inşa ettirilen eser Evliya Çelebi'den aktarıldığına göre ilk başta "tek kubbeli"ydi. Ancak daha sonra tahribata uğrayan kubbenin yerini bugünkü piramidi andıran çatı almıştır. Camiye girdiğimizde bir sakinlik hissetmiştik. Caminin içini incelediğimiz sırada vakit girmişti. Farza durduğumuz esnada bir amca Arnavutça bir şeyler söylemişti. Anlamadığım için haliyle "*Türküm ben, Türkiye'den geldim*" diye cevap verince "*Elhamdülillah, Türk*" diye karşılık verdi. Rumeli'de Türk kelimesinin karşılığının Müslümanlık olduğunun hala geçerli olduğunu teyit etmiştik. Caminin çıkışında bir başka Arnavut amcaya da "*Türkiye'den geldiğimizi*" söylediğimizde hemen sarılmıştı. Hamasetten uzak ancak realiteyi de göz ardı etmeden Türkiye'nin Rumeli'deki ehemmiyetini kavramalıyız. Kısa süre içerisindeki bu iki olay bize bunu göstermişti.

İkinci durağımız tezyinin bolluğundan ötürü "Alaca" ismini almış İshak Bey Camii'ydi. İslam Ansiklopedisi'ne göre caminin banisinin Paşa Yiğit'in oğlu İshak Bey eseri ilk başta medrese han ve çifte hamam ihtiva eden bir külliye olarak inşa ettirmiştir. Ancak günümüzde sadece camii bulunmaktadır. Caminin bahçesi küçük ancak oldukça ferahtı. İçeri girdiğimizde Alaca isminin hakkını veren bol tezyine de şahit olmuştuk. Camiden çıktıktan sonra yine yol üstünde gördüğümüz Hatuncuk Camii'ne girmiş ve içerdeki gençlerle sohbet etmiştik. Kimisi cüze yeni kimisi Kuran okumayı unutup tekrar başlamış. Hasbihalin ardından vedalaşıp ayrıldık.

Bir sonraki ziyaret noktasına doğru hareketlendikten bir süre

İnşa tarihi tam bilinmeyen köprü, Osmanlı'ya dair kuvvetli bir nişane. Bundan olacak ki Osmanlı izlerini silmeye çalışan mevcut anlayış köprüye oldukça yakın bir mesafeye heykellerle donattığı bir başka köprü inşa etmiş. Fatih Sultan Mehmet yahut Vardar isimleriyle de meşhur köprü onca çabaya rağmen albenisini yitirmemiş.

sonra yol üstünde bir pazara denk geldik. Bizdeki pazarlara nazaran daha kurumsal. Gıda reyonlarından giyime, oyuncaklardan ev eşyalarına değin geniş bir seçenek imkânı sunan pazarda bilhassa et reyonlarındaki "hijyen" bana Bişkek'teki Oş Pazarı'nı hatırlatmıştı. Etler olanca çıplaklığıyla müşterilere sunuluyordu. Pazarı baştan sona gezdikten sonra sondaki çıkış kapısından arka sokağa geçiş yaptık. Daha önce buraya gelmemiş biri için karmaşık ancak renkli bir güzergâh diyebilirim. Yolun karşısına geçmiş, haritayı takip ederek saat kulesinin oraya varmıştık.

1566-1573 yılları arasında inşa edilen ve Osmanlı sınırları içerisinde ilk olma özelliğini taşıyan saat kulesi zaman içerisinde caminin bir diğer ismi olmuştur. Saat kulesinden ötürü halk tarafından Saat Camii olarak da zikredilen Sultan Murat Camii 16. yüzyılda 2.Murat tarafından inşa edilmiştir. Bir külliye olarak inşa edilen eserin içerisinde medrese, imarethane ve hazire bulunmaktadır. Dikdörtgen yapıda olan eser yangın, deprem ve işgal gibi tecrübelere şahit olmuştur. Bilhassa meşhur 1963 Üsküp Depremi caminin saat kulesinden medresesine ciddi hasar oluşturmuştur. Daha sonrasında Türkiye'nin katkılarıyla bugünkü hüviyetine kavuşmuştur. Geniş bir bahçeye karşın ağaçlandırma konusunda eksik göze çarpmaktadır. Nitekim camii bahçesini adımlar adımlamaz güneş olanca çıplaklığıyla yüzümüze vurmuştu. Yahya Kemal'in de eğitim gördüğü medrese ve bir diğer önemli parça olan imarethane bugün işlevini kaybetmiştir. Cami minaresi Kitab-ı Kerim'deki sure sayısına nispetle 114 basamaktan oluşuyor.

Cami'ye girdiğimizde bir adam iki gence bir şeyler anlatıyordu. Daha sonra caminin emekli imamı olan Liman Hoca olduğunu öğrenecektik. Tezyini, işlemesi ve kitabeleriyle camii insanın ruhunu dinlendiriyor. Bir süre dinlenmiştik. Daha sonrasında Hafız Liman Hoca bize camii hakkında geniş malumat vermişti. Kendisi emekli olduktan sonra caminin gönüllü rehberliğini yapıyormuş. Hoş sohbet ve sempatik bir adam. Bir süre sohbetin ardından Fidan Abi gelmişti. Babamların bir balkan ziyaretinde tanıştığı Arnavut asıllı Fidan Abi Sırbistan'a bağlı Preşeva şehrinde ikamet ediyor. Nüfus yoğunluğu bakımından Arnavut Müslümanlarının hâkim olduğu şehir Kosova sınırında. Fidan Abi, bizi doğrudan Matka Kanyonu'na götürmeye karar vermişti. Yol boyu bölge dinamiklerinden birçok konuya değin sohbet etmiştik.

Yaşadıkları şehirde İslami faaliyetlerin yoğunluğundan bahseden Fidan Abi bölge halkının Kosova'ya bağlanma talebine de değinmişti. Bu konuda Sırpların ikircikli tavrına da değinmişti. Günlük hayatta kendilerine karşı samimi davranan Sırpların konu Kosova olunca "*öyle bir yer yok*" ifadesinin arkasına sığındıklarını dile getirmişti. Yarım saatlik yolun ardından Matka Kanyonu'na gelmiştik. Ülkenin en eski yapay gölünü ihtiva eden kanyon yeşiller arasında adeta bir inci gibi parlıyor. Yürürken sohbet ediyor ve aynı zamanda etrafı gözlemliyorduk. Belirli tarihi dönemlere ait kiliselerin de olduğu tabiat güzeli bugün Üsküp'ün önemli uğrak noktalarından. Bir saate yakın yürüyüşün ardından şehrin merkezine gitmek üzere arabaya geçmiştik.

Çarşının oraya geldiğimizde hava kararmaya başlamıştı. Önce karnımızı Hıristiyan tarafında bir Türk lokantasında doyurmuştuk. Sonrasında yine babamların balkan ziyaretinde tanıştığı Hamza Abi ile oturup sohbet etmiştik. Kendisi mühtedi bir psikolog. Psikolojiden, hayattan ve birçok şeyden konuşurken namaz vaktini geçirmemek için kalkmıştık. Kendisi onunla iletişime geçmeden konakladığımız yeri tutmamıza sitem etmiş ve bir dahakine erkenden haber etmemizi ısrarla vurgulamıştı. Onlarla vedalaşıp otele dönmüştük. Yoğun tempodan ötürü namazı kıldıktan sonra dinlenmiştik.

Yatsıdan sonra trileçe yemek üzere tekrar dışarı çıkmıştık. Üsküp'ün meşhur tatlıcısı Nexo'da yediğimiz trileçe güzel olmasının yanında Prizren'deki lezzeti vermemişti. Tatlının üzerine köprüye yakın seyyar mısırcıdan iki mısır ısmarlayıp bir köşeye geçip oturmuştuk. Üsküp gecesi ve gündüzüyle başka hikâyeler anlatıyor bizlere. Kadimini ve şimdisini anlamak için günün bu iki vaktini de tecrübe etmeli. Köprünün

karşısına geçtikten hemen sonra sola dönmüş ve kukla oynatıcısı amcayı seyre koyulmuştuk. Çeşitli kuklalara dans ettirerek geçimini kazanmaya çalışan amca tezgâhını doğru yere kurmuş şüphesiz. Şehri biraz daha dolaştıktan sonra oldukça yoğun tempolu bir günün ardından dinlenmek üzere otele geçmiştik.

Ertesi gün şehri yeniden adımlamak için güne çarşıdan başladık. Önce karnımızı doyurduk, sonra soluğu çarşının merkezindeki Murat Paşa Camii'nde aldık. Cami girişinde İstanbul'dan aile dostlarımızla karşılaştık. Teknolojinin gelişmesiyle dünyanın her an her yerine seyahat edilebilir olması bir yana belki aylar öncesinden planlanan seyahatlerde bu tip tevafuklar hayreti içinde barındırır. Cami girişindeki şadırvanda bir süre sohbet etmiş ve ardından namaza geçmiştik. 19. yüzyılda inşa edilen eser son dönem bir barok mimarisine sahip. Kubbenin yerini alan çatı, ahşap yoğunluk ve görece eski halılar bir köy camisini hatırlatıyor. Öğlen namazını cemaatle kılıp ardından Sulu Han ve Çifte Hamamı da ziyaret etmiştik. Gündüz gözüyle bize ecdadı anımsattıran Sulu Han'da aynı günün akşamı kokteyl organizasyonuna şahit olmak Üsküp'ün mevcut dilemmasına diri bir örnekti.

Günün bir sonraki durağı Üsküp Kalesi'ydi. Tabii ilk başta kalenin girişindeki güzide camiye uğradık. Yavuz Sultan Selim'in veziri Mustafa Paşa tarafından 1492 yılında inşa ettirilen cami Üsküp Deprem'ine rağmen restoreler neticesinde asli hüviyetini koruyabilmiştir. Kitabesinde banisine dair bilgilendirme yazan camiinin bahçesi ve bizzat içi oldukça sakin. Cami girişinde bir hatıra defteri bulunuyor. Türkçe'nin yoğunluğuna artık şaşırmıyoruz. Camiden çıkıp kaleyi gezmeye başladık. Roma döneminde inşa edilen kale Osmanlı döneminde de önemli bir konumdaydı. Evliya Çelebi'nin eserinde yer verdiği kaleden şehre baktığımızda "ay/ı/rımlaşma"yı da görüyorduk. Şehre giydirilmeye çalışılan heykeller, Türk Çarşısı'nın tarihi dokusu ve Vardar Nehri. Günümüzde içerisinde herhangi bir esere rastlamadığımız kaleye sadece şehri seyir için çıkmaya değer.

Kaleden indikten sonra köfte ve ardından tatlı yedikten sonra Ali'yi havalimanı otobüsüne uğurlamıştım. Onunla vedalaştıktan sonra bir süre dinlenmek için otele geçtim. Dinlendikten bir süre sonra tekrar dışarı çıktığımda sabahleyin kapalı olduğu için içeri giremediğimiz Kebir Mehmed Çelebi Camii'ni açık bulmuştum. Mahalleye de ismini veren eser İshak Bey'in oğlu (bazı kaynaklarda İsa Bey'dir) Mehmed tarafından 1469'da inşa ettirilmiş küçük bir camiidir. Orijinalliğinden pek eser kalmayan camiinin küçük de bir bahçesi var. Ara sokaklar, bize şehre dair ipuçları vermeye devam ediyordu. Çarşıya doğru tekrar yol almıştım.

Çarşı'nın girişine gelmeden evvel soluğu Gazi İsa Bey Camii'nde aldım. Akşam vakti olduğu için içerisini ancak ertesi gün görecektim. Yahya Kemalin validesinin medfun bulunduğu mezkûr eser İshak Bey'in oğlu İsa Bey tarafından 1475 yılında yaptırılmıştır. İki ana kubbe olmak üzere toplam yedi kubbesi bulunmakta olan eser bir zaviye özelliği taşımaktadır. Kahverengi tonlar oldukça belirgindi. Bir nevi misafirhane olan tabhanelerinden ötürü zaviyeli camiler grubuna girmekte olan Gazi İsa Bey Camii bugünse sadece namaz vakitlerinde açık.

Tekrar çarşıya gelmiştim. Yalnız başıma olsam da Ali ile evvelsi gün yaptığımız rutine göre hareket etmiştim. Türkiye'nin İspanya mağlubiyetini çarşının içerisinde yansıtılmış ekrandan teyit ettikten sonra mısırı yemiş ve ardından amcayı izlemeye koyulmuştum. Üsküp'te son gecemdi. Şehri akşam vakti son bir kez daha adımladıktan sonra günü noktalamıştım. Ertesi gün internetten biletlerin tükendiğini gördükten sonra bir süre panik yaşamış ancak sonrasında terminale geçip bileti almış ve Gazi İsa Bey Camii'ni ziyaret edip kadimini arayan bir şehre veda etmiştim. Oldukça eski bir terminalde, birbirini takip eden sigara dumanlarından uzak durmaya gayret ederek Ohri otobüsünü beklemeye koyulmuştum bile.

Sürgün Dergisi 16. Sayısı Çıktı

www.surgun.net